

*Проект ПРООН/ГЕФ
«Інтеграція положень Конвенцій Ріо
у національну політику України»*

*Empowered lives.
Resilient nations.*

**SWOT-АНАЛІЗ І АНАЛІЗ ПРОГАЛИН
(GAP-АНАЛІЗ) ПОЛІТИК, ПРОГРАМ, ПЛАНІВ
І ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ У ГАЛУЗІ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

**ТА ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ
ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЙ РІО**

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (ПРООН) є глобальною мережею ООН в галузі розвитку. ПРООН тісно співпрацює з усіма верствами суспільства та допомагає країнам розбудовувати спроможність протистояти кризам, розвивати та підтримувати економічне зростання, спрямоване на покращення життя кожної людини. Ми працюємо у 170 країнах та пропонуємо рішення та глобальне бачення з урахуванням специфіки місцевого розвитку з метою розширення прав та можливостей людей та підвищення життєздатності держав. www.undp.org

ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ФОНД (ГЕФ) працює у 182 країнах в партнерстві з міжнародними установами, неурядовими організаціями, приватним сектором для вирішення глобальних екологічних проблем, при цьому впроваджуючи програми з підтримки ініціатив, які сприяють сталому розвитку. ГЕФ – це незалежно функціонуюча фінансова організація, яка надає гранти на реалізацію проектів, спрямованих на збереження біорізноманіття, боротьбу зі зміною клімату, деградацією земель та ін. З 1991 року ГЕФ має значні здобутки за результатами надання підтримки країнам, які розвиваються і країнам з перехідною економікою. www.thegef.org

Автор:

Тараріко Олександр Григорович, д. с.-г. н., академік НААН, проф., головний науковий співробітник Інституту агроекології і прородокористування НААН, консультант ПРООН в Україні у сфері аграрної політики

А 64 SWOT-аналіз і аналіз прогалин (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у галузі сільського господарства та підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо / О.Г. Тараріко. – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. – 102 с

Це видання підготовлено в рамках реалізації проекту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України», який випроваджує Програма розвитку ООН в Україні (ПРООН) за підтримки Глобального екологічного фонду (ГЕФ). Думки, висновки чи рекомендації належать авторам чи упорядникам видання та не обов'язково відображають погляди ПРООН та ГЕФ.

ЗМІСТ ЗБІРКИ ГАЛУЗЕВОГО АНАЛІЗУ

Зміст збірки.....	3
Перелік використаних скорочень	4
Вступ про проект	5
Рецензенти звіту.....	6
Огляд Конвенцій Ріо	7
Огляд галузі сільського господарства	38
1. Огляд ситуації в аграрній галузі та сільськогосподарської політики	38
2. Тенденції в сільському господарстві (за підгалуззями)	40
3. Вплив сільськогосподарського виробництва на довкілля.....	46
Методологія проведення галузевого аналізу	47
SWOT-аналіз і GAP-аналіз політик, програм, планів і законодавчих актів у галузі сільського господарства та підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо	50
ПІДГАЛУЗЬ: землекористування (використання земель сільськогосподарського призначення).....	51
SWOT-аналіз.	51
GAP-аналіз.	57
ПІДГАЛУЗЬ: системи землеробства (рослинництво).....	69
SWOT-аналіз.	69
GAP-аналіз.	73
ПІДГАЛУЗЬ: тваринництво	79
SWOT-аналіз.	79
GAP-аналіз.	83
ПІДГАЛУЗЬ: меліорація.....	86
SWOT-аналіз.	86
GAP-аналіз.	90
Висновки	92
Рекомендації	93
Глосарій	96
Додатки	97
Додаток 1. Перелік законів і нормативних документів	97
Додаток 2. Перелік використаних джерел:	101

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

Парникові гази	ПГ
Кабінет міністрів України	КМУ
Конвенція Організації Об'єднаних Націй про біологічне різноманіття	КБР
Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням	КБО
Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату	РКЗК
Закон України	ЗУ
Національна академія аграрних наук	НААН
Міністерство аграрної політики та продовольства	Мінагрополітики
Сільськогосподарський	с/г

ВСТУП ПРО ПРОЕКТ

Майже мільярд сімей у всьому світі, особливо сільські громади, безпосередньо залежать від природних ресурсів для забезпечення своєї життєдіяльності. Але глобальні екологічні загрози (зміна клімату, опустелювання, втрата біорізноманіття) підривають цю ресурсну базу.

В Україні ці загрози є не менш важливими. Проблема деградації ґрунтів – національного багатства і основи нашої економіки – є надзвичайно актуальною для України і впливає не лише на урожайність та якість сільськогосподарської продукції, але й завдає значних економічних збитків. Наслідки зміни клімату в Україні вже відчули на собі тисячі українців під час повеней 1998 і 2008 років, надзвичайно спекотних літ 2009 і 2010 років тощо. Прогнозовані зміни клімату у майбутньому призведуть не лише до економічних втрат, але й до неконтрольованої міграції людей, нових захворювань та інших соціальних негараздів.

Три Конвенції Ріо (Конвенція ООН про охорону біорізноманіття, Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату), прийняті на «Саміті Землі» у Ріо-де-Жанейро у 1992 році, є відповіддю на ці загрози і шляхом до сталого розвитку у всьому світі.

Конвенція про біорізноманіття – міжнародна угода, головними цілями якої є збереження біологічного різноманіття, стале використання його компонентів та рівний розподіл вигід від використання генетичних ресурсів.

Рамкова конвенція ООН зі зміни клімату — це міжнародний екологічний договір, мета якого полягає в стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який не допускатиме небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему.

В рамках *Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці*, опустелювання розглядається не як процес утворення пустель, а як будь-яка деградація земель під впливом природних чи антропогенних чинників. Саме тому, сторонами Конвенції на сьогодні є 193 країни світу, у тому числі і ті, на території яких природні пустелі взагалі відсутні, та Європейське співтовариство.

Україна приєдналась до всіх трьох конвенцій. Інструментами реалізації завдань конвенцій є: наукові дослідження та обґрунтування заходів зі збереження екосистем, розробка стимулів та механізмів для стримування антропогенного впливу на навколишнє середовище, вдосконалення державної та регіональної політики, законодавче регулювання соціальної та корпоративної відповідальності бізнес структур, передача технологій та практик та залучення зацікавлених сторін, включаючи місцеві спільноти, молодь, НУО, жінок та бізнес.

З метою сприяння досягненню глобальних екологічних цілей і через них реалізації соціально-економічного розвитку України, Програма розвитку ООН та Глобальний екологічний фонд у 2014-2016 роках впроваджують в Україні проект «*Інтеграція положень Конвенцій Ріо у національну політику України*». Цей проект допоможе Україні краще здійснювати дії на місцевому, регіональному та національному рівні для виконання зобов'язань в рамках Конвенцій Ріо. У рамках проекту здійснено аналіз нормативної бази у восьми галузях – енергетика, транспорт та інфраструктура, міський розвиток, економічний розвиток, управління природними ресурсами, соціальна політика, освіта та наука, аграрна політика - для оцінки стану виконання цілей Конвенцій Ріо. У кожному звіті наведено конкретні рекомендації щодо внесення змін у законодавчі акти.

За результатами аналізу підготовлено звіти, окремо по кожній галузі. У цьому виданні Вашій увазі пропонується один зі звітів серії.

РЕЦЕНЗЕНТИ ЗВІТУ

Проект ПРООН-ГЕФ передбачав проведення експертного огляду галузевих аналізів. До проведення такого аналізу були залучені експерти, які мали знання та досвід діяльності у відповідній галузі. Експерти надали конкретні зауваження та коментарі до проекту галузевого аналізу, узагальнили свої зауваження у висновках, оцінили якість галузевого аналізу за 9-бальною шкалою (відповідно до розроблених критеріїв оцінки) та надали свої рекомендації та пропозиції щодо внесення змін у галузевий аналіз.

У рецензуванні галузевого аналізу брали участь такі експерти:

1. Булигін С. Ю., д. с.-г. н., головний науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут механізації та електрифікації сільського господарства»
2. Волкогон В. В., д. с.-г. н., директор Інституту сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН України
3. Гавриленко В. С., к. б. н., директор Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна НААН України
4. Губар С. І., к. б. н., заступник директора департаменту охорони природних ресурсів – начальник відділу розвитку екомережі та біобезпеки Міністерства екології та природних ресурсів України
5. Колмаз Ю. Т., завідувач сектора земельних ресурсів департаменту охорони природних ресурсів Міністерства екології та природних ресурсів України
6. Мазур Г. А., д. с.-г. н., професор, академік НААН України, головний науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут землеробства Національної академії аграрних наук»
7. Масюков П. С., завідувач відділу технічного регулювання та збалансованого природокористування Торгово-промислової палати України
8. Медведєв В. В., д. б. н., академік НААН України, головний науковий співробітник Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського»
9. Мудрак О. В., д. с.-г. н., професор, завідувач кафедри екології та природничо-математичних дисциплін Вінницького обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників
10. Польовий В. М., д. с.-г. н., директор Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН України
11. Ракоїд О. О., к. с.-г. н., доцент кафедри загальної екології та безпеки життєдіяльності Навчально-наукового інституту рослинництва, екології та біотехнологій Національного університету біоресурсів і природокористування України
12. Рудюк А. М., начальник відділу загального землеробства, хімізації та меліорації земель Міністерства аграрної політики та продовольства України
13. Стадник А. П., д. с.-г. н., завідувач кафедри лісівництва, ботаніки та фізіології рослин Білоцерківського національного аграрного університету
14. Тарасюк С. І., д. с.-г. н., професор, чл.-кор. НААН України, заступник директора з питань біотехнологій Інституту рибного господарства НААН України
15. Ушкаренко В. О., д. с.-г. н., академік НААН України, завідувач кафедри землеробства Державного навчального вищого закладу «Херсонський державний аграрний університет»

ОГЛЯД КОНВЕНЦІЙ РІО

АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ В РАМКАХ КОНВЕНЦІЇ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

КОНВЕНЦІЯ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Дата та місце укладання договору: 22 травня 1992 року, м. Найробі, Кенія

Дата підписання Україною: 11 червня 1992 року

Дата набрання чинності договором: 29 грудня 1993 року

Дата ратифікації Україною: Закон України від 29 листопада 1994 року (№ 257/94-ВР).

Україна стала Стороною Конвенції 2 липня 1995 року

Сторонами договору є 193 країни.

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: Мінприроди, МЗС

Фінансові зобов'язання України за договором – сума щорічних внесків складає близько 13 тис. дол. США (на 2014 рік – 13381 дол. США)

Преамбулою конвенції визначені основні положення, які мають враховуватися при виконанні зобов'язань, передбачених Конвенцією, серед яких доцільно особливу увагу звернути на такі:

країни несуть відповідальність за збереження свого біорізноманіття й сталого використання своїх біоресурсів;

основною вимогою щодо збереження біорізноманіття є збереження in-situ екосистем і природних місць мешкання, підтримка та відновлення життєздатних популяцій видів у їх природних умовах;

збереження та використання біологічного різноманіття має вирішальне значення для задоволення потреб у продуктах харчування та охороні здоров'я, інших потреб зростаючого населення Землі й на те, що доступ як до генетичних ресурсів, так і

до технологій і їх спільне використання має важливе значення в вирішенні цих завдань;

країни сповнені рішучості зберегти й стало використовувати біологічне різноманіття в інтересах теперішнього та майбутнього поколінь.

Основні напрями співробітництва містять комплекс узгоджених рішеннями Конференції Сторін заходів, спрямованих на досягнення трьох цілей Конвенції (ст. 1), а саме:

збереження біологічного різноманіття, сталого використання його компонентів; спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних із використанням генетичних ресурсів і шляхом належної передачі відповідних технологій із урахуванням усіх прав на такі ресурси й технології, а також шляхом належного фінансування.

ОСНОВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ВИЗНАЧЕНІ СТАТТЯМИ КОНВЕНЦІЇ, ЗГІДНО З ЯКИМИ КОЖНА СТОРОНА КОНВЕНЦІЇ:

Статтю 6 Загальні заходи щодо збереження й сталого використання:

а) розробляє національні стратегії, плани чи програми збереження та сталого використання біологічного різноманіття або адаптує з цією метою існуючі стратегії, плани або програми, які відображають, зокрема, викладені в цій Конвенції заходи, що відносяться до відповідної Договірної Сторони; і

б) передбачає, наскільки це можливо та доцільно, заходи зі збереження та сталого використання біологічного різноманіття у відповідних секторальних або міжсекторальних планах, програмах і в політиці.

Стаття 7 Визначення та моніторинг

а) визначає компоненти біологічного різноманіття, які мають важливе значення для його збереження та сталого використання, з урахуванням орієнтовного переліку категорій, наведеного в Додатку 1;

б) шляхом вибору зразків, інших методів здійснює моніторинг компонентів біологічного різноманіття, визначених згідно з підпунктом а) вище, приділяючи особливу увагу тим, які потребують прийняття негайних заходів зі збереження, а також тим, які відкривають найбільші можливості для сталого використання;

с) визначає процеси та категорії діяльності, які мають або спроможні несприятливо впливати на збереження та стале використання біологічного різноманіття, та здійснює моніторинг їх наслідків шляхом відбору зразків, інших методик;

Стаття 8 Збереження in-situ:

а) установлює систему охоронних територій або територій, на яких необхідно вживати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття;

б) розробляє, за необхідності, керівні принципи відбору, встановлення та раціонального використання охоронних територій або територій, на яких необхідно вживати спеціальні заходи для збереження біологічного різноманіття;

с) регулює або раціонально використовує біологічні ресурси, які мають важливе значення для збереження біологічного різноманіття на охоронних територіях або за їх межами, для забезпечення їх збереження та сталого використання;

д) сприяє захисту екосистеми, природних місць мешкання та збереженню життєздатних популяцій видів у природних умовах;

Стаття 9 Збереження ex-situ:

а) вживає заходи зі збереження ex-situ компонентів біологічного різноманіття, переважно в країні походження таких компонентів;

б) установлює та підтримує умови для збереження та дослідження ex-situ рослин, тварин і мікроорганізмів, переважно в країні походження генетичних ресурсів;

с) вживає заходи для відновлення та реабілітації видів, які перебувають під загрозою, і для їх реінтродукції в місцях їх природного мешкання при наявності відповідних умов;

д) регламентує та регулює збирання біологічних ресурсів із природних місць мешкання з метою збереження ex-situ таким чином, щоб не завдавати загрози екосистемам і популяціям видів in-situ, за виключенням випадків, коли вимагається прийняття спеціальних тимчасових заходів ex-situ відповідно до підпункту с) вище;

Стаття 10 Стале використання компонентів біологічного різноманіття:

а) передбачає розгляд питань збереження та сталого використання

біологічних ресурсів у процесі прийняття рішень на національному рівні;

b) вживає заходи з використання біологічних ресурсів для запобігання або зведення до мінімуму несприятливого впливу на біологічне різноманіття;

c) захищає та заохочує традиційні способи використання біологічних ресурсів відповідно до встановлених культурних звичаїв, сумісних із вимогами щодо збереження або сталого використання;

Стаття 11 Заходи заохочення:

приймає, настільки це можливо та доцільно, оправдані з економічної та соціальної точок зору заходи, які сприяють збереженню та сталому використанню компонентів біологічного різноманіття.

Стаття 12 Дослідження та підготовка кадрів

a) розробляють і виконують програми науково-технічного навчання та підготовки кадрів для здійснення заходів із визначення, збереження та сталого використання біологічного різноманіття та його компонентів і надають підтримку такому навчанню та підготовці кадрів для задоволення специфічних потреб країн, які розвиваються;

b) підтримують і заохочують дослідження, які сприяють збереженню та сталому використанню біологічного різноманіття, особливо в країнах, які розвиваються, зокрема, відповідно до рішень Конференції Сторін, які приймаються на основі рекомендацій Допоміжного органу з наукових, технічних і технологічних консультацій;

Стаття 13 Освіта та підвищення просвіти громадськості

a) сприяють розумінню важливого значення біологічного різноманіття й потрібних для цього заходів, а також його пропаганді засобами масової інформації та включення цих питань до навчальних програм; і

b) співробітничать, у відповідних випадках, із іншими країнами та міжнародними організаціями в розробці навчальних програм і програм у галузі підвищення знань громадськості з питань збереження та сталого використання біологічного різноманіття.

Стаття 14 Оцінка впливу та зведення до мінімуму несприятливих наслідків

a) вводить відповідні процедури, які потребують проведення екологічної експертизи своїх пропонованих проєктів, які можуть значно несприятливо впливати на біологічне різноманіття, з метою уникнення або зведення до мінімуму таких наслідків і, якщо це доцільно, забезпечує можливості для участі в таких процедурах;

b) вживає відповідні заходи для забезпечення належного обліку екологічних наслідків своїх програм і політики, які можуть несприятливо вплинути на біологічне різноманіття;

Стаття 15 Доступ до генетичних ресурсів:

намагається створити умови для полегшення доступу до генетичних ресурсів із метою екологічно безпечного використання іншими Договірними Сторонами й не створювати обмежень, які суперечать цілям цієї Конвенції. Доступ, у випадку його надання, забезпечується на взаємно узгоджених умовах і регулюється на основі попередньої обгрунтованої згоди Договірної Сторони, яка надає такі ресурси, якщо ця Сторона не вирішить інше.

вживає належні законодавчі, адміністративні або політичні заходи відповідно до статей 16 і 19 і, за необхідності, через механізм фінансування, встановлений згідно зі статтями 20 і 21, із метою спільного використання на справедливій і рівній основі результатів досліджень і розробок, а також вигід від комерційного

або іншого застосування генетичних ресурсів із Договірною Стороною, яка надає такі ресурси. Таке спільне використання здійснюється на взаємно узгоджених умовах.

Стаття 16 Доступ до технології та її передача

Зобов'язується відповідно до положень цієї статті надавати та/або полегшувати іншим Договірним Сторонам доступ до технологій, які мають відношення до збереження та сталого використання біологічного різноманіття або використовують генетичні ресурси та не завдають значної шкоди навколишньому середовищу, а також передачу їм таких технологій.

Стаття 19 Застосування біотехнології та розподіл пов'язаних із нею вигід

вживає відповідні законодавчі, адміністративні або політичні заходи для забезпечення ефективної участі в проведенні біотехнологічних досліджень Договірних Сторін, особливо країн, які розвиваються; надають генетичні

ресурси для таких досліджень і, коли це можливо, в таких Договірних Сторонах.

вживає всі можливі заходи, які б сприяли забезпеченню пріоритетного доступу на справедливій і рівноправній основі Договірним Сторонам, особливо країнам, що розвиваються, до результатів і вигід, які виходять із біотехнологій.

На виконання статей 19, 15, 16 Конвенції відповідно укладені Картахенський протокол про біобезпеку та Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів забезпечують і справедливий, і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання.

Одним із найбільш вагомих рішень Конференцій Сторін є, серед інших, рішення X/2 Стратегічний план в області збереження та сталого використання біорізноманіття на 2011–2020 роки та цільові завдання зі збереження та сталого використання біорізноманіття, прийняті в Айті «Жити в гармонії з природою». Нижче наводяться стратегічні цілі, цільові задачі та завдання, визначені цим Стратегічним планом:

СТРАТЕГІЧНА МЕТА А. ВЕДЕННЯ БОРОТЬБИ З ОСНОВНИМИ ПРИЧИНАМИ ВТРАТИ БІОРИЗНОМАНІТТЯ ШЛЯХОМ ВКЛЮЧЕННЯ ТЕМАТИКИ БІОРИЗНОМАНІТТЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДІВ І СУСПІЛЬСТВА

Цільова задача 1. До 2020 року люди обізнані про вартісну цінність біорізноманіття та про кроки, які вони можуть здійснити для того, щоб зберігати та використовувати його в сталій спосіб.

Цільова задача 2. До 2020 року питання цінності біорізноманіття інтегроване в національні та місцеві стратегії розвитку та зменшення бідності, в процеси планування, фінансові, де це можливо, та звітні системи.

Цільова задача 3. До 2020 року стимули, включаючи шкідливі субсидії,

відмінені, відкладені або реформовані для мінімізації негативного впливу; позитивні стимули для збереження та сталого використання розроблені та застосовані відповідно до Конвенції та інших міжнародних угод, враховуючи національні соціально-економічні умови.

Цільова задача 4. До 2020 уряди, бізнес і зацікавлені сторони на всіх рівнях вжили заходи для досягнення або впровадили плани сталого виробництва та споживання, не допускали перевищення екологічно безпечних лімітів використання природних ресурсів.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА В. СКОРОЧЕННЯ ПРЯМИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ

Цільова задача 5. До 2020 року рівень втрати природних середовищ існування, включаючи ліси, зменшений принаймні наполовину й там, де це можливо, зведений практично до нуля, а деградація та фрагментація значно зменшені.

Цільова задача 6. До 2020 року регулювання та промисел усіх запасів риби, безхребетних видів і водних рослин здійснюються в сталій спосіб, законно та зі застосуванням екосистемного підходу для уникнення надмірного вилову; плани відновлення та заходи впроваджуються для всіх збіднених видів; рибальство не має значного негативного впливу на види, яким загрожує зникнення, вразливі екосистеми та вплив рибальства на запаси, види та екосистеми не перевищують безпечні екологічні ліміти.

Цільова задача 7. До 2020 року території, зайняті під сільське господарство, аквакультуру та

лісівництво, використовували в сталій спосіб, забезпечуючи збереження біорізноманіття

Цільова задача 8. До 2020 року забруднення навколишнього середовища, в тому числі від надлишку біогенних речовин, доведено до рівнів, які не наносять шкоду функціонуванню екосистем і біорізноманіття.

Цільова задача 9. До 2020 року інвазивні чужорідні види та шляхи їх поширення виявлені, визначена їх пріоритетність, пріоритетні види знаходяться під контролем або знищені, вживаються заходи управління шляхами для запобігання їх введення та укорінення.

Цільова задача 10. До 2015 року численні антропогенні навантаження на коралові рифи та інші вразливі екосистеми, які зазнали впливу від зміни клімату або підкислення океану, зведені до мінімуму з тим, щоб зберегти їх цілісність і функціонування

СТРАТЕГІЧНА МЕТА С. ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ШЛЯХОМ ОХОРОНИ ЕКОСИСТЕМ, ВИДІВ І ГЕНЕТИЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ

Цільова задача 11. До 2020 року принаймні 17% наземних екосистем і екосистем внутрішніх вод і 10% прибережених і морських територій, особливо територій, цінних для біорізноманіття та екосистемних послуг, зберігаються завдяки встановленню екологічно репрезентативної та добре поєднаної системи природоохоронних територій та іншим заходам зі збереження та інтегровані в ширші морські та наземні ландшафти

Цільова задача 12. До 2020 року припинено зникнення відомих видів,

яким загрожує знищення, їх природоохоронний статус, особливо тих, чисельність яких зменшується, поліпшений і підтриманий

Цільова задача 13 До 2020 року генетичне різноманіття культурних рослин і одомашнених тварин, їх диких родичів, у тому числі інших соціально, економічно, культурно цінних видів, зберігається; стратегії розроблені та впроваджені для мінімізації генетичної ерозії та збереження їх генетичного різноманіття.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА D. ЗБІЛЬШЕННЯ ОБСЯГУ ВИГІД ДЛЯ ВСІХ ЛЮДЕЙ, ЗАБЕЗПЕЧУВАНИХ БІОРІЗНОМАНІТТЯМ І ЕКОСИСТЕМНИМИ ПОСЛУГАМИ

Цільова задача 14. До 2020 екосистеми, які забезпечують основні послуги, включаючи послуги, пов'язані з водою, і роблять внесок у здоров'я, благополуччя та добробут, будуть відновлені та захищені з урахуванням потреб жінок, корінних і місцевих громад, бідних і вразливих верств населення.

Цільова задача 15. До 2020 року підвищені стійкість екосистем і внесок біорізноманіття до накопичення вуглецю шляхом збереження та відновлення,

включаючи відновлення принаймні 15 відсотків деградованих екосистем, сприяючи тим самим пом'якшенню наслідків зміни клімату та адаптації до неї, а також боротьби з опустелюванням.

Цільова задача 16. До 2015 року Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів і справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання набрав чинності та функціонує відповідно до національного законодавства.

СТРАТЕГІЧНА МЕТА E. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗА РАХУНОК ГРОМАДСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ, УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ ТА СТВОРЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ

Цільова задача 17. До 2015 року кожна Сторона розробила, прийняла як інструмент політики та розпочала впроваджувати ефективні та оновлені спільні стратегії та плани дій із біорізноманіття.

Цільова задача 18. До 2020 року традиційні знання, нововведення та практики корінних і місцевих громад, які мають значення для збереження та сталого використання біорізноманіття, їхні традиційні способи використання біологічних ресурсів враховуються, відповідно до національного законодавства та відповідних міжнародних зобов'язань, і повністю інтегровані та відображені в реалізації Конвенції шляхом повної та ефективної участі корінних і місцевих громад, на всіх відповідних рівнях.

Цільова задача 19. До 2020 року вдосконалені, широко розповсюджуються, передаються та застосовуються знання, наукова база та технології, які відносяться до біорізноманіття, його вартісної цінності, функціонування, статусу, тенденцій і наслідків його втрати.

Цільова задача 20. До 2020 року, але не пізніше, повинна істотно зрости, в порівнянні з нинішніми рівнями, мобілізація фінансових ресурсів для ефективної реалізації Стратегічного плану з усіх джерел і відповідно до консолідованого та узгодженого процесу в рамках Стратегії мобілізації ресурсів. Ця цільова задача корегуватиметься відповідно до оцінки потреб у ресурсах, які повинні бути розроблені та представлені Сторонами.

КАРТАХЕНСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ПРО БІОБЕЗПЕКУ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Дата та місце укладання: 29 січня 2000 року, м. Монреаль, Канада

Дата підписання Україною: не підписувала

Дата набрання чинності договором: 11 вересня 2003 року

Дата ратифікації Україною: 6 грудня 2002 року

Україна стала Стороною Картахенського протоколу 11 вересня 2003 року

Сторонами договору є 167 країн..

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: Мінприроди, МЗС

Фінансові зобов'язання України за договором – сума щорічних внесків складає

близько 3 тис. дол. США (на 2014 рік – 3152 дол. США)

Основні зобов'язання Сторін Картахенського протоколу визначені наступними статтями:

стаття 7 (застосування процедури попередньої обґрунтованої згоди до першого навмисного транскордонного переміщення ГМО, призначених для умисного введення в навколишнє середовище сторони імпорту);

стаття 8 (сторона експорту ГМО забезпечує інформування національного компетентного органу сторони імпорту про навмисне транскордонне переміщення ГМО, призначених для навмисного введення в навколишнє середовище сторони імпорту);

стаття 9 (у разі імпорту ГМО, призначених для навмисного введення в навколишнє середовище, підтвердження одержання повідомлення протягом 90 днів від дати його одержання);

стаття 10 (інформування про прийняте рішення з приводу транскордонного переміщення ГМО, призначених для навмисного введення в навколишнє середовище);

стаття 11 (інформування сторін Протоколу про прийняття рішення щодо внутрішнього використання, включаючи реалізацію на ринку, ГМО, який може стати об'єктом транскордонного переміщення для безпосереднього використання в якості харчового продукту, або корму, або для обробки;

забезпечення наявності юридичної вимоги щодо точності наданої інформації протягом 15-ти днів після прийняття рішення);

стаття 14 (інформування сторін Протоколу через Механізм посередництва з біобезпеки про будь-які двосторонні, регіональні, багатосторонні угоди та домовленості, укладені щодо умисних транскордонних переміщень ГМО. Зазначені документи повинні відповідати меті Протоколу);

стаття 15 (проведення оцінки ризиків ГМО);

стаття 16 (розроблення та підтримка відповідних механізмів, заходів, стратегій для регулювання, управління та контролю ризиків, визначених положеннями Протоколу, які стосуються оцінки ризиків, у зв'язку з використанням, обробкою та транскордонним переміщенням ГМО);

стаття 17 (вжиття необхідних заходів для повідомлення зачеплених або тих, що можуть бути потенційно зачепленими, держав, Механізму посередництва з біобезпеки, якщо стає відомо про те, що на території під юрисдикцією України мають місце випадки вивільнення ГМО);

стаття 18 (вжиття необхідних заходів, щоб ГМО, які є об'єктом умисного транскордонного переміщення в рамках сфери дії Протоколу,

оброблялись, упаковувались і транспортувались із дотриманням умов безпеки, з урахуванням відповідних міжнародних правил і норм);

стаття 19 (призначення одного національного координаційного центру, який від імені України відповідає за зв'язок із Секретаріатом, один або декілька компетентних національних органів, які відповідають за виконання адміністративних функцій. Повідомлення Секретаріату назву та адресу зазначених органів);

стаття 20 (надання Механізму посередництва з біобезпеки інформації, визначеної Протоколом);

стаття 21 (визначення конфіденційної інформації та її захист);

стаття 23 (сприяння інформуванню та просвіті громадськості та її участі щодо забезпечення безпеки при передачі, обробці та використанні ГМО для збереження та сталого використання біологічного різноманіття, з урахуванням ризиків для здоров'я людини);

стаття 25 (вжиття необхідних внутрішніх заходів, спрямованих на попередження та, в відповідних випадках, передбачають покарання за транскордонне переміщення ГМО, які здійснюються з порушенням внутрішніх заходів із виконання Протоколу. Надання Механізму посередництва з біобезпеки інформації про випадки незаконних

транскордонних переміщень, які стосуються України).

Основні напрями співпраці: сприяння забезпеченню належного рівня захисту в галузі безпечної передачі, обробки та використання ГМО, отриманих у результаті сучасної біотехнології, які можуть несприятливо впливати на збереження та стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням також ризиків для здоров'я людини та з приділенням особливої уваги транскордонному переміщенню.

Кожні чотири роки країни-Сторони готують і подають Секретаріату національні звіти про виконання країною Картахенського протоколу. Україна подала проміжний звіт у 2005 році, перший національний звіт – у 2007 р., другий національний звіт – у 2011 р., у 2015 році країни мають надати третій національний звіт про виконання Картахенського протоколу.

У 2010 році був укладений Нагоя-Куала-Лумпурський додатковий протокол про відповідальність і відшкодування до Картахенського протоколу про біобезпеку, який був підписаний міністром екології та природних ресурсів України М. В. Злочевським від імені України 30 січня 2012 року в штаб-квартирі ООН, м. Нью-Йорк, США.

НАГОЯ-КУАЛА-ЛУМПУРСЬКИЙ ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ І ВІДШКОДУВАННЯ ДО КАРТАХЕНСЬКОГО ПРОТОКОЛУ ПРО БІОБЕЗПЕКУ

Дата та місце укладання: 15 жовтня 2010 року на П'ятій нараді Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття що виступає як нарада Сторін Картахенського протоколу про біобезпеку, м. Нагоя, Японія

Дата підписання Україною: 30 січня 2012 року

Дата набрання чинності договором: не набрав чинності (Протокол набуде чинності на 90-ий день після надання 40-ого інструменту ратифікації, прийняття, погодження або приєднання)

Дата ратифікації Україною: не ратифікований

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: не визначені

Нагоя-Куала-Лумпурський додатковий протокол про відповідальність і відшкодування до Картахенського протоколу про біобезпеку укладений 15 жовтня 2010 року на П'ятій нараді Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття, виступає як нарада Сторін Картахенського протоколу про біобезпеку, м. Нагоя, Японія. Текст протоколу погоджений представниками 160 держав – Сторін Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біорізноманіття.

Протокол установлює міжнародні правила та процедури щодо відповідальності та відшкодування шкоди, яку можуть заподіяти біорізноманіттю генетично модифіковані організми (далі – ГМО).

Метою Протоколу є сприяння збереженню та сталому використанню біологічного різноманіття з урахуванням ризиків для здоров'я людини шляхом забезпечення міжнародних правил і процедур відповідальності та відшкодування, пов'язаних із генетично модифікованими організмами.

Протокол застосовується у випадку нанесення збитків у результаті транскордонного переміщення ГМО, призначених для використання в якості харчових продуктів або корму, переробки, в замкнених системах і навмисного вивільнення в навколишнє середовище, а також до збитків, завданих у результаті неумисного та незаконного транскордонного переміщення ГМО. Протокол не застосовується до збитків, нанесених у результаті транскордонного переміщення ГМО, яке почалося до набрання чинності Протоколом.

Україна зацікавлена в ратифікації Додаткового протоколу, тому що визначені Додатковим протоколом міжнародні правові механізми та відповідальності за шкоду, завдану ГМО, дозволять компенсувати нанесені збитки за рахунок винних у завданні такої шкоди осіб, у т. ч. іноземних, які розмістили ці ГМО на ринку України (розробників, виробників, експортерів, імпортерів, перевізників або постачальників ГМО), та не витратити на це кошти державного бюджету.

НАГОЙСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ПРО ДОСТУП ДО ГЕНЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ І РОЗПОДІЛ НА СПРАВЕДЛИВІЙ І РІВНІЙ ОСНОВІ ВИГІД ВІД ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО БІОЛОГІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ

Дата та місце укладання: 29 жовтня 2010 року на Десятій нараді Конференції Сторін Конвенції про біорізноманіття, м. Нагоя, Японія

Дата підписання Україною: 30 січня 2012 року

Дата набрання чинності договором: не набрав чинності (Протокол набуде чинностіна 90ий день після надання 50-ого інструменту ратифікації, прийняття, погодження або приєднання)

Дата ратифікації Україною: не ратифікований

Органи влади, відповідальні за реалізацію положень договору: не визначені

Нагойський протокол про доступ до генетичних ресурсів і справедливий і рівноправний розподіл вигід від їхнього використання до Конвенції про біологічне різноманіття прийнятий Десятою нарадою Конференції Сторін Конвенції про біологічне різноманіття 29 жовтня 2010 року в м. Нагоя, Японія. Текст протоколу погоджений представниками 180 держав – Сторін Конвенції про біорізноманіття.

Метою протоколу є виконання однієї з трьох цілей Конвенції про біологічне різноманіття – справедливий і рівноправний розподіл вигід від використання генетичних ресурсів, у тому числі шляхом надання необхідного доступу до них і шляхом належної передачі відповідних технологій, із урахуванням усіх прав на такі ресурси та технології, а також шляхом належного фінансування, сприяючи таким чином збереженню біологічного різноманіття та сталому використанню його компонентів.

Протокол застосовується до генетичних ресурсів і до вигід від використання таких ресурсів, а також традиційних знань, пов'язаних із

генетичними ресурсами та до вигід від застосування таких знань.

Вигоди від впровадження генетичних ресурсів спільно використовуються на справедливій і рівній основі зі Стороною, що поставляє такі ресурси та є країною походження таких ресурсів або Стороною, яка придбала генетичні ресурси відповідно до положень Конвенції. Таке спільне використання вигід здійснюється на взаємоузгоджених умовах. Вигоди можуть бути грошові та негрошові.

Протокол не розповсюджується на товари.

Доступ до генетичних ресурсів здійснюється на основі попередньої обґрунтованої згоди Сторони протоколу, яка надає такі ресурси та є країною походження таких ресурсів, або Стороною, яка придбала генетичні ресурси згідно з Конвенцією про біологічне різноманіття. Вигоди від використання генетичних ресурсів розподіляються на справедливій і рівній основі на взаємопозгоджених умовах. Вигоди можуть бути грошовими та негрошовими.

АКТУАЛЬНІ ВИМОГИ ТА МІЖНАРОДНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ ЯК ОДНІЄЇ З КОНВЕНЦІЙ РІО

Із 11 серпня 1997 року Україна є Стороною Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК). Цій події передували підписання РКЗК Україною в червні 1992 року в м. Ріо-де-Жанейро та ратифікація її Законом України від 29 жовтня 1996 року № 435/96-ВР.

Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату, а також будь-які пов'язані з цим правові документи передбачають, що кінцевою ціллю є стабілізація концентрації парникових газів в атмосфері на тому рівні, який не допускатиме шкідливого впливу на кліматичну систему.

Із цією метою РКЗК визначає певні зобов'язання Сторін Конвенції. Однак РКЗК також передбачає принцип спільної але диференційованої відповідальності між Сторонами РКЗК. Відповідно до цього принципу застосовуються різні зобов'язання за РКЗК для двох груп країн, а саме: Сторони додатку I до РКЗК і Сторони, які не включені в додаток I до РКЗК. До першої групи країн відносяться країни, які на 1992 рік були членами ОЕСР, а також країни, в яких відбувається процес переходу до ринкової економіки. Більше того, розвинуті країни з додатку I – країни-члени ОЕСР, окремо відображені в додатку II до РКЗК. Іншими словами, перелік Сторін додатку II відрізняється від переліку Сторін додатку I тим, що він не включає країни, в яких відбувається процес переходу до ринкової економіки. Інша група – Сторони, які не включені до додатку I, це країни, які розвиваються. Ця група також не є однорідною та містить країни, що розвиваються із зазначенням декількох підгруп, як то:

малі острівні країни, країни з низькими прибережними районами, країни, вразливі до стихійних лих тощо, а також окрему групу країн, у кількості 49, які є найменш розвинутими.

Відповідно до угруповань Сторін РКЗК накладає різні зобов'язання. Так, Сторони додатку I приймають більш широкі зобов'язання в порівнянні зі Сторонами, що не входять до додатку I.

України входить до додатку I РКЗК із позначкою про те, що вона є країною, в якій відбувається процес переходу до ринкової економіки. Окрім України до цієї групи Сторін РКЗК також включені країни центральної та східної Європи. Враховуючи статус країн, у яких відбувається процес переходу до ринкової економіки, ця група Сторін має дещо більш гнучкі зобов'язання щодо участі в РКЗК у порівнянні із зобов'язаннями розвинутих країн.

Зобов'язання Сторін викладені в **Статті 4 РКЗК**, які, відповідно до принципів РКЗК, викладених у **Статті 3 РКЗК**, мають бути виконані із забезпеченням сталого економічного розвитку Сторін, такі зобов'язання умовно можна поділити на загальні та конкретні.

1) Загальні зобов'язання стосуються всіх Сторін РКЗК, у тому числі України як однієї з групи країн, у яких відбувається процес переходу до ринкової економіки, та передбачають, що всі Сторони:

а) розробляють, періодично поновлюють, публікують і надають Конференції Сторін у відповідності зі Статтею 12 національні кадастри антропогенних викидів із джерел і

абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, використовуючи порівняльні методології, які будуть узгоджені Конференцією Сторін;

b) формулюють, здійснюють, публікують і регулярно поновлюють національні та, у відповідних випадках, регіональні програми, які містять у собі заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом вирішення проблеми антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, і заходи зі сприяння адекватній адаптації до зміни клімату;

c) сприяють і співпрацюють у розробці, застосуванні та розповсюдженні, включаючи передачу технологій, методів і процесів, які надають можливість обмежити, знизити або припинити антропогенні викиди парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, у всіх відповідних секторах, включаючи енергетику, транспорт, промисловість, сільське господарство, лісове господарство та вилучення відходів;

Більше того, **Стаття 5 РКЗК** вимагає, щоб Сторони при виконанні зобов'язання за цим пунктом:

a) у міру необхідності підтримували та зміцнювали діяльність міжнародних і міжурядових програм і мереж чи організацій, які мають на меті визначення, проведення, оцінку та фінансування досліджень, збирання даних і систематичне спостереження, зважаючи на необхідність зведення до мінімуму дублювання зусиль;

b) підтримують міжнародні та міжурядові зусилля зі зміцнення систематичного спостереження та національного потенціалу та можливостей у галузі наукових і технічних досліджень, особливо в

країнах, що розвиваються, і зі сприяння доступу до даних і результатів їх аналізу, одержаних із районів, що знаходяться за межами дії національної юрисдикції, та обміну ними; і

c) враховують особливі інтереси та потреби країн, які розвиваються, та співпрацюють у зміцненні їх національного потенціалу та можливостей участі в зусиллях, згаданих у підпунктах a) і b) вище.

h) сприяють і співпрацюють у питаннях повного, відкритого та оперативного обміну відповідною науковою, технологічною, технічною, соціально-економічною та юридичною інформацією, пов'язаною з кліматичною системою та зміною клімату, з економічними та соціальними наслідками різних стратегій реагування;

i) сприяють і співпрацюють у галузі освіти, підготовки кадрів і просвіти населення в питаннях зміни клімату та підтримують найширшу участь у цьому процесі, в тому числі неурядових організацій.

Більше того, **Стаття 5 РКЗК** вимагає, щоб Сторони при виконанні зобов'язання за цим пунктом:

a) на національному та, за необхідності, субрегіональному й регіональному рівнях і відповідно до національних законів і норм і своїм відповідним можливостям підтримували та полегшували:

i) розроблення та здійснення програм просвіти та інформування громадськості з проблем зміни клімату та її наслідків;

ii) доступ громадськості до інформації про зміни клімату та їх наслідки;

iii) участь громадськості у розгляді питань зміни клімату та їх наслідків і в розробленні відповідних заходів реагування; і

iv) підготовку наукового, технічного та управлінського персоналу;

б) на міжнародному рівні, використовуючи, де це необхідно, діючі органи, співпрацювали та сприяли в:

i) розробленні матеріалів із метою просвіти та інформування громадськості з питань зміни клімату, її наслідків та обміну такими матеріалами;

ii) розробленні та здійсненні програм у галузі освіти та підготовки кадрів, включаючи зміцнення національних установ і обмін персоналом або його відрядження для підготовки експертів у цій галузі, особливо в інтересах країн, які розвиваються.

j) у відповідності зі **Статтею 12** направляли Конференції Сторін інформацію, що стосується здійснення.

2) Окрім загальних зобов'язань, **пункт 2 Статті 4** РКЗК також установлює конкретні зобов'язання, які стосуються виключно країн Додатку I, у тому числі й України, та передбачають наступне:

а) кожна з цих Сторін проводить національну політику та застосовує відповідні заходи в пом'якшенні наслідків зміни клімату шляхом обмеження своїх антропогенних викидів парникових газів і захисту та підвищення якості своїх поглиначів і накопичувачів парникових газів. Такі політика та заходи продемонструють лідерство розвинутих країн у зміні довгострокових тенденцій щодо антропогенних викидів відповідно до мети Конвенції з визнанням того факту, що повернення до кінця нинішнього десятиліття колишніх рівнів антропогенних викидів двоокису вуглецю та інших парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, буде сприяти такій зміні та, беручи до уваги відмінності вихідних точок і підходів цих Сторін в їх економічних структурах і базах ресурсів, необхідність збереження високих і стійких темпів економічного росту, наявні технології та інші конкретні

обставини, а також необхідність справедливого та належного вкладу кожної з цих Сторін у глобальні зусилля з реалізації даної мети. Ці Сторони можуть здійснювати таку політику та заходи разом із іншими Сторонами й можуть допомагати іншим Сторонам робити свій внесок у досягнення мети Конвенції та, зокрема, мети цього підпункту.

б) із метою сприяння прогресу в цьому напрямку кожна з цих Сторін відповідно до статті 12 подає протягом шести місяців після набрання чинності для неї Конвенцією, а згодом на періодичній основі, докладну інформацію про свої політику та заходи, про які йдеться в підпункті а) вище, а також про спрогнозовані в зв'язку з ними антропогенні викиди із джерел і абсорбцію поглиначами парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, протягом періоду, вказаного в підпункті а), з тим, щоб індивідуально або спільно повернутися до своїх рівнів антропогенних викидів двоокису вуглецю та інших парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом 1990 року. Конференція Сторін розгляне цю інформацію на своїй першій сесії, а згодом буде проводити такий розгляд на періодичній основі відповідно до статті 7;

е) кожна з цих Сторін:

i) координує, в міру необхідності, з іншими такими Сторонами відповідні економічні та адміністративні документи, розроблені для досягнення мети Конвенції;

ii) визначає та періодично розглядає свою власну політику та практичні методи, які заохочують діяльність, що призводить до більш високих рівнів антропогенних викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, порівняно з рівнями, які б інакше мали місце;

Стаття 12 РКЗК надає подальші роз'яснення щодо форми, змісту та періодичності інформації, яку Сторони мають надавати з ціллю демонстрації здійснення Сторонами своїх зобов'язань, визначених у пункті 1 Статті 4, а саме:

а) національний кадастр антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, тією мірою, якою це можливо, використовуючи порівняльні методології, які будуть запропоновані та узгоджені на Конференції Сторін;

б) загальний опис заходів, ужитих або передбачених Стороною зі здійснення Конвенції;

с) будь-яку іншу інформацію, яку Сторона вважає за таку, що стосується досягнення мети Конвенції та є доречною для внесення в своє повідомлення, в тому числі, якщо це можливо, матеріали, що стосуються розрахунків глобальних тенденцій викидів.

Також **Стаття 12 РКЗК** визначає, що кожна Сторона, яка є розвинутою країною, та кожна інша Сторона, включена до додатка 1, включає в своє повідомлення наступні види інформації:

2) (а) докладний опис політики та заходів, які вона вжила для виконання своїх зобов'язань зі статті 4, пункти 2а та 2б; і

2) (б) конкретну оцінку впливу, який політики та заходи, вказані в попередньому підпункті а) справлять на антропогенні викиди з її джерел і абсорбцію її поглиначами парникових газів протягом періоду, вказаного в статті 4, пункт 2а.

Пункт 5) Статті 12 запроваджує графік подання початкових повідомлень для Сторін залежно від ступеню економічного розвитку та, відповідно, належності Сторони до відповідної групи.

5) Кожна Сторона, яка є розвинутою країною, та кожна інша Сторона, включена до додатка I, подає своє початкове повідомлення протягом трьох років після набрання чинності Конвенцією для даної Сторони. Кожна Сторона, не включена до такого списку, подає своє початкове повідомлення протягом трьох років після набрання чинності Конвенцією для цієї Сторони, або з моменту появи фінансових ресурсів відповідно до **Статті 4, пункт 3**. Сторони, що є найменш розвинутими країнами, можуть подавати свої початкові повідомлення на свій розсуд. Частотність наступних повідомлень усіх Сторін визначається Конференцією Сторін із урахуванням диференційованого графіка, який установлюється цим пунктом.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЗА КІОТСЬКИМ ПРОТОКОЛОМ

Із метою досягнення кінцевої мети Конвенції, як вона викладена в **Статті 2 РКЗК**, Сторони домовилися та уклали Кіотський протокол до РКЗК. Україна підписала Кіотський протокол 15 березня 1999 р. і ратифікувала Законом України № 1430-IV від 4 лютого 2004 року. Відповідно до Статті 25 Кіотського протоколу, документ вступив у силу 16 лютого 2005 року.

Пункт 1)(а) Статті 2 Кіотського протоколу визначає певні кроки, які мають здійснити Сторони додатку I РКЗК із дотримання принципів сталого розвитку, викладених у **Статті 3 РКЗК**.

Стаття 2 містить наступні вимоги:

1) Кожна зі Сторін, зазначених у Додатку I, при виконанні своїх визначених зобов'язань щодо кількісних обмежень і скорочень викидів відповідно до **Статті 3** з метою сприяння сталому розвитку:

а) здійснює та/або продовжує розробляти відповідно до своїх національних умов такі політику та заходи як:

i) підвищення ефективності використання енергії у відповідних секторах національної економіки;

ii) охорона та поліпшення якості поглиначів і накопичувачів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, із урахуванням своїх зобов'язань за відповідними міжнародними природоохоронними угодами; сприяння поширенню раціональних методів ведення лісового господарства, лісонасадження та лісооновлення на стабільній основі;

iii) заохочення форм сталого та раціонального ведення сільського господарства в контексті врахування особливостей зміни клімату;

iv) проведення досліджень, розробка, сприяння широкому

використанню та впровадженню нових і відновлюваних видів енергії, технологій поглинання двоокису вуглецю та передових сучасних екологічно безпечних технологій;

v) поступове скорочення або усунення ринкових диспропорцій, фіскальних стимулів, звільнення від податків і мита та субсидій, які суперечать цілям Конвенції, в усіх галузях, які є джерелами викидів парникових газів, і застосування ринкових механізмів;

vi) заохочення належних реформ у відповідних галузях із метою сприяння реалізації політики та заходів обмеження або скорочення викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом;

vii) заходи з обмеження та/або скорочення викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, у транспортній галузі;

viii) обмеження та/або скорочення викидів метану шляхом рекуперації та його повторного використання в процесі видалення відходів, а також у виробництві, транспортуванні та розподілі енергії;

б) співробітничает з іншими такими Сторонами з метою підвищення індивідуальної та сукупної ефективності їхньої політики та заходів, які вживаються згідно з цією статтею, відповідно до пункту 2 е) і) статті 4 Конвенції. З цією метою Сторони здійснюють заходи для обміну своїм досвідом та інформацією щодо таких заходів і політики, включаючи розробку методик підвищення їхньої сумісності, прозорості та ефективності. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, на своїй першій сесії або згодом, як тільки це буде практично можливо, розгляне шляхи сприяння

такому співробітництву з урахуванням всієї відповідної інформації.

2. Сторони, зазначені в Додатку I, прагнуть обмеження або скорочення викидів парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом і є результатом використання авіаційного пального та мазуту під час повітряних і морських перевезень, діючи відповідно через Міжнародну організацію цивільної авіації та Міжнародну морську організацію.

3. Сторони, зазначені в Додатку I, прагнуть здійснювати політику та вживати заходи відповідно до цієї статті таким чином, щоб звести до мінімуму несприятливі наслідки, в тому числі несприятливі наслідки зміни клімату, впливу на міжнародну торгівлю, а також соціальні, екологічні та економічні наслідки для інших Сторін, особливо для Сторін, які є країнами, що розвиваються, й зокрема для тих, що зазначені в пунктах 8 і 9 статті 4 Конвенції, з урахуванням статті 3 Конвенції. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, може також вживати надалі інші заходи, які можуть бути необхідними, з метою сприяння виконанню положень цього пункту.

4. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, якщо вона, з урахуванням особливостей національних умов і потенціальних наслідків, ухвалить рішення про доцільність координації будь-яких заходів і політики, передбачених пунктом 1 а) вище, розглядає шляхи та засоби налагодження координації таких заходів і політики.

Стаття 3 Кіотського протоколу визначає зобов'язання Сторін додатку I РКЗК, визначені в кількісних обмеженнях викидів парникових газів, перший період дії, на який поширюються обмеження, а також базовий рік, який має слугувати порівняльною базою з

виконань кількісних обмежень. Також Стаття 3 передбачає механізм розрахунку встановленої кількості кожної зі Сторін додатку I. Зокрема, Стаття 3 Кіотського протоколу передбачає наступне:

1. Сторони, зазначені в Додатку I, окремо або разом забезпечують умови для того, щоб їхні сукупні антропогенні викиди парникових газів, перелічених у Додатку А, в еквіваленті двоокису вуглецю не перевищували встановлених для них кількісних показників, визначених із урахуванням установлених для них зобов'язань із кількісного обмеження та скорочення викидів, визначених у Додатку В, і відповідно до положень цієї статті, з метою скорочення їхніх сукупних викидів таких газів принаймні на п'ять відсотків порівняно з базовим рівнем 1990 року за період дії зобов'язань із 2008 по 2012 роки.

Додаток В до Кіотського протоколу визначає кількісні зобов'язання з обмеження чи скорочення викидів парникових газів для України на рівні 100% у порівнянні з базовим 1990 роком. Це означає, що середньоарифметичне значення рівня викидів парникових газів України в період із 2008 по 2012 рік (включно), не має перевищувати значення викидів парникових газів базового року – 1990-го. Іншими словами, на Україну покладено зобов'язання вжити заходи, щоб рівень викидів парникових газів у перший період дії Кіотського протоколу (2008-2012 рр.) залишився на рівні не вищому за рівень викидів парникових газів країни в 1990 році.

Таким чином Україна отримала зобов'язання на рівні 0% щодо скорочення викидів парникових газів у першому періоді дії Кіотського протоколу по відношенню до 1990 року.

2. Кожна зі Сторін, зазначених у Додатку I, до 2005 року повинна досягти

суттєвого прогресу у виконанні своїх зобов'язань за цим Протоколом.

3. Для виконання кожною Стороною, зазначеною в Додатку I, зобов'язань за цією статтею використовуються чисті зміни в кількості викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів, які є прямим результатом діяльності людини в сфері змін землекористування та в лісовому господарстві, яка обмежується, починаючи з 1990 року, лісонасадженням, лісооновленням і обезлісенням, які розглядаються як такі, що можуть бути перевірені за змінами накопичення вуглецю в кожний період дії зобов'язань. Доповіді та звіти про пов'язані з цими видами діяльності викиди з джерел і абсорбції поглиначами парникових газів надаються в прозорому вигляді, можуть бути перевірені та розглядаються згідно зі статтями 7 і 8.

4. До першої сесії Конференції Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, кожна Сторона, зазначена в Додатку I, надає на розгляд Допоміжного органу з наукових і технологічних консультацій дані для визначення її рівня накопичення вуглецю в 1990 році та для проведення оцінки змін у її накопиченні вуглецю в наступних роках. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, на своїй першій сесії або згодом, як тільки це буде практично можливо, приймає рішення щодо умов, правил і керівних принципів стосовно того, яким чином і які інші види людської діяльності, пов'язані зі зміною викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів у категоріях сільськогосподарських угідь, змін у землекористуванні та лісовому господарстві, додаються до кількісних показників, визначених для Сторін, зазначених у Додатку I, або віднімаються від них із урахуванням невизначеностей, прозорості доповідей, можливості їхньої перевірки, методологічної роботи Міжурядової групи експертів із питань

зміни клімату, рекомендацій, що надаються Допоміжним органом із наукових і технологічних консультацій згідно зі статтею 5, і рішень Конференції Сторін. Таке рішення застосовується протягом другого та наступних періодів дії зобов'язань. Сторона може вирішувати, чи застосовувати таке рішення про ці додаткові види людської діяльності протягом свого першого періоду дії зобов'язань за умови, що такі види діяльності мали місце, починаючи з 1990 року.

5. Сторони, які зазначені в Додатку I і знаходяться в процесі переходу до ринкової економіки, для яких базовий рік або період був установлений згідно з рішенням 9/CP.2 другої сесії Конференції Сторін Конвенції, використовують цей базовий рік або період для виконання своїх зобов'язань за цією статтею. Будь-яка інша Сторона, яка зазначена в Додатку I, перебуває в процесі переходу до ринкової економіки й ще не представила своє перше офіційне національне повідомлення згідно зі статтею 12 Конвенції, може також повідомити Конференцію Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, про те, що для виконання своїх зобов'язань за цією статтею вона має намір використовувати як базовий рік або період не 1990-й, а будь-який інший. Рішення про прийнятність такого повідомлення виноситься Конференцією Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу.

Україна не вносила відповідного повідомлення про обрання іншого базового року або періоду замість 1990-го. Таким чином 1990 рік слугує базовим роком обчислення всіх парникових газів, зазначених у Додатку А до Кіотського протоколу.

6. З урахуванням **пункту 6 статті 4 Конвенції** Сторонам, зазначеним у Додатку I, які знаходяться в процесі переходу до ринкової економіки, в ході

виконання ними своїх зобов'язань за цим Протоколом, крім передбачених цією статтею, Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, надаватиме певний ступінь гнучкості.

7. Протягом першого періоду дії визначених зобов'язань щодо кількісних обмежень і скорочення викидів із 2008 по 2012 роки для кожної Сторони, зазначеної в Додатку I, установлений кількісний показник дорівнює зафіксованій для неї в Додатку B відсотковій частці її чистих сукупних антропогенних викидів парникових газів, перелічених у Додатку A, в еквіваленті двоокису вуглецю за 1990 рік або за базовий рік або період, визначений згідно з пунктом 5 вище, помноженій на коефіцієнт п'ять. Ті Сторони, зазначені в Додатку I, для яких зміни в землекористуванні та лісовому господарстві в 1990 році були чистими джерелами викидів парникових газів, для розрахунку визначених для них кількісних показників включають до своїх викидів за базовий 1990 рік або базовий період сукупні антропогенні викиди в еквіваленті двоокису вуглецю за винятком абсорбції викидів поглиначами за 1990 рік у результаті зміни землекористування.

8. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, для розрахунків, згаданих у **пункті 7** вище, для таких речовин, як воднефторвуглець, перофторвуглець, гексафторид сірки, може взяти 1995 рік за базовий.

9. Зобов'язання на наступні періоди для Сторін, зазначених у Додатку I, установлюються у вигляді змін і доповнень до Додатку B до цього Протоколу, які приймаються відповідно до положень пункту **7 статті 21**. Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, починає розгляд таких зобов'язань принаймні за сім років до закінчення першого періоду

дії зобов'язань, згаданих у **пункті 7** вище.

10. Будь-які величини зменшення викидів або будь-яка частина встановленої кількості викидів, що їх одна Сторона отримує від іншої Сторони згідно з положеннями **статті 6** або **статті 17**, додаються до встановленої кількості Сторони, що набуває.

11. Будь-які величини зменшення викидів або будь-яка частина встановленої кількості викидів, котрі одна Сторона передає іншій Стороні згідно з положеннями **статті 6** або **статті 17**, віднімаються від установленої кількості Сторони, що передає.

12. Будь-які офіційно оформлені величини скорочення викидів, що їх одна Сторона отримує від іншої Сторони згідно з положеннями *статті 12*, додаються до встановленої кількості Сторони, що набуває.

13. Якщо кількість викидів Сторони, зазначеної в Додатку I, за будь-який період дії зобов'язань буде меншою за кількість, установлену для неї згідно з цією статтею, тоді така різниця на прохання цієї Сторони додається до кількості, встановленої для цієї Сторони на наступний період дії зобов'язань.

14. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, прагне виконати зобов'язання, згадані в **пункті 1** вище, таким чином, щоб звести до мінімуму несприятливі соціальні, екологічні та економічні наслідки для Сторін, які є країнами, що розвиваються, особливо Сторін, зазначених у **пунктах 8 і 9 статті 4** Конвенції. Згідно з відповідними рішеннями Конференції Сторін щодо виконання цих пунктів, Конференція Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, на своїй першій сесії розглядатиме, до яких дій необхідно вдатися для того, щоб звести до мінімуму несприятливі наслідки зміни клімату та/або наслідки від вжитих заходів реагування для Сторін,

зазначених у вищезгаданих пунктах. Питання, які розглядатимуться, включатимуть також фінансування, страхування та передачі технологій.

Стаття 5 Кіотського протоколу закріплює зобов'язання за Сторонами додатку I створити протягом року з дати початку першого періоду зобов'язань національну систему оцінки антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом.

Стаття 7 Кіотського протоколу накладає зобов'язання для Сторін додатку I щодо надання додаткової інформації, яка вимагається згідно **Статті 12 РКЗК**. Зазначені зобов'язання визначені Статтею 7 наступним чином:

1. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, заносить до свого щорічного кадастру антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, необхідну додаткову інформацію, яка надається згідно з відповідними рішеннями Конференції Сторін, із метою забезпечення виконання вимог **статті 3**, що регламентується **пунктом 4** нижче.

2. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, включає до свого національного повідомлення, яке надається відповідно до **статті 12 Конвенції**, додаткову інформацію, що

визначається відповідно до **пункту 4** нижче та є необхідною для того, щоб підтвердити виконання своїх зобов'язань за цим Протоколом.

3. Кожна Сторона, зазначена в Додатку I, щорічно надає інформацію, яка вимагається згідно з **пунктом 1** вище, починаючи з першого кадастру, який необхідно надати згідно з Конвенцією за перший рік терміну дії зобов'язань після набуття чинності цим Протоколом для цієї Сторони. Кожна така Сторона надає інформацію, яка вимагається згідно з **пунктом 2** вище, як частину свого першого національного повідомлення, надання якого вимагається згідно з Конвенцією після набуття чинності цим Протоколом для цієї Сторони та після прийняття керівних принципів, як це передбачено **пунктом 4** нижче. Періодичність наступного подання інформації, яка вимагається згідно з цією статтею, визначається Конференцією Сторін, яка є нарадою Сторін цього Протоколу, з урахуванням будь-якого графіка надання національних повідомлень, прийнятого Конференцією Сторін.

Необхідно зауважити, що, крім РКЗК і Кіотського протоколу, необхідні розширення, пояснення щодо зобов'язань Сторін можуть вноситись і на підставі Рішень Конференції Сторін РКЗК або Рішень Зустрічі Сторін Кіотського протоколу.

РІШЕННЯ КОНФЕРЕНЦІЇ СТОРІН РКЗК І РІШЕННЯ ЗУСТРІЧІ СТОРІН КІОТСЬКОГО ПРОТОКОЛУ, ЯКІ ДОПОВНЮЮТЬ АКТУАЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ЗА РКЗК

Канкунські домовленості, погодженні Рішенням Конференції Сторін РКЗК **1/СР.16**, зобов'язують розвинуті країни надавати крім щорічних національних кадастрів і періодичних національних повідомлень, дворічні звіти. Також окремим рішенням Конференції Сторін РКЗК **2/СР.17** було визначено, що перший дворічний звіт Сторони надають до 1 січня 2014 року.

Рішення Зустрічі Сторін Кіотського протоколу **1/СМР.7** визначило, що Кіотський протокол має бути продовжений другим періодом зобов'язань Сторін і запрошує Сторони до подання пропозицій щодо кількісних зобов'язань із обмеження або скорочення викидів парникових газів на другий період дії зобов'язань за Кіотським протоколом. Другий період зобов'язань за Кіотським протоколом має розпочатися 1 січня 2013 року.

Рішення Зустрічі Сторін Кіотського протоколу **1/СМР.8** прийняло Дохійську поправку до Кіотського протоколу. Зазначена поправка визначає, що другий період дії Кіотського протоколу має розпочатися 1 січня 2013 року та тривати до 31 грудня 2020 року. Крім іншого, Дохійська поправка вносить суттєву зміну в формулу обчислення обсягу одиниць установленої кількості для кількох країн, чиї викиди парникових

газів у перших трьох роках дії першого періоду зобов'язань за Кіотським протоколом були нижче, ніж викиди базового року. Такі країни мають забезпечити списання надлишкової кількості одиниць зверх установленої кількості в другому періоді зобов'язань за Кіотським протоколом. Необхідно зауважити, що набуття чинності поправок до Кіотського протоколу, як то Дохійських поправок, для кожної Сторони передбачає затвердження відповідним нормативним актом на національному рівні. У випадку України передбачається ратифікація таких поправок. На теперішній час Україна не ратифікувала Дохійські поправки.

Конференція Сторін РКЗК затвердила Рішення **2/СР.19** про Варшавський міжнародний механізм із втрат і збитків унаслідок впливу змін клімату, включно з екстремальними явищами та явищами, що повільно відбуваються в країнах, які розвиваються й тому найбільш вразливі до несприятливих наслідків зміни клімату. Цей міжнародний механізм передбачає всебічне, комплексне та узгоджене сприяння застосуванню відповідних підходів до вирішення проблем, пов'язаних із втратами та збитками внаслідок несприятливих змін клімату.

ОСНОВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ, ЯКІ ВИПЛИВАЮТЬ ІЗ ЇЇ ЧЛЕНСТВА У КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО БОРТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ У ТИХ КРАЇНАХ, ЯКІ ПОТЕРПАЮТЬ ВІД СЕРЙОЗНОЇ ПОСУХИ ТА/АБО ОПУСТЕЛЮВАННЯ, ОСОБЛИВО В АФРИЦІ

Довідкова інформація щодо КБО

В 1992 році Конференція ООН щодо довкілля та розвитку (UNCED), яка проходила в м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія, звернулася із закликом до Генеральної Асамблеї ООН щодо створення Міждержавного переговорного комітету з метою підготовки до червня 1994 року Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці (далі – **КБО**).

17 червня 1994 року в м. Париж, Франція, **КБО** була ухвалена та відкрита для підписання.

26 грудня 1996 року, через 90 днів після того, як **КБО** ратифікували 50 країн, вона набрала чинність.

Вищим органом **КБО** є Конференція Сторін (далі – **КСК**). Вона ухвалює в межах свого мандату рішення, необхідні для сприяння її ефективному втіленню. За час функціонування **КБО** відбулося дванадцять сесій **КСК**:

КСК-1 – у жовтні 1997 року, в м. Рим, Італія

КСК-2 – в грудні 1998 року, в м. Дакар, Сенегал

КСК-3 – в листопаді 1999 року, в м. Ресифі, Бразилія

КСК-4 – в грудні 2000 року, в м. Бонн, Німеччина

КСК-5 – у жовтні 2001 року, в м. Женева, Швейцарія

КСК-6 – у серпні - вересні 2003 року, в м. Гавана, Куба

КСК-7 – у жовтні 2005 року, в

м. Найробі, Кенія

КСК-8 – у вересні 2007 року, в м. Мадрид, Іспанія

КСК-1 – позачергова – в листопаді 2007 року, в м. Нью-Йорк, США

КСК-9 – у вересні – жовтні 2009 року, в м. Буенос-Айрес, Аргентина

КСК-10 – у жовтні 2011 року, в м. Чангвон, Республіка Корея

КСК-11 – у вересні 2013 року, в м. Віндхук, Республіка Намібія.

На першій сесії **КСК** був призначений Постійний секретаріат **КБО**, розташований у місті Бонн (Німеччина).

Адреса сайту **КБО**: www.unccd.int.

Виконавчим секретарем Конвенції з жовтня 2013 року й донині є **пані Монік Барбю**.

При **КСК** створені допоміжні органи, зокрема:

Комітет із науки та техніки – для надання **КСК** інформації та консультацій із науково-технічних питань, що стосуються боротьби з опустелюванням і пом'якшення наслідків посухи (далі – **КНТ**). У 2007 році на **КСК-8** було прийнято рішення, що сесії **КНТ** мають проводитися переважно в форматі науково-технічних конференцій. Також було вирішено запровадити посади національних кореспондентів із питань науки та технологій при **КНТ**. За поданням УААН таким кореспондентом від України була призначена п. Ракоїд Олена Олександрівна (на сьогодні – доцент кафедри загальної екології та безпеки життєдіяльності Науково-

дослідного інституту рослинництва і сталого природокористування Національного університету біоресурсів та природокористування). На травень 2014 року відбулися одинадцять звичайних сесій КНТ, три спеціальні сесії КНТ і дві науково-технічні конференції: I – на тему: «Біофізичний і соціально-економічний моніторинг та оцінка опустелювання й деградації земель для підтримки прийняття рішень щодо управління землями та водами (22 – 24 вересня 2009 року, м. Буенос-Айрес, Аргентина); II – за темою: «Економічна оцінка опустелювання, збалансованого управління землями та стійкості аридних, семіаридних і сухих субгумідних територій» (9 – 12 квітня 2013 року, м. Бонн, Німеччина).

Глобальний механізм – для підвищення ефективності існуючих фінансових механізмів сприяння заходам, що ведуть до мобілізації та направлення істотних фінансових ресурсів, включаючи передачу технологій на безоплатній основі та/чи на пільгових умовах ураженим країнам.

Окрім цього, в 2001 році на **КСК-5** було прийнято рішення щодо створення **Комітету з огляду впровадження Конвенції** (далі – **КОВК**); на травень 2014 року відбулися дванадцять сесій КОВК.

Депозитарієм **КБО** є Генсек ООН *Сторонами КБО на сьогодні є 193 країни світу та Європейський Союз*

Текст **КБО** має п'ять додатків про її здійснення на регіональному рівні, які є невід'ємними складовими **КБО**, а саме:

I – для Африки

II – для Азії

III – для Латинської Америки та країн Карибського басейну

IV – для північного Середземномор'я

V – для Центральної та Східної Європи.

Обрання представників до складу

Бюро КСК і допоміжних органів КБО здійснюється від груп держав ООН, до яких належать:

1. група африканських держав
2. група азіатських держав
3. група східноєвропейських держав
4. група держав Латинської Америки та Карибського басейну
5. група західноєвропейських та інших держав.

4 липня 2002 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 61-IV «Про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці». Після надання документу про приєднання до Депозитарію 27 серпня 2002 року Україна стала повноправною стороною **КБО**. До цього часу представники країни брали участь у відповідних офіційних подіях як спостерігачі.

Україна входить до V додатку Конвенції, в якому об'єднані 15 країн Центральної та Східної Європи, а саме: *Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Вірменія, Грузія, Латвія, Македонія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Україна, Чорногорія.*

Україна також відноситься до групи східноєвропейської держав ООН, у якій об'єднані 23 країни, а саме: *Азербайджан, Албанія, Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Вірменія, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Македонія, Молдова, Польща, Росія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Україна, Хорватія, Чехія, Чорногорія.*

Представник України (завідувач сектору земельних ресурсів Мінприроди Колмаз Юрій Томович) під час КСК-8 і КСК-9 двічі обирався до складу Бюро цих КСК (на 2 роки), під час КСК-10 був обраний до складу Комітету з науки і

техніки Конвенції, а під час КСК-11 – до складу Бюро комітету з огляду впровадження Конвенції.

17 червня відзначається людством як Всесвітній день боротьби з опустелюванням.

Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 19.12.2007 № 62/195 була проголошена Декада ООН щодо пустель і опустелювання (2010–2020 роки).

4 липня 2002 року Верховна Рада України прийняла Закон України № 61-IV «Про приєднання України до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці» (далі – КБО, довідкова інформація щодо неї наведена в додатку 1).

Прийняття цього Закону визначило місце КБО в правовому полі України, оскільки згідно зі статтею 19 Закону України «Про міжнародні договори України» (від 29 червня 2004 року № 1906-IV) чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства та застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

У рамках КБО використовується поділ країн на «уражені» та «розвинуті». Цей поділ базується не на наявності чи відсутності на території країни деградованих земель, а на її фінансово-економічних можливостях і потребах. Загальні зобов'язання всіх Сторін КБО регламентовані **статтею 4 Конвенції**, відповідно до якої як «уражені» так і «розвинуті» країни:

а) приймають комплексний підхід щодо фізичних, біологічних і соціально-економічних аспектів процесів опустелювання та посухи;

б) приділяють належну увагу, в рамках відповідних міжнародних і

регіональних органів, стану уражених країн, що розвиваються, - Сторін Конвенції, в тому, що стосується міжнародної торгівлі, угод про маркетинг і заборгованостей для створення сприятливої міжнародної економічної атмосфери, яка сприяє досягненню цілей стійкого розвитку;

в) інтегрують стратегії, спрямовані на викорінення зубожіння, в зусилля з боротьби з опустелюванням і пом'якшенню наслідків посухи;

г) сприяють співробітництву між ураженими країнами – Сторонами Конвенції в галузі охорони навколишнього середовища та збереження земельних і водних ресурсів, оскільки це сприяє боротьбі з опустелюванням і посухою;

д) зміцнюють субрегіональне, регіональне та міжнародне співробітництво;

е) співпрацюють у рамках відповідних міжурядових організацій;

є) визначають, де це необхідно, організаційні механізми з урахуванням необхідності уникнення дублювання; та

Під час приєднання до КБО Україна задекларувала себе як «уражена» країна. У зв'язку з цим, відповідно до **статті 5 КБО**, на додаток до своїх зобов'язань, передбачених статтею 4 КБО, Україна взяла на себе такі зобов'язання:

а) приділяти першочергову увагу боротьбі з опустелюванням і пом'якшенню наслідків посухи та виділяти адекватні ресурси у відповідності з їх власними обставинами та можливостями;

б) розробляти стратегії та встановлювати пріоритети, в рамках планів і/чи стратегій стійкого розвитку в боротьбі з опустелюванням і з пом'якшення наслідків посухи;

в) розглядати питання усунення причин, які є основою опустелювання та приділяти особливу увагу соціально-економічним факторам, що сприяють розвитку процесів опустелювання;

г) сприяти обізнаності місцевого населення та його участі, особливо жінок і молоді, за підтримки неурядових організацій, у зусиллях із боротьби з опустелюванням із пом'якшення наслідків посухи; та

д) створювати сприятливу атмосферу за допомогою належного посилення відповідних існуючих законів, а в тих випадках, коли вони відсутні, за допомогою видання нових законів і формування довготермінової політики та програм дій.

Відповідно до **статті 9 КБО**, основним підходом до виконання враженими країнами, включаючи Україну, своїх зобов'язань є розроблення, оприлюднення та здійснення національних програм дій (далі – НПД).

Згідно зі **статтею 10 КБО**, метою НПД є визначення факторів, що сприяють опустелюванню, й практичних заходів, необхідних для боротьби з опустелюванням і з пом'якшення наслідків посухи.

У НПД обумовлюються відповідні ролі уряду, місцевих громад і землекористувачів і визначаються наявні та необхідні ресурси.

Вони, зокрема:

а) містять у собі довготермінові стратегії боротьби з опустелюванням і пом'якшення наслідків посухи, наголошують на практичних заходах і узгоджуються з національною політикою стійкого розвитку;

б) допускають внесення змін із урахуванням обставин, що змінюються та є досить гнучкими на місцевому рівні для прийняття рішень у різних соціально-економічних, біологічних і геофізичних умовах;

в) приділяють особливу увагу здійсненню превентивних заходів щодо земель, які ще не зазнали деградації чи зазнали її лише незначною мірою;

г) передбачають зміцнення національної бази кліматичних, метеорологічних і гідрологічних досліджень і розширення можливостей для створення системи раннього попередження посухи;

д) сприяють проведенню політики та зміцненню організаційних механізмів, спрямованих на розвиток співробітництва та координації в дусі партнерства між громадою-донором, урядовими органами на всіх рівнях, місцевим населенням і групами громад і вживають заходи для полегшення доступу місцевого населення до відповідної інформації та технологій;

НПД можуть, між іншим, містити деякі чи всі наступні заходи з пом'якшення наслідків посухи:

а) створення та/чи зміцнення, залежно від обставин, систем раннього оповіщення, включаючи місцеві та національні заходи, а також спільні системи на субрегіональному та регіональному рівнях, механізми надання допомоги особам, переміщеним із екологічних міркувань;

б) зміцнення потенціалу готовності до посухи та ліквідації її наслідків, включаючи надзвичайні плани боротьби з посухою на місцевому, національному, субрегіональному, регіональному рівнях із урахуванням як сезонних, так і середньорічних кліматичних прогнозів;

в) створення та/чи зміцнення, залежно від обставин, систем продовольчої безпеки, включаючи засоби збереження та збуту, особливо в сільських районах;

г) складання проектів із альтернативних джерел засобів існування, які можуть забезпечити одержання прибутків у районах, схильних до посухи;

д) розроблення стійких іригаційних програм для потреб як землеробства, так і тваринництва.

З урахуванням конкретних умов і потреб кожної ураженої країни – Сторони Конвенції НПД, залежно від обставин, містять, зокрема, заходи в деяких нижче перерахованих пріоритетних галузях або в усіх цих галузях у тій мірі, в якій вони стосуються боротьби з опустелюванням і з пом'якшення наслідків посухи в уражених районах і відповідають інтересам їх населення:

а) заохочення альтернативних джерел засобів існування та поліпшення національної економічної ситуації в цілях зміцнення програм, спрямованих на викорінення зубожіння та забезпечення продовольчої безпеки;

б) динаміка демографічного розвитку;

в) стійке управління природними ресурсами;

г) стійкі методи ведення сільського господарства;

д) розвиток і ефективно використання різних джерел енергії;

е) інституціональні та правові рамки; зміцнення можливостей у галузі оцінки та моніторингу, включаючи гідрологічні та метеорологічні служби; нарощування потенціалу; освіта й інформування громадськості.

У 2001 році на КСК-5 прийнятий додаток V до КБО про її регіональну імплементацію для Центральної та Східної Європи.

Метою цього додатка є надання керівних принципів і механізмів для ефективно імплементації Конвенції в уражених країнах регіону в світлі його особливих умов.

Статтею 4 додатка V до КБО регламентовано, що при підготовці та імплементації НПД, відповідно до статей 9 і 10 Конвенції, кожна уражена країна регіону, включаючи Україну, відповідно:

а) визначає відповідні органи, які відповідають за підготовку,

координацію та імплементацію своєї програми;

б) залучає вражене населення, включаючи місцеві общини, в розроблення, координацію та імплементацію програми шляхом місцевого процесу консультацій у співробітництві з місцевими органами влади та відповідними неурядовими організаціями;

в) вивчає стан навколишнього середовища в уражених зонах для оцінки причин і наслідків опустелювання та визначення першочергових напрямків дій;

г) оцінює, за участі враженого населення, минулі та наявні програми для визначення стратегії та розроблення дій, що містяться в програмі дій;

Окрім цього додатком V до КБО визначені й деякі інші зобов'язання країн регіону, включаючи Україну. Зокрема передбачено, що вони індивідуально чи спільно:

- у частині технічного, наукового та технологічного співробітництва (стаття 6):

а) сприяють підсиленню мереж науково-технічного співробітництва, систем моніторингу та інформаційних систем на всіх рівнях, а також їх інтеграції, де це можливо, у всесвітні інформаційні системи;

б) сприяють розвитку, адаптації та передачі відповідних існуючих і нових екологічно чистих технологій у рамках регіону та за його межами;

- у частині фінансових ресурсів і механізмів (стаття 7):

в) вживають заходи для раціоналізації та підсилення механізмів надання коштів шляхом державних і приватних інвестицій із метою досягнення конкретних результатів у боротьбі з деградацією земель і опустелюванням та зменшення наслідків посухи;

г) визначають вимоги до міжнародного співробітництва для підтримки національних заходів і цим створюють, зокрема, сприятливе інвестиційне середовище, заохочують активну інвестиційну політику та інтегрований підхід до ефективної боротьби з опустелюванням, включаючи раннє визначення проблем, спричинених цим процесом;

д) намагаються залучити двосторонніх та/або багатосторонніх партнерів і установи з фінансового співробітництва з метою забезпечення імплементації Конвенції, включаючи програмні заходи, які беруть до уваги конкретні потреби уражених країн регіону, що є Сторонами;

- в частині інституційних рамок (стаття 8):

е) засновують і/чи підсилюють національні центри з координації дій у боротьбі з опустелюванням і/чи зменшення наслідків посухи;

є)) розглядають можливість створення механізмів для підсилення регіонального співробітництва, де це можливо.

Україна, як і інші Сторони КБО, має звітувати про її виконання. Згідно зі **статтею 26 КБО**, кожна Сторона через Секретаріат КБО надає КСК для розгляду на її чергових сесіях доповіді про заходи, які вона вживає в цілях здійснення цієї Конвенції. КСК визначає графік надання і формат таких доповідей.

У 2001 році під час КСК-5 був створений Комітет із огляду впровадження Конвенції, який попередньо розглядає ці доповіді, готує рекомендації для прийняття рішень КСК.

Під час КСК-8 у 2007 році була затверджена **10-річна Стратегія впровадження КБО** (далі – Стратегія), якою визначені:

чотири стратегічні цілі:

1) покращити умови життя населення уражених територій;

2) покращити стан уражених екосистем;

3) генерувати глобальні вигоди через ефективне впровадження Конвенції;

4) мобілізувати ресурси на підтримку впровадження Конвенції шляхом налагодження ефективного партнерства між національними та міжнародними суб'єктами;

п'ять оперативних цілей за такими напрямками:

1) пропагандистська, інформаційна та просвітницька робота;

2) рамки політики;

3) науково-технічні знання;

4) нарощування потенціалу;

5) фінансування та передача технологій.

НПД уражених країн, включаючи Україну, мають бути гармонізовані зі Стратегією, а національні доповіді про стан впровадження КБО повинні відображати стан досягнення вищенаведених стратегічних і оперативних цілей Стратегії за визначеними індикаторами.

КСК-9 у 2009 році, беручи до уваги чисельні зауваження її учасників, попередньо схвалила:

- 11 «індикаторів впливу» для оцінки досягнення стратегічних цілей 1–3 Стратегії;

- 7 «індикаторів впливу» для оцінки досягнення стратегічної цілі 4 Стратегії;

- 18 «індикаторів виконання» для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії.

При цьому, відповідно до рішення КСК-9, починаючи з 2012 року та в рамках цього звітування Україною повинні були використовуватися:

- 2 «індикатори впливу» для оцінки виконання стратегічних цілей 1–3 Стратегії, а саме: «зміни в землекористуванні» та «частка

населення, що живе над межею бідності» (інші 9 індикаторів є бажаними);

- 14 «індикаторів виконання» для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії.

У 2013 році КСК-11 прийнято рішення щодо вдосконалення системи оцінки виконання стратегічних цілей 1–3 Стратегії.

Принциповою відмінністю нової системи є запровадження мінімального набору індикаторів, інформація щодо яких збиратиметься з джерел Світового банку, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Дитячого фонду ООН, інших міжнародних організацій і глобальних проектів.

КСК-11 також прийняла рішення, яким Секретаріату та Глобальному механізму Конвенції (далі – ГМ) доручено забезпечити вдосконалення керівних документів із підготовки звітів, які мають подаватися на розгляд КСК, спрощення та покращення системи звітності, опрацювати належні критерії та методологічні підходи.

Кількість індикаторів оцінки виконання оперативних цілей Стратегії (1 - пропагандистська, інформаційна та просвітницька робота, 2 – рамки політики, 3 – науково-технічні знання, 4 - нарощування потенціалу, 5 – фінансування та передача технологій) була скорочена до 11 (додаток 2).

На сьогодні, за рішеннями КСК КБО, триває «ітеративний» процес вдосконалення індикаторів на основі «e-SMART» критеріїв, згідно з якими вони повинні бути економічно доцільними (Economic), специфічними (Specific), вимірюваними (Measurable), досяжними (Achievable), належними (Relevant) та мати часові рамки (Time-bound).

Сторонам Конвенції також запропоновано використовувати додаткові індикатори, виходячи з національних особливостей і обставин.

Звітування має здійснюватися через спеціально створений портал «PRAIS» за формами та відповідно до керівних документів, розроблених Секретаріатом КБО.

**ОЧІКУВАНІ КІНЦЕВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ІНДИКАТОРИ
ДЛЯ ОЦІНКИ ДОСЯГНЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ ЦІЛЕЙ СТРАТЕГІЇ
НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ
(після їх скорочення в 2013 році Секретаріатом КБО)**

Оперативна ціль I. Пропагандистська, інформаційна та просвітницька робота

Оперативною ціллю I передбачено 3 кінцеві результати та 3 індикатори впливу для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
1.А. Ефективне інформування ключових аудиторій на міжнародному, національному та місцевому рівнях про проблеми опустелювання/деградації земель і посухи, а також про можливість синергійно поєднувати їх розв'язання із заходами з адаптації до змін клімату та пом'якшенню їх наслідків і щодо збереження біорізноманіття.	1.1. Кількість і масштаби організованих інформаційних заходів за темою «опустелювання/деградація земель, посухи» (далі – ОДЗП) та/або синергії між боротьбою з ОДЗП і діяльністю в сфері змін клімату та біорізноманіття, також масштаби аудиторії, яка охоплюється засобами масової інформації, що висвітлюють ці теми.
1.В. Розгляд проблем опустелювання/деградації земель і посух на відповідних форумах, у тому числі з питань торгівлі сільськогосподарською продукцією, адаптації до змін клімату, збереження та сталого використання біорізноманіття, розвитку сільських територій, сталого розвитку та скорочення масштабів бідності.	1.2. Кількість офіційних документів і рішень із питань ОДЗП, прийнятих на міжнародному, субрегіональному та регіональному рівнях (на національному рівні не використовується)
1.С. Ширше залучення організацій громадянського суспільства (далі – ОГС) і наукових кіл у країнах Півночі та Півдня як зацікавлених сторін у процесі впровадження Конвенції; включення проблем ОДЗП у тематику їх інформаційно-пропагандистських і просвітницьких ініціатив.	1.3. Кількість ОГС і науково-технічних установ, які беруть участь у процесі впровадження Конвенції. 1.4. Кількість і види ініціатив ОГС і науково-технічних установ із проблем ОДЗП у сфері освіти.

Оперативна ціль II. Рамки політики

Оперативною ціллю II передбачені 5 кінцевих результатів і 2 індикатори для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
2.А. Оцінка програмних, організаційних, фінансових і соціально-економічних факторів і тих, які перешкоджають сталому землекористуванню, внесення рекомендацій	2.1. Кількість уражених країн – Сторін Конвенції, субрегіональних і регіональних суб'єктів, які завершили складання/перегляд національних

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
щодо відповідних заходів із усунення цих перешкод.	програм дій (далі – НПД)/субрегіональних програм дій (далі – СРПД)/регіональних програм дій (далі – РПД) відповідно до Стратегії з урахуванням біофізичної та соціально-економічної інформації, національного планування, політики та практики їх інтеграції у рамкові інвестиційні програми.
2.В. Переробка ураженими країнами – Сторонами Конвенції своїх НПД у стратегічні документи, підкріплені вихідною біофізичною та соціально-економічною інформацією, та їх включення у комплексні інвестиційні програми.	
2.С. Урахування ураженими країнами – Сторонами Конвенції своїх НПД, а також проблем сталого землекористування та деградації земель під час планування розвитку та розроблення відповідних секторальних та інвестиційних планів і стратегій	
2.Д. Включення розвиненими країнами – Сторонами Конвенції цілей Конвенції та заходів зі сталого землекористування в їх програми/проекти співробітництва в сфері розвитку в контексті підтримки ними секторальних і інвестиційних планів національного рівня.	2.2. Кількість партнерських угод, укладених у рамках Конвенції між розвиненими країнами – Сторонами Конвенції/ООН і міжурядовими організаціями та ураженими країнами – Сторонами Конвенції (на національному рівні не використовується) .
2.Е. Прийняття чи активізація заходів, що посилюють один одного, з метою збільшення ефекту від діяльності в рамках програм дій щодо боротьби з опустелюванням/деградацією земель, а також зусиль щодо збереження біорізноманіття, адаптації до змін клімату та пом'якшення їх наслідків.	2.3. Кількість ініціатив із синергійного планування/програмування щодо трьох Ріо-Конвенцій або механізмів спільного впровадження на всіх рівнях.

Оперативна ціль III. Науково-технічні знання

Оперативною ціллю III передбачені 6 кінцевих результатів і 2 індикатори для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
3.А. Підтримка національних зусиль із моніторингу біофізичних і соціально-економічних тенденцій і оцінки пов'язаних із ними факторів уразливості в уражених країнах.	3.1. Кількість уражених країн – Сторін Конвенції, що створили та використовують національну/субрегіональну/регіональну систему моніторингу ОДЗП.
3.В. Створення бази вихідних даних на основі найбільш надійної наявної інформації про біофізичні та соціально-економічні тенденції та поступове узгодження відповідних наукових підходів.	
3.С. Поповнення знань про біофізичні та соціально-економічні фактори, а також про їх взаємодію в уражених районах із метою прийняття більш обґрунтованих рішень.	3.2. Кількість переглянутих НПД/СРПД/РПД, у яких відображені знання про рушійні сили ОДЗП і їх взаємодію, а також взаємодію між зміною клімату та біорізноманіттям.
3.Д. Поповнення знань про взаємозв'язок між адаптацією до змін клімату, пом'якшенням	

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
наслідків посух і відновленням деградованих земель в уражених районах із метою розроблення інструментів, які полегшують прийняття рішень.	
3.Е. Створення на глобальному, регіональному, субрегіональному та національному рівнях для допомоги органам влади та кінцевим користувачам ефективних систем передачі знань, включаючи традиційні знання, які дозволяють, зокрема, виявляти та поширювати передову практику та успішний досвід.	
3.Ф. Залучення науково-технічних мереж і установ, що мають відношення до вирішення проблем опустелювання/деградації земель і посух, до надання підтримки впровадженню Конвенції	3.5. Число науково-технічних мереж, установ, науковців, залучених до досліджень, визначених Конференцією Сторін (на національному рівні не використовується)

Оперативна ціль IV. Нарощування потенціалу

Оперативною ціллю IV передбачені 2 кінцеві результати та 1 індикатор для оцінки досягнення оперативних цілей Стратегії на національному рівні:

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
4.А. Запровадження країнами, в яких була проведена самооцінка національного потенціалу, розроблених за її результатами планів дій щодо розвитку необхідного потенціалу на індивідуальному, інституційному та системному рівнях із метою вирішення проблем опустелювання/деградації земель і посух на рівні країн і на місцях.	4.1. Кількість країн, субрегіональних і регіональних суб'єктів звітування, що здійснюють заходи з нарощування потенціалу для боротьби з ОДЗП на основі самооцінки національного потенціалу (далі – СОНП) чи інших методологій або засобів.
4.В. Проведення країнами, в яких оцінка потреб у нарощуванні потенціалу ще не проводилась, відповідних оцінок, спрямованих на виявлення загальнонаціональних та місцевих потреб у потенціалі для розв'язання проблем опустелювання / деградації земель та посух.	

Оперативна ціль V. Фінансування та передача технологій

Оперативною ціллю V передбачені 5 кінцевих результатів і 3 індикатори

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
5.А. Розробка в уражених країнах – Сторонах Конвенції комплексних інвестиційних програм для залучення національних, двосторонніх і багатосторонніх ресурсів із метою підвищення ефективності та дієвості заходів, які вживаються.	5.1. Кількість уражених країн – Сторін Конвенції субрегіональних і регіональних суб'єктів, у яких рамкові інвестиційні програми, створені з урахуванням розробленої Глобальним механізмом Інтегрованої фінансової стратегії або інших таких

Кінцеві результати	Назва індикатору (CONS) (СВОД)
	стратегій, відображують практику залучення національних, двосторонніх і багатосторонніх ресурсів на боротьбу з ОДЗП.
5.В. Своєчасне виділення розвиненими країнами – Сторонами Конвенції суттєвих, адекватних і передбачуваних фінансових ресурсів на підтримку внутрішньодержавних ініціатив із запобігання процесу опустелювання/деградації земель і пом'якшення наслідків посух.	5.2. Обсяги фінансових ресурсів, що надаються розвиненими країнами – Сторонами Конвенції для боротьби з ОДЗП (використовується для звітування лише розвиненими країнами) .
5.С. Нарощування Сторонами зусиль із мобілізації фінансових ресурсів по лінії Міжнародних фінансових установ, механізмів і фондів, включаючи ГЕФ, шляхом привернення уваги керівних органів цих установ до актуальних проблем Конвенції та сталого землекористування.	5.3. Ступінь адекватності, своєчасності та передбачуваності надання фінансових ресурсів розвиненими країнами – Сторонами Конвенції для боротьби з ОДЗП.
5.Д. Пошук інноваційних джерел і механізмів фінансування зусиль з боротьби з опустелюванням/деградацією земель і пом'якшення наслідків посух, включаючи приватний сектор, ринкові механізми, торгівлю, відповідні фонди та організації громадянського суспільства та інші механізми фінансування заходів із адаптації до змін клімату та пом'якшення їх наслідків, зі збереження та сталого використання біорізноманіття, з боротьби з голодом і бідністю.	
5.Е. Полегшення доступу уражених країн – Сторін Конвенції до технологій за рахунок адекватного застосування дієвих економічних і політичних стимулів і технічної підтримки, зокрема в рамках співробітництва Південь – Південь і Північ – Південь.	5.5. Обсяги фінансових ресурсів і види стимулів, які забезпечили можливості доступу до технологій ураженим країнам – Сторонам Конвенції.

ОГЛЯД ГАЛУЗИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

---

1. ОГЛЯД СИТУАЦІЇ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Зміна урядів, аграрних міністрів і навіть відсутність стратегії розвитку аграрного сектора економіки України практично не вплинули на позитивну динаміку розвитку галузі аграрного виробництва (О. М. Супрун, 2015). Досягнутий стабільно високий рівень урожайності сільськогосподарських культур. Для зернових вона лише на 10 ц/га нижча, ніж у ЄС, а для кукурудзи різниця становить 3–4 ц/га. Близькими є показники й для соняшника. Високий рівень виробництва відкриває можливості нарощування експорту аграрної продукції. Отже, аграрне виробництво в сучасних умовах забезпечує продовольчу безпеку країни, а також стабілізує соціально-економічний розвиток.

Але, водночас, ця галузь виробництва зазнає негативного впливу кризових явищ, що поглиблює поточні проблеми розвитку вітчизняного агрогосподарювання (О. В. Шубравська, 2014), у т. ч. структурну незбалансованість, монопродуктивну експортну спрямованість, невирішені екологічні питання. А це, в свою чергу, несе загрози падіння індексу сталого розвитку АПК, стану соціальної та екологічної сфер, що може значною мірою нівелювати економічні результати та зростання продуктивності АПК (Ю. О. Лупенко, 2015; О. В. Шубравська, 2014; О. М. Супрун, 2015).

У науковій доповіді президента Я. М. Гадзало та віце-президента В. М. Жук на загальних зборах Національної академії аграрних наук 26.03.2015 р. наголошено,

що серед основних складових падіння індексу сталого розвитку сільських територій у сучасних умовах є значне скорочення підприємницької зайнятості в селах України, що властиве країнам третього світу. Причиною цього процесу є кілька чинників, але основна й досить вагома причина занепаду сільських територій – монополізація вітчизняної агропродовольчої галузі. Через різні політико-економічні причини перевагами нових земельних відносин, майнових, податкових, інших реформ скористався насамперед великий бізнес. Склалась асиметрія в аграрному підприємстві України та, відповідно, в державній аграрній політиці.

Монополізація земельних і бюджетних ресурсів стала серйозною загрозою розвитку середнього та малого бізнесу й приватному господарюванню – основі села, основі держави. Досить тривалий час зростання темпів агрохолдингізації лобіювалось її сильними сторонами, пов'язаними з нарощуванням виробництва, експорту продукції, валютних надходжень, залучення інвестицій. Але, поряд із позитивними сторонами, з часом дедалі більше проявлялися слабкі сторони цього процесу, в т. ч. скорочення робочих місць, зменшення поголів'я худоби, монокультурність виробництва, деградація та зниження родючості ґрунту, а також незацікавленість агрохолдингів поселенською інфраструктурою.

Розвинуті країни досить давно

помітили небезпеку агрохолдингізації та законодавчо її обмежують. Прикладом збалансованого підходу до вирішення цих проблем може бути сучасна Спільна аграрна політика країн ЄС до 2020 р., яка поступово трансформується в політику сталого розвитку сільських територій і безпечного використання природно-ресурсного потенціалу. Зокрема, фінансова допомога сільгоспвиробникам надається тільки за дотримання ними природоохоронної практики господарювання та охорони довкілля.

Вітчизняна сільськогосподарська політика загалом зосереджена більше на ситуативній стратегії розвитку підгалузей, ніж на створенні рівноправного поля розвитку ефективного, збалансованого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва. Нині в більшості випадків вона ґрунтується на підтримці певних підгалузей, наприклад, збільшення виробництва окремих культур, свинарства або птахівництва. Багаторічна державна підтримка розвитку підгалузі молочного та м'ясного скотарства досі є неефективною – чисельність великої рогатої худоби щороку стрімко зменшується, а це, в свою чергу, є наслідком перекосу в структурі посівних площ, зокрема зменшення площ посіву багаторічних трав і зернобобових культур, які сприяли відновленню родючості ґрунтів.

Недостатня увага також приділяється ефективному та еколого-безпечному використанню агроресурсного потенціалу, в т. ч. земельних і водних ресурсів, природоохоронним заходам, адаптації аграрної сфери до змін клімату шляхом зменшення викидів парникових газів і збереження якості накопичувачів і абсорбції.

Найвні офіційно визначені цілі уряду та державні програми з питань сталого розвитку галузі, процес прийняття конкретних рішень і дій залишаються ситуативними, без цілісної довгострокової

стратегічної перспективи, що знижує можливості виконання зобов'язань за Конвенціями Ріо, особливо з питань опустелювання/деградації земель, пом'якшення наслідків змін клімату та пов'язаних із ними різних кризових явищ у агросфері.

Прийняті на рівні центральних державних органів управління програми та заходи розвитку сільськогосподарської галузі та її державної підтримки залишаються значною мірою недофінансованими та, відповідно, нереалізованими. Порядок виділення бюджетних коштів на виконання як природоохоронних, так і виробничих програм схвалюється на щорічній основі та змінюється майже щорічно, а це ускладнює можливості формування сталого органічного виробництва та запровадження заходів, які сприяли б виконанню положень Конвенцій Ріо.

Виходячи з національних поселенських традицій, особливостей селянства, важливим етапом розвитку агросфери України є розвиток аграрного підприємництва та сільських територій, який містить відповідний адміністративно-територіальний устрій, функціонування відповідального підприємництва, гідних умов проживання й розвитку людини та інституту самоврядування на базі спільно-корпоративної власності селян. Такий підхід сприятиме вирішенню проблем сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, подоланню бідності на селі та обезлюднення сільських територій і формуванню збалансованих ресурсо- та енергоощадних агроєкосистем, раціональному використанню земель, підвищенню родючості ґрунтів, підтриманню ландшафтного різноманіття, а також здійсненню ефективної діяльності з адаптації аграрного виробництва до змін клімату відповідно до вимог і зобов'язань за Конвенціями Ріо.

2. ТЕНДЕНЦІЇ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ (ЗА ПІДГАЛУЗЯМИ)

Землекористування (використання земель сільськогосподарського призначення)

В Україні сільськогосподарські угіддя займають 41,8 млн га, або 69,3% території, з них під ріллею знаходиться до 32 млн га, або до 80% загальної площі сільськогосподарських угідь. Ґрунти чорноземного ряду займають близько 60% орних земель.

За умовами ведення сільськогосподарського виробництва в межах України виокремлюють три природно-кліматичні зони: надлишкового зволоження – лісову (25% території) та Полісся, яка потребує осушувальних меліорацій; недостатнього зволоження – лісостепову (35%) і посушливу – степову (40%), яка потребує зрошувальної меліорації. Отже, за характером зволоження майже 75% території країни перебувають в умовах недостатнього природного зволоження.

Ризики опустелювання, деградації земель і виснаження родючості ґрунтів для сталого розвитку агроєкосистем

Кліматичні умови є основним чинником мінливості в сільськогосподарському виробництві на ближчу й віддалену перспективу, що є одним із чинників, який збільшує невизначеність аграрного виробництва та ситуації на національних і глобальних ринках продовольства. Агропромисловий комплекс України має відносну перевагу в виробництві зерна та олійних культур, що забезпечується насамперед високим агроресурсним потенціалом, у т. ч. чорноземних ґрунтів із оптимальними природними агрономічними характеристиками.

Однак існуючий рівень водної та вітрової ерозії, високі темпи виснаження родючості ґрунтів загрожують реалізації цих переваг. За останні 25 років чорноземні ґрунти внаслідок дегуміфікації, водної та вітрової ерозії значно знизили високий природний потенціал, зросли ризики подальшої їх деградації та опустелювання насамперед унаслідок дегуміфікації, втрати вологи на поверхневий стік, погіршення агрофізичних властивостей ґрунтів.

За експертними оцінками Світового банку (2013) щорічні втрати від зниження родючості земель сільськогосподарського призначення в Україні орієнтовно становлять близько 5 млрд дол. США. Якщо врахувати ерозійні втрати ґрунту й валовий збір зернових культур, то на кожен тонну виробленого зерна припадає до 10 т втраченого ґрунту. В результаті не тільки знижується його родючість, а й замулюються малі річки та ставки. Значне зниження родючості ґрунтів, а також необхідність підтримання продуктивності агроєкосистем потребують не лише підвищення витрат на придбання добрив, а й виконання досить витратних заходів із ліквідації негативних наслідків ерозійної деградації ґрунтів. Отже процеси деградації та опустелювання земель взаємопов'язані зі зміною клімату, зокрема посиленням прогнозованого зливового характеру опадів. При неконтрольованому розвитку цих негативних процесів у середній і

довгостроковій перспективі зростають ризики досягнення точки, коли ці процеси стануть незворотними, якщо не вжити відповідні системні заходи в короткостроковій перспективі.

Необхідно зазначити, що деградація та опустелювання земель, їх дегуміфікація, зниження родючості ґрунтів супроводжуються не лише зменшенням продуктивності, економічної ефективності та конкурентоспроможності сільськогосподарських виробничих систем, а й зниженням їх адаптивності до змін клімату. Індикатором цих негативних змін є зникнення багатьох малих річок, що негативно вплинуло як на ландшафтне різноманіття, так і на якість умов проживання сільського населення в цих регіонах. Ерозійна деградація ґрунтів, дегуміфікація, деградація зрошуваних і осушених земель супроводжуються зниженням якості поглиначів парникових газів і, навпаки, інтенсифікацією процесів їх емісії в атмосферу, що в глобальному вимірі є неприпустимим.

Усе це потребує розроблення не лише державних, регіональних планів дій, а й створення кожним суб'єктом господарювання робочих проектів із вирішення питань адаптації до змін клімату, зменшення викидів парникових газів, збереження їх накопичувачів, у т. ч. охорони ґрунтів від ерозійної деградації, дегуміфікації, втрати родючості як умови сталого та невиснажливого розвитку агроecosистем.

Нагальним стає повторне суцільне ґрунтове обстеження, тому що матеріали попереднього обстеження (1957–1961 рр.) застаріли. Одержання сучасних картографо-аналітичних даних про ґрунтовий покрив забезпечить можливість оновити зонування, в т. ч. пов'язану зі зміною клімату аграрну спеціалізацію, агроґрунтове, меліоративне, технологічне районування,

земельний кадастр і бонітування, якісну оцінку земель сільськогосподарського призначення, об'єктивізувати грошову вартість земель і їхню інвестиційну привабливість.

Для вирішення питання охорони земель від опустелювання та деградації, адаптації до змін клімату та збереження біорізноманіття в агроландшафтах необхідно:

– розробити Концепцію нейтрального рівня деградації земель, згідно з підсумковим документом «Майбутнє, якого ми прагнемо» Всесвітнього саміту зі сталого розвитку «Ріо+20», який проходив у 2012 р. у м. Ріо-де-Жанейро, а також розробити Національний план дій щодо запобігання опустелюванню та деградації ґрунтів, адаптації до змін клімату з подальшим їх оприлюдненням і інформуванням населення та громадськості відповідно до Концепції боротьби з деградацією та опустелюванням земель;

– розробити механізм реалізації планів дій на різних рівнях державного управління, а також землевласниками та землекористувачами, запровадити механізми контролю та стимулювання виконання цих робіт;

– забезпечити інформування громадськості, широких верств населення про зміни клімату, стану ґрунтів, поширення деградаційних процесів і опустелювання земель, виконання заходів із їх відновлення та пом'якшення негативної дії на агроecosистеми;

– ефективніше використовувати можливості платформи з обміну інформацією про стан ґрунтів і зміни клімату з країнами ЄС відповідно до діючих у цих країнах правил, нормативів, методів і стандартів, а також удосконалювати державну систему моніторингу земель, яка б відповідала рамковим вимогам ЄС;

– готувати з періодичністю 5 років

Національну доповідь про стан використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, в т. ч. родючості ґрунтів, поширення процесів їх деградації та опустелювання та запровадження заходів із запобігання або пом'якшення цих негативних процесів і відновлення деградованих ґрунтів;

– продовжувати готувати на міжнародному рівні звіт про стан виконання зобов'язань за Конвенцією про збереження біорізноманіття й подавати його згідно зі встановленим порядком звітування через портал Конвенції «PRAIS».

Необхідно зазначити підвищення ризиків поширення деградаційних процесів, пов'язаних як із існуючою сільськогосподарською практикою, так і кліматичними змінами, які загрожують ландшафтному різноманіттю та стану накопичувачів парникових газів і їх адсорбції. Водної ерозії зазнають понад 12,5 млн га, вітрової (дефляції) – в окремі роки близько 5–6 млн га. Загальна площа еродованих і ерозійно небезпечних земель досягає 17,5 млн га. Темпи збільшення площ еродованих ґрунтів становлять до 100 тис. га за рік, а щорічні втрати родючого шару ґрунту – до 15 т/га.

Сучасна інтенсифікація ерозійних процесів пов'язана з припиненням застосування протиерозійних заходів і значним збільшенням площ посіву таких просапних інтенсивних культур як соняшник, кукурудза, соя, що призводить до інтенсифікації процесів дегуміфікації ґрунтів, опустелювання агроландшафтів і їх деградації, а це, крім зниження продуктивності агроєкосистем, спричиняє погіршення екологічного стану малих річок унаслідок їх замулення та забруднення агрохімікатами, загибелі гідробіонтів, погіршення умов проживання сільського населення.

Законодавчо-нормативне забезпечення біорізноманіття в агроландшафтах

Існують не вирішені проблеми з виконання й дотримання законів України, постанов уряду й регламентів, у т. ч. у сфері, пов'язаній із охороною, раціональним використанням земель. Це стосується Земельного кодексу України, законів України «Про охорону земель» і «Про державний контроль за використанням і охороною земель». Отже, в контексті збільшення ризиків опустелювання та деградації земель, а також втрати біорізноманіття в умовах змін клімату доцільним є посилення правового та нормативного забезпечення вирішення цих проблем, зокрема з урахуванням таких положень:

– із метою матеріального забезпечення вирішення зобов'язань із Ріо потребує вдосконалення не тільки нормативно-правового забезпечення, а й створення фонду фінансових ресурсів для економічного стимулювання землевласників і землекористувачів для охорони земель і родючості ґрунтів, боротьби з їх деградацією та опустелюванням, а також адаптації до змін клімату та збереження біотичного, в т. ч. ґрунтового та ландшафтного, різноманіття в агроландшафтах;

– відповідно до законів України «Про охорону земель» і «Про державний контроль за використанням і охороною земель», також Концепції боротьби з деградацією земель і опустелюванням необхідно передбачити відповідні заходи з охорони земель і відтворення родючості ґрунтів, які мають увійти до Національного плану дій, спрямованого на впровадження положень Конвенції про збереження біорізноманіття в аграрну політику;

– у зв'язку зі внесенням до Земельного кодексу України численних доповнень і правок на часі розглянути питання щодо доцільності підготовки

нової редакції «Земельного кодексу» та посилити в ньому розділи з охорони земель і родючості ґрунтів від деградації та опустелювання, а також збереження накопичувачів парникових газів насамперед шляхом досягнення бездефіцитного балансу гумусу в агроєкосистемах і припинення ерозійної деградації ґрунтів.

Законодавче забезпечення та державне управління в аграрній сфері необхідно реформувати на принципах здійснення спільної аграрної політики (САП) країн ЄС на 2014-2020 рр. Такими основними принципами в сільськогосподарській галузі є:

- розумне зростання – розвиток економіки, що базується на знаннях і інноваціях;
- сталий розвиток аграрної сфери – розвиток економіки, що базується на цілеспрямованому екологічно безпечному використанні агроресурсного потенціалу з урахуванням конкуренції;
- всеосяжне зростання – сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної згоди.

Реформування аграрної політики на таких засадах забезпечить можливість найповніше реалізувати спільні вимоги конвенцій Ріо не тільки у виробничій сфері, а й найоптимальніше поетапно вирішувати економічні та соціальні проблеми агросфери України, питання раціонального використання земельних, водних, рослинних і тваринних ресурсів із урахуванням адаптації агроєкосистем до змін клімату, пом'якшення дії негативних процесів деградації, виснаження родючості та опустелювання земель, а також оптимізації агроландшафтного різноманіття.

Реформування земельних відносин у нашій країні, в т. ч. паювання, було здійснено без наукового та еколого-економічного обґрунтування. Насамперед це стосується розпаювання

малопродуктивних, сильно еродованих і деградованих земель. Після паювання цих земель ускладнилися процедура й порядок їх консервації, формування екологічно стійкої структури агроландшафтів і систем землекористування, запровадження протиерозійної контурно-меліоративної організації території. Ця проблема потребує поетапного вирішення в процесі проведення землевпорядкування та запровадження відповідних економічних стимулів.

Згідно із Законом України «Про землеустрій» проведення землевпорядкування на всіх категоріях земель має бути обов'язковим. Але цей закон у сучасних умовах також потребує коригування й удосконалення, особливо в напрямі розроблення нормативно-технічної бази, яка відповідала б сучасним вимогам, у т. ч. розмежування (межування) земель із установами на місцевості меж адміністративно-територіальних утворень різного рівня, селищних рад і виконання положень Конвенцій Ріо відносно мінімізації ризиків деградації й опустелювання земель із урахуванням змін клімату шляхом збільшення частки природоохоронного фонду й консервації деградованих, малопродуктивних і забруднених земель.

Наукове, кадрове та матеріально-технічне забезпечення охорони земель

Існуючий рівень і темпи деградації та опустелювання земель сільськогосподарського призначення необхідно розглядати як недосконалість діяльності державних управлінських структур у галузі аграрного виробництва та агротехнологій, а також консультативно-інформаційного забезпечення землекористувачів. Необхідно забезпечити вільний доступ до інформації про стан ґрунтів і заходи, які здійснюються для їхньої охорони від деградації та опустелювання, а також

вплив на ці процеси змін клімату. Тому доцільно рекомендувати центральному державному органу управління з питань аграрної політики, освіти та науки:

– збільшити обсяги та якість викладання в навчальних закладах усіх рівнів акредитації положень Конвенції Ріо та взятих зобов'язань із їх виконання;

– у рамках функціонуючих державних структур, у т. ч. наукових установ НААН, ВНЗ аграрного профілю та дорадчих служб, удосконалити мережу регіональних консультативно-інформаційних центрів і установ із перепідготовки кадрів, насамперед управлінських структур різного адміністративного рівня в сфері раціонального землекористування, запобігання деградації ґрунтів, їх опустелювання, а також впливу на ці процеси кліматичних змін і ризику втрати біорізноманіття в агроландшафтах;

– розгорнути освітянську інформаційно-консультативну діяльність у засобах масової інформації, особливо на телебаченні, щодо процесів деградації земель і їх опустелювання, а також методів ведення сільськогосподарського виробництва, які забезпечують стале використання земель, відтворення родючості ґрунтів і збереження біотичного та ландшафтного різноманіття в умовах змін клімату та високого ризику прояву ерозійних процесів;

– активізувати міжнародну

співпрацю з метою використання найефективнішого досвіду інших країн, насамперед із питань управління, раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення, відновлення та реабілітації деградованих земель, адаптації агроєкосистем до змін клімату. Особливу увагу необхідно приділити збереженню національних поселенських традицій, управлінню знаннями з цих проблем.

Стандартизація в сфері охорони ґрунтів від деградації

Стандартизація в сфері охорони земель проводиться з метою визначення й систематизації комплексу встановлених і розроблених необхідних норм, правил, вимог із охорони та раціонального використання ґрунтів, нормативного забезпечення сталого землекористування.

Основним виконавцем цих робіт в Україні є ТК 142 «Ґрунтознавство», який функціонує при ННЦ «Інститут ґрунтознавства і агрохімії» НААН. Його функціями є формування та оновлення національної нормативної бази стандартів різних рівнів і видів, їх гармонізація з міжнародними та європейськими стандартами. Виконаний значний обсяг робіт із цих питань. Проблема полягає в тому, як їх запровадити в практичну діяльність, що є важливою передумовою сталого розвитку агросфери та продовольчої безпеки країни як на ближню, так і на віддалену перспективу.

Системи землеробства (рослинництво)

Трансформаційні процеси в аграрній сфері України позначилися на співвідношенні основних її галузей – рослинництва та тваринництва, частка рослинництва має тенденцію до зростання. У самій цій галузі також значних змін зазнала структура посівних площ як за різними типами культур, так і

в регіональному аспекті.

Під дією економічних чинників збільшилося виробництво зернових культур, особливо кукурудзи на зерно, серед технічних культур – соняшнику, ріпаку, сої, які є ґрунтовиснажливими культурами, за значного скорочення посівних площ, а отже й виробництва

цукрових буряків, льону.

Надзвичайно важливим напрямом розвитку рослинництва є адаптація агротехнологій до змін клімату, в т. ч. шляхом раціонального використання вологи, мінімізації механічного обробітку ґрунту, створення посухостійких сортів, енергозбереження, технологій зрошення. Актуальним у цьому аспекті є наукове обґрунтування.

У зв'язку зі значним подорожчанням промислових ресурсів, у т. ч. мінеральних добрив, пестицидів, енергії,

аграрне виробництво дедалі більше спрямовується на інтенсивніше використання біологічних ресурсів, у т. ч. вітчизняних сортів і гібридів, біопрепаратів із інтенсифікації азотфіксації, фосформобілізації та захисту рослин від шкідників і хвороб, а також використання побічної продукції рослинності як органічних добрив. Такий напрям розвитку рослинництва збігається з принципами органічного виробництва та отримання безпечних продуктів харчування.

Тваринництво

Екологічні проблеми виробництва продуктів тваринництва мають два боки – отримання безпечних продуктів харчування та негативний вплив галузі на природне середовище, в т. ч. збільшення викидів парникових газів. У тваринництві одним із актуальних завдань є визначення екологічних ризиків як при утриманні тварин, тобто в процесі виробничого циклу, так і утилізації відходів і обліку парникових газів згідно з вимогами Кіотського протоколу. Тваринницькі господарства є постійним джерелом викидів метану та негативного впливу відходів на всі компоненти природного середовища в разі недотримання технологічних вимог, особливо у великих тваринницьких комплексах.

Для України на сучасному етапі особливо актуальним питанням є вплив відходів птахівництва на стічні води, ґрунтовий покрив і повітря. За даними ВООЗ, гній, послід і стічні води тваринницьких і птахівничих підприємств при неконтрольованому їх зберіганні та використанні можуть

збільшити ризики передачі понад 100 збудників інфекційних та інвазійних хвороб, зокрема зоонозів. Існує значний ризик розвитку й виживання патогенної мікрофлори, накопичення в ґрунтах вмісту важких металів, медикаментозних препаратів, пестицидів, радіоактивних речовин і насіння бур'янів, зокрема інвазійних рослин.

Птахофабрики України продукують до 40–60 тис. т посліду за рік, приватний сектор – до 10–30 тис. т за рік, що фактично становить по території України 0,22 млн т на 1 км² і на кожну тисячу населення – 3 тис. т. Кількість стічних вод із птахівничих комплексів орієнтовно перевищує 8 млн м³.

Особливо небезпечна екологічна ситуація склалася в зоні лісостепу, де висока концентрація птахівничих комплексів.

Отже можна зробити висновок, що нормативно-правове забезпечення галузі тваринництва в напрямі охорони природного середовища потребує досить істотного вдосконалення, особливо щодо птахівництва.

Меліорація

Площа фактично зрошуваних земель становить близько 600 тис. га, що в цілому відображає рівень деградації існуючої зрошувальної інфраструктури. Держводагентство відповідає, підтримує та здійснює експлуатацію міжгосподарської інфраструктури зрошуваних земель, яка є державною власністю, а внутрішньо-господарські меліоративні системи передані до місцевих органів влади, тобто до комунальної власності, що значно ускладнює як управління зрошуваними землями, так і їх ефективне використання. Подальше використання зрошуваних земель у діючому правовому полі збільшує ризик їхньої подальшої

деградації та звужує можливості іригації пом'якшувати негативну дію опустелювання та посушливих явищ на агроєкосистеми, особливо в зоні степу.

Тому центральним державним органам управління (Мінагрополітики, Мінприроди, Держводагентству) доцільно вжити узгоджені заходи з удосконалення принципів управління зрошуваними землями в напрямі більш ефективного їх управління, використання та посилення відповідальності за їх стан як із боку місцевих органів самоврядування, землекористувачів, так і центральних державних органів управління.

3. ВПЛИВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА НА ДОВКІЛЛЯ

При нераціональному веденні аграрного виробництва розвиваються процеси, які негативно впливають на природне середовище. Це стосується насамперед високої розораності сільськогосподарських угідь, незбалансованості структури посівних площ і сівозмін, ерозійної деградації агроландшафтів і неврегульованого застосування хіміко-промислових ресурсів, відсутність регулярного агрономічного та агротехнічного контролю у фермерських і особистих господарствах населення, незабезпечення їх сортовим посівним матеріалом, вирощування економічно вигідних культур у невідповідних ґрунтово-кліматичних умовах, орієнтація великих агрохолдингів на високі прибутки, часто при ігноруванні

екологічного стану земельних ресурсів тощо.

Усі ці процеси призводять не лише до зниження продуктивності агроєкосистем і погіршення якості продукції, а й до забруднення водних джерел, у т. ч. питної води, зменшення біорізноманіття та інтенсифікації емісії парникових газів із агроєкосистем.

Проблемними питаннями є фрагментарність і непослідовність законодавчого забезпечення аграрного виробництва, державного управління ним, фінансування, технологічного оновлення агропромислового комплексу, розроблення та впровадження адаптивного ґрунтозахисного землеробства, надання сільськогосподарським виробникам інформаційно-консультативних послуг.

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ГАЛУЗЕВОГО АНАЛІЗУ

1. Для проведення детального галузевого аналізу в кожній галузі виділяються підгалузі.

2. Для кожної підгалузі проводяться SWOT-аналіз і аналіз прогалин галузевої політики, законодавчих актів, програм і планів відповідного міністерства з метою підготовки рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенції Ріо.

Положення Конвенцій Ріо відображені як у текстах самих конвенцій, так і в протоколах, стратегіях і планах конвенцій, у рішеннях конференцій сторін і рекомендаціях міжнародних організацій щодо певних аспектів діяльності в рамках конвенцій. Зокрема:

1) Конвенція про охорону біологічного різноманіття. У 2010 р. на 10-й Конференції сторін був затверджений *Стратегічний план щодо біорізноманіття (2011-2020)*, який містить цілі Аіті щодо біорізноманіття.

2) Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Розроблені рекомендації ПРООН щодо зменшення викидів у довкілля та щодо розробки стратегій розвитку, які не мають наслідків для клімату. Розроблені рекомендації ОЕСР щодо застосування СЕО. 11 грудня 1997 р. у м. Кіото на 1-й Конференції сторін щодо зміни клімату для досягнення кінцевої мети Конвенції був прийнятий Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

3) Конвенція про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання. Втілення положень конвенції переважно спирається на *10-річну стратегію (2008-2018)*.

3. SWOT-аналіз

SWOT-аналіз полягає в розділенні чинників галузевої політики на чотири категорії: сильні (Strengths) і слабкі сторони (Weaknesses) галузевої політики; можливості (Opportunities), які відкриваються внаслідок реалізації галузевої політики; загрози (Threats), які заважають реалізації галузевої політики. Результати аналізу представляють у вигляді таблиці:

	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє середовище	Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)	Threats (загрози)

У контексті інтеграції положень Конвенцій Ріо в національну політику України:

сильні сторони – це узагальнений опис тих положень Конвенцій Ріо, які вже інтегровані в політику, програми та плани відповідного галузевого міністерства, а також у законодавчі акти, за розроблення яких відповідає це міністерство;

слабкі сторони – це узагальнений опис тих положень Конвенцій Ріо, які ще не інтегровані в політику, програми та плани відповідного галузевого міністерства, в законодавчі акти, за розроблення яких відповідає це міністерство;

можливості – це зовнішні аспекти, які можна було б використати для інтеграції положень Конвенцій Ріо в національну політику України;

загрози – це будь-які процеси або

явища, зовнішні обмеження, які перешкоджають руху в напрямі інтеграції положень Конвенцій Ріо в національну політику України.

4. Аналіз прогалін

Аналіз прогалін (gap-аналіз) – метод аналізу первинної інформації, що вивчає стратегічне розходження між реальним і бажаним результатом. Аналіз прогалін галузевої політики – це порівняння фактичної реалізації галузевої політики, програм, планів, законодавства з положеннями та/або стратегічними цілями Конвенцій Ріо.

Результати аналізу прогалін відповідної галузевої політики теж представляють у вигляді:

положення та/або стратегічні цілі конвенції – це основні конкретні вимоги Конвенції Ріо, які необхідно інтегрувати в національну політику. Експерт на основі свого досвіду обирає основні положення Конвенцій Ріо, інтеграція яких є найбільш актуальною, доцільною та можливою, саме для цих вимог визначає прогаліни;

нормативно-правові акти, галузеві плани та програми – це аналіз того, наскільки відповідне положення Конвенції Ріо інтегроване в національну політику України (*аналіз того, що зроблено*). У цьому стовпчику експерт вказує, як відповідне положення відповідної Конвенції Ріо відображене в політиці, програмах і планах відповідного галузевого міністерства, а також у законодавчих актах, за розроблення яких відповідає це міністерство;

прогаліна – це аналіз того, наскільки ситуація у відповідній галузевій політиці (планах, програмах, законодавстві) України відрізняється від конкретної вимоги Конвенції Ріо (*аналіз того, що необхідно зробити*);

рекомендація – це пропозиція експерта щодо внесення змін у конкретну стратегію галузевої політики,

план, програму або законодавчий акт щодо врахування відповідного положення Конвенції Ріо (*пропозиція, що саме необхідно зробити*).

5. Загальні висновки та рекомендації

Результати SWOT-аналізу та аналізу прогалін узагальнюються. На основі цих результатів експерт робить висновки щодо інтеграції положень Конвенцій Ріо в галузеву політику.

Експерт також надає **загальні рекомендації** щодо інтеграції Конвенцій Ріо в галузеву політику на основі узагальнення рекомендацій, представлених в аналізі прогалін.

6. Проведення експертного огляду галузевих аналізів

Експертна оцінка галузевих аналізів має ґрунтуватися, в першу чергу, на оцінці виконання технічного завдання, яке використовувалося для проведення галузевих аналізів. Технічне завдання, зокрема, містить наступні пункти:

- Підготовка переліку аспектів галузевої політики, законодавства, програм і пов'язаних із ними планів дій для відповідного міністерства та відповідних державних органів, підпорядкованих цьому міністерству.

- Визначення групи національних експертів (принаймні 5) для експертної оцінки галузевого аналізу та пов'язаних із ним рекомендацій.

- Проведення SWOT-аналізу сильних і слабких сторін і Gap-аналізу (аналізу прогалін) відповідних галузевих політик, програм, планів і/або законодавчих актів із метою підготовки рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенцій Ріо.

- Забезпечення високої оцінки якості аналізів SWOT і Gap, за шкалою від 1 до 9, щонайменше 10-ма рецензентами.

Процес експертної оцінки полягає у вивченні проектів звітів з приводу якості з наданням коментарів, які стосуються виключно змістової частини, а не стилю

або граматики.

Рецензент має:

- Ознайомитися з галузевим аналізом.

- Надати конкретні зауваження та коментарі до галузевого аналізу.

- Узагальнити свої зауваження щодо галузевого аналізу у висновках (не більше 1 стор.).

- Оцінити якість галузевого аналізу відповідно до переліку критеріїв оцінки.

1) Чи всі основні напрями діяльності відповідного галузевого міністерства та підпорядкованих йому державних органів представлені в звіті?

2) Чи проаналізовані основні галузеві законодавчі акти, програми та плани дій відповідного міністерства?

3) Чи використані коректні дані та інформація?

4) Наскільки ретельно проведений SWOT-аналіз у галузі в контексті Конвенцій Ріо?

5) Наскільки ретельно й ґрунтовно проведений Гар-аналіз (аналіз прогалин) відповідної галузевої політики та законодавчих актів з кожної Конвенції Ріо?

6) Наскільки ретельно й ґрунтовно проведений аналіз прогалин галузевих програм і планів з кожної Конвенції Ріо?

7) Чи охоплюють SWOT-аналіз і аналіз прогалин усі пріоритети галузевої політики, особливо щодо зміцнення системи державного управління?

8) Наскільки вагомими й реалістичними є надані рекомендації щодо інтеграції Конвенцій Ріо в галузеву політику?

9) Наскільки надані в звіті рекомендації враховують вимоги Конвенцій Ріо?

- Для оцінки аналізів галузевої політики запропоновано застосувати 9-бальну систему (1 – надзвичайно якісно, 2 – дуже якісно, 3 – відмінно, 4 – дуже добре, 5 – добре, 6 – відносно добре, 7 – задовільно, 8 – низька якість, 9 – дуже низька якість). За наявності балів оцінки 6, 7, 8 і 9 необхідно дати стисле пояснення, чим обумовлена така оцінка.

- Надати свої рекомендації та пропозиції щодо внесення змін у відповідну галузеву політику, якщо такі рекомендації та пропозиції з'являться в рецензента в процесі оцінювання.

7. Експерт зобов'язаний врахувати зауваження, рекомендації та пропозиції кожного рецензента. Якщо експерт не погоджується із зауваженнями, рекомендаціями та пропозиціями рецензента, він має обґрунтувати свою незгоду.

**SWOT-АНАЛІЗ І GAP-АНАЛІЗ ПОЛІТИК,
ПРОГРАМ, ПЛАНІВ І ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ
У ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО
ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІДПОВІДНО
ДО ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЙ РІО**

ПІДГАЛУЗЬ: ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ (ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ)

Таблиця 1. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Затверджена Концепція збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року (Наказ Міністерства аграрної політики України № 280 від 20.08.2003), Концепція збереження біологічного різноманіття України (Постанова КМУ від 12.05.1997 № 439), Концепція загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки (Розпорядження КМУ від 22.09.2004 № 675-р), Концепція Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки (Розпорядження КМУ від 21.12.2005 № 536-р), Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (Постанова КМУ від 19.09.2007 № 1158), Національний план дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки (Розпорядження КМУ від 25.05.2011 № 577-р) на виконання завдання з формування збалансованої системи природокористування, екологізації технологій у сільському господарстві, збереження біо- та ландшафтного різноманіття, що загалом відповідає <i>статті 6б КБР про заходи у відповідних секторальних або міжсекторальних планах, програмах і політиці, статті 8с КБР про раціональне використання біологічних ресурсів, цільовій задачі 7 Стратегічного плану з біорізноманіття на 2011-2020: «До 2020 року території, зайняті під сільське господарство, аквакультуру та лісівництво управлялися в сталій спосіб, забезпечуючи збереження біорізноманіття».</i></p> <p>2. У Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року визначені основні напрями діяльності в сфері створення умов для збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем України, серед яких формування екомережі на с/г землях і впровадження ресурсозберігаючих і</p>	<p>1. Відсутні механізми впровадження та контролю.</p> <p>2. Потребує коригування та вдосконалення Концепція збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні. Необхідна розробка планів дій, затверджених регламентів і нормативів із реалізації її положень.</p> <p>3. Не затверджена нормативно-правовими актами система індикаторів оцінки стану біорізноманіття та зональних моделей просторової організації землекористування, що особливо стосується територій із високою ерозійною небезпекою.</p> <p>4. Відсутня єдина система моніторингу біорізноманіття, агробіорізноманіття та ландшафтного різноманіття. Моніторинг доручено проводити 8 міністерствам і комітетам, проте координація між ними фактично відсутня. Відсутні методики спостережень. Відсутній фоновий моніторинг (оцінка докліла в природних умовах), не виокремлені кризові території (hot spots), не затверджені нормативи для оцінки деградованості природних і використовуваних територій. Набір індикаторів моніторингу дуже скорочений і потребує доповнення.</p> <p>4. Розроблена Концепція сталого розвитку агроєкосистем 1997 року потребує коригування з урахуванням сучасного стану аграрного виробництва та законодавчого забезпечення положень КБР.</p>

<p>5. Існуюча система с/г досліджень недостатньо функціонально пов'язана з практичними потребами фермерів, малих і середніх підприємств і присадибних господарств.</p> <p>6. Принцип попередження не впроваджується в практичну діяльність у сфері охорони довкілля, особливо в сфері аграрного виробництва.</p> <p>7. Недостатньо розробляються заходи та механізми, які дозволяють реалізувати на практиці принципи збалансованого розвитку сільських територій і аграрного виробництва, в т. ч. шляхом самоврядування сільських громад, відповідного законодавчо-нормативного забезпечення, а також інформування, навчання, надання консультацій і інформації щодо стану агроресурсів.</p>	<p>невиснажливих агротехнологій, на виконання яких необхідно зокрема: - зменшити площі орних земель до 37-41% території країни шляхом виведення з ріллі схилів крутизною понад 3 градуси, земель водоохоронних зон, деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених с/г угідь (що відповідає Статті 8с,d,f,l КБР і цільовій задачі 15 Стратегічного плану з біорізноманіття про збереження та відновлення принаймні 15% деградованих екосистем);</p> <p>- створити нові та розширити площі існуючих територій і об'єктів природно-заповідного фонду в межах с/г угідь (що відповідає ст.8а,b,d,e про систему охоронних територій і захист природних селищ і цільовій задачі 11 Стратегічного плану з біорізноманіття, в якій визначається принаймні 17% наземних екосистем, які зберігаються завдяки добре поєднаній системі природоохоронних територій).</p> <p>3. Розроблена Стратегія розвитку аграрного сектора економіки до 2020 року (Розпорядження КМУ від 17.10.2013 № 806-р), що відповідає ст. 6 КБР щодо розробки стратегій, програм і планів дій.</p> <p>4. Прийнято ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», в якому зазначається, що основні засади державної політики повинні бути спрямовані на забезпечення сталого розвитку аграрного сектора національної економіки на період до 2015 року, системність і комплексність під час здійснення заходів із реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування.</p>
<p>Загрози</p> <p>1. Деградація та опустелювання земель, їх дегуміфікація, падіння родючості ґрунтів супроводжується не тільки зменшенням продуктивності, економічної ефективності та конкурентоздатності с/г виробничих систем, але й зниженням їх адаптивності до зміни клімату та суттєвими негативними змінами в біорізноманітті агроландшафтів.</p> <p>2. Індикатором негативних змін є зникнення багатьох малих річок, що негативно вплинуло не тільки на агроландшафти й біорізноманіття, а й на якість умов проживання сільського населення.</p>	<p>Можливості</p> <p>1. Дотримання основних принципів, які визначають міжнародну та національну політику в сфері збереження біо- та ландшафтного різноманіття, забезпечуються ЗУ «Про формування національної екологічної мережі на 2000-2015 рр.», Постановою КМУ «Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України».</p> <p>2. Як механізми збереження різноманіття були запропоновані наступні заходи: збільшення кількості та площ заповідних територій (до 10%), їх поєднання екологічними коридорами, проведення екологічно обґрунтованої агрополітики, рекультивація та ренатуралізація земель, охорона водно-болотних угідь, забезпечення міграції тварин і т. ін.</p>

2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. У Земельному кодексі України в главі 32 в статтях 187-190 викладені завдання й зміст контролю за використанням і охороною земель, у яких врахована необхідність боротьби з деградацією земель і втраченою родючістю ґрунтів, що відповідає вимогам КБО.</p> <p>2. ЗУ «Про охорону земель» створює правову основу національного та еколого-безпечного використання земельних ресурсів, у т.ч. визначає завдання державного контролю та його основні принципи, зокрема повноваження різних органів управління, а також фінансування цієї діяльності, що частково відповідає положенням КБО.</p> <p>3. У Національному плані дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 рр., затвердженому КМУ від 25.05.2011 р. № 577-р, передбачені заходи з удосконалення земельних відносин і землекористування, в т.ч. виконання робіт із консервації деградованих, малопродуктивних і забруднених земель (п. 81), а також удосконалення системи державного обліку, звітності та контролю за додержанням вимог екологічної безпеки в сфері використання земельних ресурсів і удосконалення методів управління агроландшафтами, в т. ч. створення нових полезахисних лісових смуг.</p> <p>4. У ЗУ «Про державний контроль за використанням і охороною земель» передбачено створення спеціально уповноважених органів влади в сфері використання та охорони земель. Цей ЗУ сприяє виконанню зобов'язань по КБО.</p> <p>5. Наявність достатньої кількості навчальних закладів, у т. ч. вищих, і науково-дослідних установ створює підґрунтя для досить швидкої підготовки та навчання спеціалістів як аграрної, так і природоохоронної сфери, а також</p>	<p>1. Більшість положень ґрунтоохоронних законів не реалізовані.</p> <p>2. В умовах приватної власності на землі с/г призначення та сучасних орендних відносин не створений ефективний механізм контролю за родючістю ґрунтів.</p> <p>3. Недостатнім є інформаційно-консультативне забезпечення землекористувачів і землевласників із національного використання та охорони земель від деградації, опустелювання та адаптації до зміни клімату.</p> <p>4. Недостатнім є інформування населення та громадянськості, спрямоване на обізнаність із процесами опустелювання та деградації ґрунтів.</p> <p>5. Потребує вдосконалення система підготовки держслужбовців різного рівня, спрямована на краще управління земельними ресурсами відповідно до вимог КБО.</p> <p>6. Існуюча багатовекторна державна система контролю за використанням земель є неефективною, в т.ч. у сфері моніторингу та контролю родючості ґрунтів, дотримання законодавства в сфері їх раціонального використання та охорони від деградації та опустелювання. До контролюючих органів належать Мінприроди (екологічна інспекція) та Міннагрополітики (Інститут охорони ґрунтів). Частково ці питання вирішуються державними агентствами лісових і водних ресурсів. Відсутній відповідний національний повноважний державний орган із вирішення цих проблем.</p> <p>7. Не створений механізм економічного стимулювання землевласників і землекористувачів у запровадженні ґрунтоохоронних заходів, боротьби з опустелюванням і адаптації до зміни клімату, що особливо стосується заходів постійної дії, в т. ч. консервації деградованих земель, заліснення та залуження еродованих земель.</p> <p>8. У процесі земельної реформи, в т. ч. паювання земель с/г призначення, майже 70% земельних паїв передаються в короткострокову оренду. Орендарі зацікавлені лише в прибутках і, як правило, не розробляють і не застосовують протиперозійні заходи та заходи з відтворення родючості ґрунтів.</p>

<p>адміністративного апарату різного рівня управління з урахуванням зональних особливостей агросфери щодо імплементації положень КБО в управлінську та виробничу діяльність, що також відповідає положенням КБО.</p> <p>6. Проводиться стандартизація в сфері охорони земель з метою визначення та систематизації комплексу встановлених і розроблених необхідних норм, правил, вимог із охорони та національного використання ґрунтів, нормативного забезпечення сталого землекористування, насамперед, у системі агропромислового виробництва. Основним виконавцем цих робіт в Україні є ТК 142 «Ґрунтознавство». Його функціями є формування та оновлення національної нормативної бази стандартів різних рівнів і видів, а також їх гармонізація з міжнародними та європейськими стандартами.</p> <p>7. Діяльність зі стандартизації створює систему нормативного забезпечення охорони ґрунтів, яка спрямована на проведення єдиної державної політики з цих питань, упровадження ефективних заходів із охорони та національного використання земель.</p>	<p>9. Численні зміни та доповнення до Земельного кодексу знижують його ефективність у національному та еколого-безпечному використанні земель с/г призначення. За останні 12 років ВРУ змінила близько 90 із 212 статей Кодексу. Тому актуальною є підготовка нової редакції Земельного кодексу, яка б також врахувала виконання взятих зобов'язань за КБО в повному обсязі та забезпечила досягнення сталого землекористування на завершальному етапі земельної реформи.</p> <p>10. Не повністю реалізоване положення Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 рр. у частині консервації земель, удосконалення методів управління агроландшафтами, в т. ч. шляхом створення нових позахисних лісових насаджень.</p>
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <p>1. Україна має високий агроресурсний потенціал, у т. ч. ґрунти чорноземного ряду займають близько 60% орних земель.</p> <p>2. Може бути створений спеціальний національний повноважний орган «Державна служба моніторингу земель і охорони родючості ґрунтів».</p>	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <p>1. Землі с/г призначення, ґрунтовий покрив і досі піддаються ерозійній деградації, дегуміфікації та зниженню родючості. Припинене застосування протиерозійних заходів, що підсилило ризики подальшої ерозійної деградації ґрунтів, це також супроводжується зниженням їх родючості, продуктивності агроecosистем, збільшенням емісії CO₂ в атмосферу та зниженням конкурентоздатності аграрного виробництва.</p> <p>2. Інтенсифікація ерозійних процесів. Водній ерозії піддається понад 12,5 млн га, вітрової (дефляції) – близько 5 млн га, а загальна площа еродованих і ерозійно небезпечних ґрунтів досягла 17,5 млн га. Темпи збільшення площ еродованих ґрунтів становлять до 100 тис. га на рік. При цьому за рік у середньому втрачається до 15 т/га родючого шару ґрунту.</p> <p>3. Значно збільшилися площі посіву таких просапних культур як соняшник, кукурудза, соя, що призводить до інтенсифікації процесів дегуміфікації,</p>

	<p>опустелювання агроландшафтів і їх деградації. Крім зниження продуктивності агроecosистем це викликає погіршення екологічного стану малих річок внаслідок їх замулення і забруднення агрохімікатами, загибель гідробіонтів і зниження біорізноманіття.</p> <p>4. Чорноземні ґрунти внаслідок дегуміфікації, водної та вітрової ерозії значно знизили високий агрономічний потенціал. Зросли ризики подальшої його деградації та опустелювання земель насамперед внаслідок втрат вологи на поверхневий стік, погіршення родючості ґрунтів і їх водно-фізичних властивостей.</p> <p>5. ТК-72 «Ґрунтознавство» виконано значний обсяг робіт зі стандартизації ґрунтознавства та охорони ґрунтів. Разом із тим не визначено, яким чином ці результати запроваджуватимуть у практичну діяльність, у т. ч. положення про охорону та раціональне використання земель. Без надійного державного контролю за виконанням стандартів, у т. ч. із охорони земель від опустелювання та деградації, зберігається загроза подальшого виснаження їх родючості, опустелювання та зниження продуктивності агроecosистем.</p>
<p>3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</p>	
<p><i>Сильні сторони</i></p> <p>1. Було створене Державне агентство екологічних інвестицій України – державна структура, яка відповідала за виконання зобов’язань України щодо РКЗК і Кіотського протоколу. Агентство виконало значний об’єм робіт із визначення викидів ПГ, їх кадастру та продажу квот, у т. ч. в аграрній галузі. Агентство координувало діяльність із питань адаптації до зміни клімату, в т. ч. с/г виробництва.</p> <p>2. Законодавче забезпечення в основному спрямовано на виконання взятих зобов’язань, які стосуються викидів ПГ і продажу квот.</p> <p>3. В Україні, в т. ч. в агросфері, виконаний значний обсяг робіт зі створення кадастру ПГ, організації проектів спільного впровадження та продажу квот.</p>	<p><i>Слабкі сторони</i></p> <p>1. У вересні 2014 р. Державне агентство екологічних інвестицій України було ліквідовано.</p> <p>2. Прийняті підзаконні нормативно-правові акти стосовно зміни клімату переважно стосуються окремих питань, головним чином у сфері спільного впровадження та продажу квот. Наявна нормативно-правова база щодо зміни клімату та адаптації агросфери потребує суттєвого вдосконалення, насамперед, у напрямку реального скорочення викидів ПГ у рамках с/г виробництва та природокористування, що також відноситься до збереження накопичувачів і адсорбції ПГ у агроecosистемах, до яких відносяться ґрунти, луко- і лісомеліоративні заходи.</p> <p>3. Із часу ратифікації РКЗК не був прийнятий на рівні закону жодний правовий акт у сфері зміни клімату та зменшення викидів ПГ у агросфері.</p>

<p>на викиди ПП. 4. Створена достатня нормативно-правова база, яка доповнюється досить високим людським і науково-технічним потенціалом.</p>	<p>Загальним спрямуванням нормативного та науково-методичного забезпечення в цьому аспекті було не зменшення викидів ПП, у т. ч. в агросфері, а вирішення питань міжнародної торгівлі квотами та спільного впровадження.</p> <p>4. Питання скорочення викидів ПП вирішувались однобічно, лише через можливість торгівлі квотами. Цілісного уявлення, розрахунків і, головне, планів із управління ситуацією в галузі сільського господарства немає.</p> <p>5. Не прийнятий Національний план заходів і регіональні галузеві плани з адаптації аграрного виробництва до зміни клімату.</p> <p>6. Отже, положення РКЗК і зобов'язання в цьому аспекті не виконуються в повному обсязі, в т. ч. через відсутність належного національного законодавства.</p>
<p>Можливості</p> <p>1. При дотриманні та виконанні взятих зобов'язань за РКЗК галузь с/г виробництва України здатна забезпечити високий рівень продуктивності, депонування вуглецю в ґрунтах, підтримати біорізноманіття в агрокосистемах і досить швидко адаптуватися до зміни клімату.</p>	<p>Загрози</p> <p>1. Кліматичні умови є основним чинником мінливості в с/г виробництві на ближню та віддалену перспективу, що є одним із факторів, який збільшує невизначеність на глобальних і національних ринках продовольства, а відтак і невизначеність соціального розвитку сільських територій.</p> <p>2. Процеси деградації та опустелювання земель пов'язані зі зміною клімату. При неконтрольованому розвитку цих негативних процесів у середній і довгостроковій перспективі зростають ризики досягнення точки, коли ці процеси стануть незворотними, якщо не вжити відповідні системні заходи в короткостроковій перспективі.</p>

Таблиця 2. GAP-аналіз.

№	Положення та/або стратегічні цілі конвенції	Нормативно-правові акти, галуzeві плани та програми	Прогаали	Рекомендації
1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ				
I.1	<p>Цільова задача Айтї 15. До 2020 року підвищені стійкість екосистем і внесок біорізноманіття до накопичення вуглецю, шляхом збереження та відновлення, включаючи відновлення, принаймні 15% деградованих екосистем, сприяючи тим самим пом'якшенню наслідків зміни клімату та адаптації до неї, а також боротьби з опустелюванням.</p>	<p>Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. В розділі 4 зазначається: «формування екомережі як ефективного механізму збереження ландшафтного біорізноманіття».</p>	<p>У Програмі збереженню біорізноманіття приділена недостатня увага.</p>	<p>1. Внести зміни в Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року (та в подібну програму на наступний період). Зокрема, доповнити розділ 3.3 наступним: - Завдання щодо забезпечення розвитку земельних відносин виконуються шляхом удосконалення державного земельного кадастру, розвитку рекреаційного та оздоровчого землекористування, землевпорядкування сільських територій, охорони та підвищення родючості ґрунтів, забезпечення збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, вдосконалення системи моніторингу земель, розвитку меліорації земель, формування ринку земель с/г призначення; - підготувати методики та провести дослідження агрологічного стану земель с/г призначення, в тому числі враховуючи оцінку ландшафтного та біорізноманіття агроландшафтів; - забезпечити організацію землеволодінь і землекористувань с/г підприємств, фермерських і селянських господарств із урахуванням їх оптимальних розмірів і вимог еколого-ландшафтної організації</p>

<p>території та необхідності збереження біорізноманіття; - здійснити консервацію малопродуктивних, деградованих і техногенно забруднених земель для забезпечення збереження та відновлення, включаючи відновлення принаймні 15% деградованих екосистем, сприяючи тим самим пом'якшенню наслідків зміни клімату, а також боротьбі з опустелюванням”.</p> <p>2. Розділ 4 доповнити наступним: - державна політика спрямовується на вирішення питань забезпечення охорони земель, підвищення родючості ґрунтів екологічної безпеки сільських територій і збереження біорізноманіття шляхом здійснення...;</p> <p>- формування екомережі як ефективного механізму збереження ландшафтного та біологічного різноманіття в агроландшафтах”.</p>			
<p>1. Розробити механізм і положення щодо консервації орних земель і оптимізації структури агроландшафтів у межах водозбірних басейнів малих річок. 2. Розробити методичне положення щодо створення безперервної мережі природних ділянок у процесі впорядкування.</p>	<p>1. Зменшення площі орних земель до 37-41% є недостатньо обґрунтованим і не доцільним. Крім того, не розроблені економічні механізми зменшення площі орних земель в умовах приватної власності на землі с/г призначення. 2. Не опрацьовані</p>	<p>У «Концепції збалансованого (сталого) розвитку агроекосистем в Україні на період до 2025 року» визначені наступні основні напрямки діяльності в сфері збалансованого розвитку агроекосистем: 1. Збільшити частку с/г угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) відповідно до науково обґрунтованих</p>	

	<p>показників, які мають розроблятися з урахуванням регіональних і місцевих особливостей.</p> <p>2. Зменшити площі орних земель до 37-41% території країни шляхом виведення з ріллі схилів крутизною понад 3 градуси, земель водоохоронних зон, деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених с/г угідь.</p> <p>3. Розширити площі позезахисних лісових смуг, інших захисних насаджень відповідно до науково обґрунтованих показників, які мають розроблятися з урахуванням регіональних і місцевих особливостей.</p> <p>4. Створити нові та розширити площі існуючих територій і об'єктів природно-заповідного фонду в межах с/г угідь.</p> <p>5. Створити умови для забезпечення неперервності природних ділянок у межах с/г угідь.</p>	<p>показників, які мають розроблятися з урахуванням регіональних і місцевих особливостей.</p> <p>2. Зменшити площі орних земель до 37-41% території країни шляхом виведення з ріллі схилів крутизною понад 3 градуси, земель водоохоронних зон, деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених с/г угідь.</p> <p>3. Розширити площі позезахисних лісових смуг, інших захисних насаджень відповідно до науково обґрунтованих показників, які мають розроблятися з урахуванням регіональних і місцевих особливостей.</p> <p>4. Створити нові та розширити площі існуючих територій і об'єктів природно-заповідного фонду в межах с/г угідь.</p> <p>5. Створити умови для забезпечення неперервності природних ділянок у межах с/г угідь.</p>	<p>механізми створення цілісного сполучення природних ділянок у агроландшафтах.</p>	<p>1.2 Цільова задача Айтї 11. До 2020 року принаймні 17% наземних екосистем і екосистем внутрішніх вод і 10% прибережних і</p>	<p>Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки (від 21.09.2000 р. № 1989-III) передбачає зміни в структурі</p>	<p>1. У Програмі не зазначений відсоток площі природоохоронних територій, не включене положення про відсоток</p>	<p>Внести зміни в Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки або у відповідну програму на наступні роки цільову задачу Айтї 11 щодо відсотку природоохоронних територій.</p>
--	---	---	---	---	---	--	--

<p>морських територій, особливо територій, цінні для біорізноманіття та екосистемних послуг, зберігаються завдяки встановленню екологічно репрезентативної та добре поєднаної системи природоохоронних територій та іншим заходам зі збереження, інтегрованим у ширші морські та наземні ландшафти.</p>	<p>земельного фонду країни шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної безпеки та економічної доцільності) частини земель господарського використання до категорій, які підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів.</p>	<p>збереження прибережних і морських територій. 2. Не розроблено механізм реалізації цього положення.</p>	
<p>1.3 Стаття 6а. Кожна Сторона розробляє національні стратегії, плани чи програми збереження та сталого використання біологічного різноманіття або адаптує з цією метою існуючі стратегії, плани або програми, які відображають, зокрема, викладені в цій Конвенції заходи, що відносяться до відповідної Договірної Сторони</p>	<p>Затверджені: 1) Концепція збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року; 2) Концепція збереження біологічного різноманіття України; 3) Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки; 4) Концепція Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки; 5) Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року; 6) Національний план дій із</p>	<p>Концепція збалансованого розвитку агроєкосистем потребує удосконалення та корегування з урахуванням сучасної соціально-економічної ситуації та положень КБР.</p>	<p>Доручити науковим установам НААН і Мінагрополітики підготувати пропозиції з корегування Концепції сталого розвитку агроєкосистем із урахуванням положень спільної аграрної політики ЄС.</p>

		охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки; 7) Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки. А де посилення на Стратегію екологічної політики?		
2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРОТБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ				
2.1	Стаття 5. Сторони зобов'язуються: б) розробляти стратегії та встановлювати пріоритети в рамках планів і/чи стратегій стійкого розвитку, в боротьбі з опустелюванням і з пом'якшення наслідків посухи; д) створювати сприятливу атмосферу за допомогою належного посилення відповідних існуючих законів, а в тих випадках, коли вони відсутні, за допомогою видання нових законів і формування довго-термінової політики та програм дій.	ЗУ України «Про охорону земель» (розділ 4 ст. 22 «Система заходів у галузі охорони земель») передбачає розробку загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель і економічне стимулювання впровадження заходів із охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів.	1. Програми/ плани дій використані та охорони земель не розробляються. 2. Не здійснюється економічне стимулювання запровадження заходів щодо охорони земель с/г призначення, в тому числі від опустелювання, ерозійної деградації та охорони біорізноманіття.	Мінагрополітики та НААН розробити рекомендації та програми/плани дій на національному та регіональному рівнях із питань охорони земель від опустелювання, деградації та виснаження родючості ґрунтів, а також забезпечення охорони біорізноманіття в агроландшафтах.
2.2	1. Стаття 10 п. 2в. Національні програми дій: - передбачають здійснення	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1268-ХІІ від	У законі недостатньо враховані принципи та положення КБО,	1. Внести зміни у ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» в частині ст. 35 «Про державний контроль у

<p>превентивних заходів щодо земель, які ще не зазнали деградації чи зазнали її лише незначною мірою. 2. Ціль 2. Покращити стан уражених агроecosистем. Результат 2.1. Зміни в землекористуванні – зменшення ступеню деградації земель.</p>	<p>26.06.91). У статті 35, що стосується державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища зазначається, що державному контролю підлягають використання та охорона земель, що відповідає вимогам КБО.</p>	<p>спрямовані на боротьбу з опустелюванням і деградацією земель. Закон не містить прямих положень щодо боротьби з опустелюванням і пом'якшенням впливу негативних наслідків зміни клімату на земельні ресурси.</p>	<p>галузі охорони навколишнього середовища». Зокрема, доповнити другий абзац (перший рядок) наступним: - ...і охорони земель від деградації, опустелювання та виснаження родючості ґрунтів,...</p>
<p>2.3 Стаття 5а Приділяти першочергову увагу боротьбі з опустелюванням і пом'якшенню наслідків посухи й виділяти адекватні ресурси відповідно до їх власних обставин і можливостей.</p>	<p>1. У Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року передбачається вдосконалення державного земельного кадастру, розвитку рекреаційного та оздоровчого землекористування, землепорядкування сільських територій, охорони та підвищення родючості ґрунтів, удосконалення системи моніторингу земель, розвитку меліорації земель, формування ринку земель с/г призначення (розділ 3) та охорона й підвищення родючості ґрунтів, екологізація с/г виробництва (розділ 4). 2. ЗУ «Про державний контроль за використанням і охороною земель»: у ст. 5 «Спеціально уповноважені органи виконавчої влади</p>	<p>1. Вищення питань контролю за використанням і охороною земель трьома центральними органами є неефективним. Про це свідчить інтенсифікація процесів опустелювання, ерозійної деградації та деґуміфікації ґрунтів, погіршення якості поглиначів ПГ у агроecosистемах, що знижує їх здатність адаптації до зміни клімату. 2. При виконанні Постанови КМУ № 442 призупинена діяльність Державної сільськогосподарської інспекції, в якій діяв підрозділ</p>	<p>1. Для створення умов ефективного контролю та інформативно-консультативного забезпечення землекористувачів створити повноважний національний орган «Державна служба моніторингу земель і охорони родючості ґрунтів». 2. Статтю 5 ЗУ «Про державний контроль за використанням і охороною земель» викласти в редакції «Державний контроль за використанням і охороною земель і родючості ґрунтів здійснює національний повноважний орган виконавчої влади «Державна служба моніторингу земель і охорони родючості ґрунтів». 3. Запровадити інформаційно-консультативне забезпечення землекористувачів для самостійного вирішення питань консервації деградованих земель за інформаційної підтримки «Державної служби моніторингу земель і охорони родючості ґрунтів» 4. Для правового та нормативного забезпечення оптимізації структури агроландшафтів і систем землекористування</p>

<p>в сфері державного контролю за використанням і охороною земель» передбачен три спеціально уповноважених органи виконавчої влади. 3. Постанова КМУ «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» (№ 442 від 10.09.2014 р.). 4. Наказ Держземагентства «Про порядок консервації земель». Цей порядок має рекомендаційний характер для органів місцевого самоврядування відповідно до ст. 172 «Земельного кодексу України».</p>	<p>Держземінспекція. У результаті послаблено контроль з боку держави за раціональним використанням земельних ресурсів.</p>	<p>прийняти ЗУ «Про консервацію земель».</p>
<p>ЗУ «Про оренду землі» ст. 19 «Строк дії договору оренди землі»: при передачі в оренду с/г угідь для ведення товарного с/г виробництва строк дії договору оренди земельних ділянок визначається з урахуванням періоду ротації основної сівозміни згідно з проектами землеустрою.</p>	<p>Невизначеність мінімального строку оренди с/г угідь призводить до зниження відповідальності власників земель і орендарів за стан земель після закінчення терміну оренди. Це стосується родючості ґрунтів, запровадження заходів із мінімізації прояву процесів опустелювання та деградації земель, збереження якості накопичувачів ПГ і абсорбції.</p>	<p>Законодавчо врегулювати строки оренди земель с/г призначення для різних землекористувачів, зокрема збільшити їх як мінімум до 10-12 років.</p>

	<p>ЗУ «Про охорону земель»: - У Розділі 3 ст. 19 «Контроль у галузі охорони земель» визначено, що Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики проводить моніторинг родючості ґрунтів і агрохімічну паспортизацію земель с/г призначення»; - Статтею 27 «Економічне стимулювання» передбачається компенсування с/г товаровиробникам недоодержаної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних і технічно забруднених земель.</p>	<p>1. У законі не врахована охорона земель с/г призначення від опустелювання та ерозійної деградації ґрунтів. 2. Положення ст. 27 не виконується, що знижує темпи консервації деградованих земель, відновлення якості поглиначів ПГ і абсорбції, а також оптимізацію структури агроландшафтів і збереження біорізноманіття.</p>	<p>1. Статтю 19 викласти в редакції: «Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики виконує моніторинг земель, процесів їх опустелювання, ерозійної деградації, родючості ґрунтів і агрохімічну паспортизацію земель с/г призначення» 2. Мінагрополітики і підпорядкованим установам забезпечити виконання положень ст. 19, 22 і 27 ЗУ «Про охорону земель». 3. Прийняти ЗУ «Про ґрунти та охорону їх родючості» (проект закону підготовлено). 4. Включити в Національний план дій із запровадження положень КБО заходи з охорони родючості ґрунтів і адаптації аграрного виробництва до зміни клімату.</p>
<h3>3. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</h3>			
<p>3.1 Сторони формулюють, здійснюють, публікують і регулярно поновлюють національні та, у відповідних випадках, регіональні програми, які містять у собі заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом вирішення проблеми антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх</p>	<p>Введений у дію наказ Мінагрополітики від 20.08.2003 № 280 «Про затвердження Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні»</p>	<p>Концепція потребує вдосконалення в напрямку більш повного врахування соціально-економічних змін, трансформації земельних відносин і ресурсно-енергетичного забезпечення агроєкосистем нових підходів до адаптації агроєкосистем до зміни клімату та положень РКЗК.</p>	<p>Мінагрополітики України та НААН розглянути питання доцільності розроблення оновленої Концепції збалансованого розвитку агроєкосистем із урахуванням затвердженої КМ України Концепції КБО. Передбачити реалізацію заходів, спрямованих на прогидію наслідкам зміни клімату, розробити зональні рекомендації щодо адаптації аграрного виробництва до зміни клімату та боротьби з опустелюванням і проявом посушливих явищ.</p>

<p>парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом, і заходи зі сприяння адекватній адаптації до зміни клімату.</p>	<p>Стаття 4. Зобов'язання: 1f) Сторони за можливість враховують пов'язані зі зміною клімату міркування при проведенні своєї відповідної соціальної, економічної, екологічної політики та застосуванні заходів і використовують відповідні методи, наприклад, оцінки наслідків, складені та визначені на національному рівні, з метою зменшити до мінімуму негативні для економіки, здоров'я суспільства та якості навколишнього середовища наслідки здійснення проектів чи заходів, спрямованих на пом'якшення впливу зміни клімату чи пристосування до нього.</p> <p>2а) Кожна Сторона проводить національну політику й застосовує</p>	<p>1. Прийнято Розпорядження КМУ від 17 жовтня 2013 р. № 806-р «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року».</p> <p>2. Метою стратегії є раціональне використання земель с/г призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на довкілля.</p> <p>3. Стратегією визначені принципи розвитку аграрного сектору в сфері формування та реалізації державної аграрної політики, серед яких:</p> <p>пріоритетність аграрного сектору в загальнодержавній економічній політиці; створення умов для запровадження найбільш продуктивних, ресурсозберігаючих і енергоефективних засобів виробництва та технологій; стимулювання с/г товаровиробників до раціонального використання</p>	<p>Мінагрополітики України розробило проект структури Програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. В проекті програми не враховані заходи з адаптації сільських територій до зміни клімату та розвитку інфраструктури сільських поселень.</p>	<p>1. При розробці відповідної програми/ плану дій у їх структурі передбачити заходи, спрямовані на інтеграцію положень РКЗК у с/г та лісогосподарську політику України</p> <p>2. Мінагрополітики визначитися з організаційною формою виконання та реалізації розпорядження КМУ № 806-р у частині раціонального використання земель.</p> <p>3. Мінагрополітики разом із НААН розробити Концепцію сталого розвитку АПК до 2020 року з урахуванням принципів і положень Спільної аграрної політики країн ЄС, у т. ч. щодо адаптації до зміни клімату.</p>
<p>3.2</p>				

<p>відповідні заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом обмеження своїх антропогенних викидів парникових газів і захисту та підвищення якості своїх поглиначів і накопичувачів парникових газів.</p>	<p>3.3 Стаття 4 п. 1: Сторони співпрацюють у запровадженні підготовчих заходів із метою адаптації до наслідків зміни клімату; розробляють і розвивають відповідні комплексні плани з ведення господарства в прибережній зоні, водних ресурсів і сільському господарству, з охорони та відновлення районів, особливо в Африці, що потерпають від посух, опустелювання, а також повеней.</p>	<p>природно-ресурсного потенціалу в агросфері України.</p>	<p>1. Плани не відповідають узятим зобов'язанням, зокрема з питань адаптації сільського господарства до зміни клімату. 2. Центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики не розробив відповідний план заходів і план дій на національному та регіональному рівнях. Діяльність організаційних структур із питань адаптації до зміни клімату призупинена й потребує нових форм організації та координації виконання взятих зобов'язань за РКЗК.</p>	<p>1. Розробити плани заходів, спрямовані на адаптацію окремих галузей аграрного сектора економіки, в т. ч. землекористування, систем землеробства, рослинництва, тваринництва, аквакультури, до зміни клімату з урахуванням розроблення різних сценаріїв розвитку галузі в умовах глобалізації аграрних ринків. 2. Аналогічні документи необхідно розробити та поетапно реалізувати на обласному та районному рівнях із доведенням завдань до конкретних виробничих систем, у т. ч. фермерських господарств і їх об'єднань. 1. Рекомендувати Мінагрополітики брати активну участь у роботі Міжвідомчої робочої групи з питань адаптації до зміни клімату та Міжвідомчої комісії із забезпечення РКЗК. 2. Підготувати та забезпечити виконання наказу міністерства щодо утворення Робочої групи із забезпечення виконання положень Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020р.», Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища України на 2011-2015</p>
--	--	--	--	--

		<p>влади, спрямовану, в тому числі, на підготовку Стратегії адаптації до зміни клімату в Україні.</p>		<p>роки та участі в розробці проекту Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища України на 2015-2020 роки.</p>
<p>3.4 1. Стаття 4 п. 1 б). Формулюють, здійснюють національні, у відповідних випадках – регіональні програми, якими передбачені відповідні заходи з пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом вирішення проблеми антропогенних викидів. 2. Ціль 1. Розроблення стратегії та програми впливу змін клімату на сільське господарство. Результат. Покращення політики та системи заходів, спрямованих на мінімізацію втрат сільського господарства від змін клімату та зменшенню ризиків сталого розвитку окремих галузей.</p> <p>Ціль 2. Розроблення плану дій із пом'якшення впливу змін клімату на сільське господарство та/або його адаптації до цих змін. Результат. Можливість</p>	<p>1. Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» (29.10.1996 р.) 2. Закон України «Про ратифікацію Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» (04.02.2004, № 346-р.) 3. Окремі програми та плани дій щодо розроблення політики управління та заходів, спрямованих на мінімізацію втрат сільського господарства від зміни клімату та забезпечення сталого розвитку окремих галузей, розпорощені по окремих галузевих програмах, у т. ч. «Зерно України», «Олійні культури», «Відродження скотарства» та ін.</p>	<p>1. Не розроблені галузеві програми зменшення емісії ПГ, у т. ч. щодо землекористування, охорони ґрунтів від деградації та галузей рослинництва та тваринництва. 2. Потребує підрозділення законодавчого за забезпечення охорони ґрунтів від ерозійної деградації та дегуміфікації як основного поглинача та накопичувача вуглецю в агроєкосистемах. Особливо це стосується охорони ґрунтів, зокрема чорноземного ряду, від ерозійної деградації та дегуміфікації, перенасиченості сівозмін інтенсивними просапними культурами, в т. ч. соняшником і кукурудзою. 3. Потребує екологічного обґрунтування системи удобрення с/г культур.</p>	<p>1. Мінагрополітики України, спорідненим Державним агентствам і НААН розробити стратегію та плани дій із мінімізації втрат аграрної галузі від зміни клімату з метою забезпечення сталого розвитку, продовольчої безпеки та збереження експортного потенціалу країни. 2. Мінагрополітики України та НААН розробити рекомендації та план дій щодо зменшення емісії ПГ у агроєкосистемах і збереження якості поглиначів і абсорбції шляхом припинення процесів дегуміфікації ґрунтів, консервації деградованих земель із наступним їх залісненням або залуженням і зменшення прояву ерозійних процесів. 3. Мінагрополітики України забезпечити контроль структури посівів, науково-обґрунтованого впровадження безпечних систем землекористування та енергозбереження в с/г технологічних процесах, у т. ч. шляхом виробництва біоенергії в агроєкосистемах. 4. Мінагрополітики України разом із НААН розробити план організаційних заходів зі систематизації результатів науково-дослідних робіт і розробити відповідні рекомендації щодо попереджувальних заходів негативних наслідків зміни клімату на окремі підгалузі аграрного виробництва та активізувати</p>	

<p>застосувати попереджувальні заходи для запобігання або зведення до мінімуму негативного впливу змін клімату на сільське господарство.</p>	<p>4. У галузевих програмах збільшення виробництва рослинної та тваринницької продукції не розглядалися питання зменшення викидів ПГ і збереження якісних показників поглиначів ПГ, у т. ч. за рахунок енергозбереження та продукування біоенергії з відходів рослинництва та тваринництва та відтворення агроресурсного потенціалу.</p>	<p>діяльність дорадчих служб із доведення цих матеріалів як до регіональних управлінських структур, так і до середніх і дрібних аграрних підприємств. 5. Передбачити запровадження в Україні Червоної книги ґрунтів і ґрунтів, які зникають. 6. Нова форма організації с/г виробництва – агрохолдінг – не передбачена Земельним кодексом України. Агрохолдінги є основними виробниками аграрної продукції та водночас порушниками структури посівних площ і сівозмін. Їхню діяльність у цьому смислі необхідно законодавчо врегулювати. 7. Потребує прийняття ЗУ «Про стимулювання землекористувачів за впровадження ґрунтозберезувальних систем землекористування та агротехнологій» аналогічно тому, як це практикується в деяких країнах (наприклад, у Швеції, Норвегії та ін.).</p>
--	--	---

ПІДГАЛУЗЬ: СИСТЕМИ ЗЕМЛЕРОБСТВА (РОСЛИННИЦТВО)

Таблиця 3. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. У Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, задекларовані наступні положення щодо систем землеробства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприяння розробленню та широкому впровадженню нових біологічних засобів захисту рослин у с/г виробництві; - забезпечення екологічно допустимого с/г навантаження на ґрунтовий покрив; - забезпечення широкого впровадження новітніх екологічно збалансованих технологій ведення сільського господарства. <p>Це відповідає ст. 8і КБР про забезпечення умов, необхідних для сумісності існуючих способів використання зі збереженням біорізноманіття.</p> <p>2. КМУ в 2010 р. прийняв Постанову № 164 «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних сільськогосподарських регіонах», якою затверджені нормативи оптимального співвідношення культур у сівозмінах у різних природно-сільськогосподарських регіонах (Поліському, Лісостеповому, Північностеповому, Південностеповому та Передкарпатському). Це відповідає цільовій задачі 7 Стратегічного плану з біорізноманіття щодо сталого управління біологічними ресурсами.</p>	<p>1. Відсутнє правове забезпечення постійно діючої системи комплексного моніторингу агроресурсів із застосуванням новітніх методів і технологій, яке включає окрім традиційних агрохімічних показників, стан агробіорізноманіття, контроль сівозмін, деградаційні явища та стан посівів, а також контроль за розповсюдженням і моніторинг інвазійних видів.</p> <p>2. Не обґрунтовані параметри допустимого агрохімічного (мінеральні добрива) та пестицидного навантаження на ґрунти залежно від с/г культури та типу ґрунту.</p> <p>3. Не виконуються рекомендації щодо сівозмін, обробітку та удобрення, особливо щодо застосування органічних добрив і хімічних меліорантів.</p> <p>4. Фактично порушується структура посівних площ і сівозмін, рекомендована для різних ґрунтово-кліматичних умов. Особливо це стосується насичення сівозмін просапними культурами, частка яких перевищує припустиму, що є однією з основних причин посиленого розвитку деградації ґрунтів (дегуміфікації, знеструктурення, переущільнення та розвитку водної та вітрової ерозії).</p>

<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<p>1. При належному стимулюванні реалізації положень ЗУ «Про виробництво та обіг сільськогосподарської продукції» (№ 425-VII від 3.09.2013) відкриваються можливості підвищення ефективності виробництва через експортний потенціал органічної продукції.</p>	<p>1. Зростаючою загрозою є переущільнення ґрунтів під дією надважкої колісної техніки. Виробники техніки та землекористувачі фактично ігнорують стандарт припустимого тиску на ґрунт (який діє в Україні з 2007 р.).</p> <p>2. Особливо схильні до переущільнення найкращі чорноземні ґрунти лісостепу, які мають найменшу вихідну щільність під час обробітку, що послаблює розвиток органічного с/г виробництва.</p>
<p>2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРОТБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ</p>	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. ЗУ «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» враховує окремі положення КБО. Законом передбачається виділення окремих зон зі спеціальним режимом використання, в межах яких вимагається підтримувати екологічну рівновагу земель і родючості ґрунтів, зменшення агротехногенного негативного впливу на агрокосистеми.</p> <p>2. Державною цільовою Програмою розвитку села на період до 2015 року планується довести обсяг частки органічної продукції до 10% від валової продукції аграрного виробництва. Площа сільгоспугідь в Україні, сертифікованих до органічних стандартів, нині перевищує 300 тис. га.</p> <p>3. В Україні розроблені та функціонують моделі органічного виробництва, в яких реалізоване еколого-безпечне використання ґрунтових ресурсів і способів ведення аграрного виробництва.</p>	<p>1. У сучасній практиці ведення землеробства в багатьох випадках не дотримується зональна науково обґрунтована структура посівних площ і сівозмін. Недотримання сівозмін і, зокрема, перевиснення еколого-агрономічних норм їх насичення такими культурами як соняшник і кукурудза погіршує фітосанітарний стан сівозмін і підвищує ризики прояву водної та вітрової ерозії, а також дегуміфікації ґрунтів, що є ознаками опустелювання.</p> <p>2. Недотримання сівозмін може потребувати збільшення об'ємів застосування пестицидів.</p> <p>Постанова КМУ щодо оптимального співіснування культур у сівозмінах призупинена, і ця проблема залишається неврегульованою.</p>
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<p>1. Розвиток органічного виробництва без застосування пестицидів, мінеральних добрив та інших агрохімікатів позитивно впливає на збереження біорізноманіття агроландшафтів.</p> <p>2. Прикладом ефективного господарства, яке ведеться на засадах</p>	<p>1. Загрозою є значне падіння родючості ґрунтів.</p> <p>2. Внаслідок зростання інтенсивності ерозії ґрунтів замулюються малі річки та ставки, що негативно впливає на гідробіонти і в цілому на біорізноманіття агроландшафтів.</p>

<p>органічного виробництва, є ПП «Агроекологія». Це найбільше в світі за площею підприємство, в якому ведеться сертифіковане органічне землеробство. Поєднання безвідвального обробітку ґрунту з внесенням органічних добрив і використанням багаторічних трав дає можливість не лише зберегти структуру й родючість ґрунтів, а навіть поліпшити їхні характеристики.</p>	
<p>3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</p>	
<p><i>Сильні сторони</i></p>	<p><i>Слабкі сторони</i></p>
<p>1. В Україні є досвід застосування науково-обґрунтованих зональних систем землеробства (структури посівних площ і сівозмін, ґрунтоохоронні заходи, застосування добрив і протипорозійних технологій обробітку ґрунту).</p> <p>2. Прийнятий ЗУ «Про органічне виробництво» створив нормативно-правові рамки ведення с/г виробництва на засадах ресурсозбереження та мінімізації застосування енерговитратних хіміко-промислових ресурсів.</p> <p>3. Створена науково-методична база виділення сировинних зон для отримання продукції дитячого та дієтичного харчування.</p>	<p>1. Незбалансованість галузей рослинництва та тваринництва призвели до перевантаження структури посівних площ і сівозмін такими інтенсивними культурами як соняшник, кукурудза та рапс.</p> <p>2. Сучасна зміна структури посівів на користь просапних інтенсивних культур і зменшення поголів'я великої рогатої худоби, яке призвело до дефіциту органічних добрив, сприяють формуванню від'ємного балансу гумусу в агрокосистемах.</p> <p>3. Незважаючи на державну підтримку, досить широкий громадський рух органічного виробництва та зацікавленість споживачів органічної продукції, існує необхідність подальшого посилення науково-методичного забезпечення органічного виробництва відповідно до європейських стандартів і нормативів, у т. ч. з точки зору адаптації органічного виробництва до зміни клімату.</p> <p>4. Недостатнім є інформування виробничих структур і населення щодо впровадження комплексу заходів із пом'якшення впливу зміни клімату на сільське господарство, соціально-економічний і екологічний стан сільських територій.</p> <p>5. Дорадчі послуги, інформаційно-консультативне забезпечення аграрного виробництва, наукові дослідження та освітянська діяльність роз'єднані. Ця проблема й досі залишається вузьким місцем для зростання продуктивності та економічної ефективності аграрного виробництва.</p> <p>6. Не в повній мірі використовується міжнародний досвід планування наукових програм і функціональних зв'язків із дорадчими службами, в т. ч. в контексті реалізації положень РКЗК.</p>

Можливості	Загрози
<p>1. Наявна мережа аграрних університетів і наукових установ НАНУ дає можливість вирішувати питання підготовки, перепідготовки кадрів, інноваційного забезпечення та діяльності дорадчих регіональних установ. Є всі можливості в рамках існуючих державних структур, у т. ч. наукових установ, ВНЗ аграрного профілю та дорадчих служб, удосконалити мережу регіональних консультативно-інформаційних центрів, у т. ч. із перепідготовки кадрів управлінських структур у сфері раціонального землекористування, запобігання деградації ґрунтів, їх опустелювання, а також пом'якшення впливу на ці процеси кліматичних змін і ризику втрати біорізноманіття в агроландшафтах. Це дає можливість у повному обсязі спрямувати науково-інформаційну та освітню діяльність на виконання положень РКЗК.</p>	<p>1. Перевантаження структури посівних площ і сівозмін такими інтенсивними культурами як соняшник, кукурудза та рапс підвищує ризики прояву процесів опустелювання, викидів ПП унаслідок дегуміфікації ґрунтів і їх ерозії, а також зменшення біорізноманіття агроєкосистем.</p> <p>2. Наявний рівень ерозії та виснаження родючості ґрунтів загрожують реалізації переваги України у виробництві зерна, олійних культур, іншої с/г продукції.</p> <p>3. Ерозійна деградація ґрунтів, дегуміфікація, деградація зрошуваних і осушених земель супроводжуються зниженням якості поглиначів ПП і, навпаки, інтенсифікацією процесів їх емісії в атмосферу, що в глобальному вимірі є неприпустимим.</p> <p>4. Прогнозована зміна кліматичних умов, зростаючі процеси ерозійної деградації ґрунтів, їх дегуміфікації та виснаження родючості є суттєвими ризиками для сталого розвитку с/г галузі, її конкурентоспроможності, продовольчої безпеки країни, її експортного потенціалу та соціальної стабільності сільських територій.</p>

Таблиця 4. GAP-аналіз.

№	Положення та/або стратегічні цілі конвенції	Нормативно-правові акти, галуzeві плани та програми	Прогалини	Рекомендації
1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ				
1.1	<p>1. Ціль 3. (Стратегічна ціль С). Поліпшення стану біорізноманіття в аграрній сфері шляхом охорони агроєкосистем, видів і генетичного різноманіття.</p> <p>2. Результат 3.1 (цільове завдання Айти 13). Генетичне різноманіття культурних рослин і одомашнених тварин зберігається; стратегії розроблені та впроваджені для мінімізації генетичної ерозії та збереження їх генетичного різноманіття</p>	<p>У «Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року» (Розпорядження КМУ від 17 жовтня 2007 р. № 880-р) передбачено:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення спеціальних центрів (розсадників, розплідників) зі збереження та відтворення в навколишньому природному середовищі видів рослинного світу, занесених до Червоної книги України. 	<p>1. Призупинено фінансування селекційно-плеємної роботи, включаючи створення та підтримання суб'єктів плеємної справи в рибництві, маточних стад і генфондних колекцій об'єктів аквакультури.</p> <p>2. Не врегульоване положення щодо поводження з інвазійними видами.</p>	<p>Внести зміни до ЗУ «Про карантин рослин» щодо введення поняття «інвазійні види» та правил поводження з ними.</p>
1.2	<p>1. Цільова задача Айти 1. До 2020 р. люди обізнані про цінність біорізноманіття та про кроки, які вони можуть здійснити для того, щоб зберегти та використовувати його в сталій спосіб.</p> <p>2. Цільова задача Айти 2. До 2020 р. питання цінності біорізноманіття інтегроване в національні та місцеві стратегії розвитку та зменшення бідності та процеси планування, де це можливо, у фінансові та звітні системи.</p>	<p>Концепція загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2015 роки (від 22.09.2004 р. № 675-р) визначає, що «біорізноманіття є національним багатством України, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним із пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та</p>	<p>1. Діюча система штрафів за пошкодження чи знищення біоти не відповідає дійсній вартості екосистемних послуг від біорізноманіття. Відсутня повноцінна система оцінювання вартості біорізноманіття чи потенційних втрат.</p> <p>2. Є проблема виявлення, ідентифікації та оцінки значення біорізноманіття та його екосистемних послуг.</p> <p>3. Існує проблема, пов'язана</p>	<p>1. Розробити та затвердити нормативно-правовими документами методику оцінки вартості біорізноманіття, яка базується на ринковій оцінці вартості екосистемних послуг і потенційних збитків від втрат, враховуючи, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> - продовольчі послуги (їжа, вода, сировинні матеріали, медицина, енергія); - регуляторні послуги (якість повітря, фіксація пилу чи хімікатів, пом'якшення кліматичних змін і екстремальних явищ, підтримання

<p>3. Цільова задача Айтї 19. До 2020 р. удосконалені, широко розповсюджуються, передаються та застосовуються знання, наукова база та технології, що відносяться до біорізноманіття, його цінності, функціонування, статусу, тенденцій і наслідків його втрати.</p>	<p>екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку», та «біорізноманіття є природним капіталом, а отже, рівень його збереження визначатиме вже в найближчому майбутньому долю держави... Це пов'язано з тим, що різноманіття, і насамперед рослинного світу, який є автотрофним блоком біосфери й початковою ланкою всіх процесів, які відбуваються в екосистемах, забезпечує функціонування, стабільність і екорівновагу біосфери».</p>	<p>з тим, щоб продемонструвати значення біорізноманіття та переконати сторони, залучені до прийняття рішень (управлінські органи), та сторони, які мають безпосередній вплив (бізнес і місцеві громади), змінити поведінку для припинення втраг біорізноманіття. 4. Недостатньо інформації щодо цінності біорізноманіття.</p>	<p>якості їжі, запилення, біологічний контроль шкідників і хвороб); - послуги середовища існування (підтримка життєвих циклів мігруючих видів, підтримка генетичного різноманіття); - культурні послуги (естетичні, рекреація, туризм, духовна цінність, інформація для когнітивного розвитку). 2. Розробити якісну систему індикаторів біорізноманіття в агроландшафтах. 3. Включити в програму профільної освіти, галузевих курсів підвищення кваліфікації та післядипломної освіти тематику вартісної оцінки біорізноманіття та екосистемних послуг.</p>
<p>1.3 Ціль 1 (Стратегічна ціль А) Ведення боротьби з основними причинами втрати біорізноманіття в аграрній сфері. Результат (цільове завдання Айтї 3) 1.3 Реформовані діючі та розроблені нові стимули для мінімізації негативного впливу, збереження та сталого використання біорізноманіття в аграрній сфері відповідно до Конвенції та інших міжнародних угод, враховуючи національні соціально-економічні умови. 2. Ціль 2 (Стратегічна ціль В)</p>	<p>1. Наказ Міністерства України «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» (від 22.10.08 № 929) встановлює норми та вимоги до заготівлі деревини під час спеціального використання лісових ресурсів на основі екосистемного підходу та принципів наближеного до природи ведення лісового господарства. 2. Лісовий кодекс регулює суспільні відносини, які</p>	<p>У межах с/г угідь повільно створюються умови для збереження та відтворення дикої флори та фауни та виконання відповідних міжнародних зобов'язань.</p>	<p>За участю Мінагрополітики, Міністерства природи та НААН розробити методичні рекомендації для с/г регіональних органів управління з мінімізації негативного впливу аграрної діяльності та збереження та сталого використання біорізноманіття в агроландшафтах.</p>

<p>Скорочення прямих навантажень на біорізноманіття в аграрній сфері та стимулювання його сталого використання.</p> <p>Результат 2.1 (цільове завдання Аїті 5) Рівень втрати, біорізноманіття в аграрній сфері, включаючи ліси, зменшений принаймні наполовину і там, де це можливо, зведений практично до нуля, а деградація та фрагментація значно зменшені.</p>		<p>стосуються володіння, користування та розпорядження лісами та спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів із урахуванням екологічних, економічних, соціальних й інших інтересів суспільства, в т. ч. сертифікацію лісів.</p>	<p>Не в повному обсязі виконуються положення Земельного Кодексу та законів щодо охорони земель від деградації та створення економічних механізмів реалізації ґрунтоохоронних заходів і стимулювання.</p> <p>1. У Земельному кодексі України земля проголошується основним національним багатством. Передбачається забезпечення раціонального використання та охорони земель.</p> <p>2. У ЗУ «Про плату за землю» в розділі 1 ст. 3 вказується, що плата за землю запроваджується з метою формування джерела коштів для фінансування заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земель, підвищення родючості ґрунтів і відшкодування витрат власників земель.</p> <p>1. Центральному органу управління аграрною політикою разом зі спорідненими агентствами та НААН надати пропозиції до Національного плану дій з розроблення механізму економічного стимулювання за раціональне використання земель с/г призначення та охорони родючості ґрунтів за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, інших джерел, передбачених законодавством.</p> <p>2. Удосконалити механізм економічного стимулювання інтегрованого принципу управління земельними та водними ресурсами з дотриманням принципів і вимог КБО, що можливо реалізувати за координації діяльності Мінагрополітики, Мінприроди та відповідних державних агентств.</p> <p>3. Розробити та запровадити механізми та економічні стимули зі зменшення розораності сільгоспугідь насамперед шляхом консервації деградованих земель в агроландшафтах. Доцільно прискорити прийняття нормативно-правового акту</p>
<p>2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРОТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ</p>			
<p>2.1</p>	<p>Національні програми дій включають, зокрема, стійкі методи ведення сільського господарства (ст. 10)</p>		

<p>щодо консервації земель.</p> <p>4. Прийняти закон «Про стимулювання землекористувачів за впровадження ґрунто-охоронних систем землекористування та агротехнологій» аналогічно тому, як це практикується в деяких країнах (наприклад, у Швеції, Норвегії).</p> <p>5. Відновити дію ст. 3 Закону України «Про плату за землю», що дозволить реалізувати взяті зобов'язання за КБО.</p> <p>6. Створити фонд фінансової підтримки землевласників і землекористувачів за дотримання природоохоронних заходів, у т. ч. із охорони ґрунтів.</p> <p>7. У ЗУ «Про охорону земель» додати статтю про необхідність усунення ризиків переущільнення орних ґрунтів, які виникають через неврегульоване використання надважкої с/г колісної техніки та ігнорування держстандарту України про припустимий тиск ходових систем машинно-тракторних агрегатів на ґрунт.</p>		<p>щодо консервації земель.</p> <p>4. Прийняти закон «Про стимулювання землекористувачів за впровадження ґрунто-охоронних систем землекористування та агротехнологій» аналогічно тому, як це практикується в деяких країнах (наприклад, у Швеції, Норвегії).</p> <p>5. Відновити дію ст. 3 Закону України «Про плату за землю», що дозволить реалізувати взяті зобов'язання за КБО.</p> <p>6. Створити фонд фінансової підтримки землевласників і землекористувачів за дотримання природоохоронних заходів, у т. ч. із охорони ґрунтів.</p> <p>7. У ЗУ «Про охорону земель» додати статтю про необхідність усунення ризиків переущільнення орних ґрунтів, які виникають через неврегульоване використання надважкої с/г колісної техніки та ігнорування держстандарту України про припустимий тиск ходових систем машинно-тракторних агрегатів на ґрунт.</p>	<p>щодо консервації земель.</p> <p>4. Прийняти закон «Про стимулювання землекористувачів за впровадження ґрунто-охоронних систем землекористування та агротехнологій» аналогічно тому, як це практикується в деяких країнах (наприклад, у Швеції, Норвегії).</p> <p>5. Відновити дію ст. 3 Закону України «Про плату за землю», що дозволить реалізувати взяті зобов'язання за КБО.</p> <p>6. Створити фонд фінансової підтримки землевласників і землекористувачів за дотримання природоохоронних заходів, у т. ч. із охорони ґрунтів.</p> <p>7. У ЗУ «Про охорону земель» додати статтю про необхідність усунення ризиків переущільнення орних ґрунтів, які виникають через неврегульоване використання надважкої с/г колісної техніки та ігнорування держстандарту України про припустимий тиск ходових систем машинно-тракторних агрегатів на ґрунт.</p>	<p>щодо консервації земель.</p> <p>4. Прийняти закон «Про стимулювання землекористувачів за впровадження ґрунто-охоронних систем землекористування та агротехнологій» аналогічно тому, як це практикується в деяких країнах (наприклад, у Швеції, Норвегії).</p> <p>5. Відновити дію ст. 3 Закону України «Про плату за землю», що дозволить реалізувати взяті зобов'язання за КБО.</p> <p>6. Створити фонд фінансової підтримки землевласників і землекористувачів за дотримання природоохоронних заходів, у т. ч. із охорони ґрунтів.</p> <p>7. У ЗУ «Про охорону земель» додати статтю про необхідність усунення ризиків переущільнення орних ґрунтів, які виникають через неврегульоване використання надважкої с/г колісної техніки та ігнорування держстандарту України про припустимий тиск ходових систем машинно-тракторних агрегатів на ґрунт.</p>
<p>2.2</p> <p>Стаття 2.2. Стійке управління агроресурсами, в т. ч. земельними та водними.</p>	<p>Закон містить комплексний рамковий підхід до виконання положень КБО, проте не реалізуються положення, зазначені в ст. 4 в частині «...впровадження та фінансового забезпечення загальнодержавних програм використання та охорони земель,</p>	<p>У ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» зазначається, що державна політика повинна бути спрямована на забезпечення сталого розвитку аграрного сектора національної економіки, системності та комплексності під час здійснення заходів із реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування.</p>	<p>У ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» зазначається, що державна політика повинна бути спрямована на забезпечення сталого розвитку аграрного сектора національної економіки, системності та комплексності під час здійснення заходів із реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування.</p>	<p>У ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» зазначається, що державна політика повинна бути спрямована на забезпечення сталого розвитку аграрного сектора національної економіки, системності та комплексності під час здійснення заходів із реалізації державної аграрної політики всіма органами державної влади та органами місцевого самоврядування.</p>

			зокрема зменшення розораності земель, системи захисту їх від водної та вітрової ерозії, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, ...нормування в сфері охорони земель».	
3. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ				
3.1	Сторони сприяють і співпрацюють у розробці, застосуванні та розповсюдженні, включаючи передачу технологій, методів і процесів, які дають можливість обмежити, знизити або припинити антропогенні викиди парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, у всіх відповідних секторах, включаючи енергетику, транспорт, промисловість, сільське господарство, лісове господарство і вилучення відходів,	При Мінагрополітики України функціонують Науково-технічна рада, Євроінтеграційна рада, Рада з питань організації діяльності центрів наукового забезпечення агропромислового виробництва України в рамках НААН.	До складу зазначених рад не включені представники Мінприроди та представники громадськості.	Із метою забезпечення інтеграції положень РКЗК у аграрну та лісову політику доцільно включити до складу відповідних рад при Мінагрополітики представників Мінприроди та громадськості.
3.2	Сторони сприяють поширенню раціональних методів ведення лісового господарства, лісонасадження та лісооновлення на стабільній основі	Мінагрополітики України бере участь у реалізації Проєкту ФАО «Консолідація лісової політики України, програми Світового банку FLEG II «Право застосування та управління в лісовому секторі Східного регіону дії Європейського інструменту сусідства та партнерства-2», яка фінансується ЄС і впроваджується Світовим банком у	Відсутня інформація щодо стану реалізації Проєкту ФАО, програми Світового банку FLEG II на сайті Мінагрополітики України.	Рекомендувати Мінагрополітики забезпечити використання в системі управління результатів Проєкту ФАО, програми Світового банку FLEG II при формуванні та реалізації політики в лісовому господарстві та розміщувати відповідну інформацію на своєму сайті.

		<p>партнерстві з МСОП і WWF за участю Держлісагентства України. Пріоритетними напрямками роботи FLEG II для України є, зокрема, підтримка діалогу з питань лісової політики України, оцінка та підвищення ефективності правозастосування та управління в лісовому секторі, удосконалення лісового законодавства та розроблення практичних заходів, спрямованих на збереження багатощільового, сталого та інтенсивного лісоуправління тощо.</p>		
--	--	--	--	--

ПІДГАЛУЗЬ: ТВАРИННИЦТВО

Таблиця 7. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 року (Розпорядження КМУ від 17 жовтня 2007 р. N 880-р) передбачені, зокрема, наступні заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення спеціальних центрів (розсадників, розплідників) зі збереження та відтворення в доквілі видів рослинного та тваринного світу, занесених до Червоної книги України (це відповідає ст. 9d КБР щодо збереження біологічних ресурсів ex-situ); - припинення катастрофічного зменшення запасів водних живих ресурсів унаслідок їх надмірної експлуатації та погіршення стану довкілля (це відповідає ст. 10b КБР щодо мінімізації несприятливого впливу на біорізноманіття та цільової задачі 7 Стратегічного плану з біорізноманіття щодо сталого управління біологічними ресурсами). <p>2. Закон України «Про племенну справу в тваринництві» визначає загальні положення щодо поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин, підвищення економічної ефективності галузі.</p> <p>3. У Національному плані дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки передбачене розроблення методичних рекомендацій із запровадження в господарську діяльність моделей невиснажливого господарювання (п. 34) та методики ведення екологічно орієнтованого сільського господарства згідно з міжнародною практикою (п. 198), а також удосконалення методів управління агроландшафтами для відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території, збереження біо- та ландшафтного різноманіття з урахуванням необхідності розвитку екологічної мережі (п. 90).</p>	<p>1. Не розроблена стратегія мінімізації генетичної ерозії та збереження генетичного різноманіття відповідно до цільової задачі 13 Стратегічного плану з біорізноманіття.</p> <p>2. Не регламентований рівень щільності поголів'я в господарстві та рівень допустимого антропогенного навантаження тваринницьких господарств на селітебні території, кормові угіддя, водні ресурси тощо.</p> <p>3. Не регламентовано оптимальне співвідношення пасовищ, орних земель і території із природною рослинністю, що спричиняє надмірне пасовищне навантаження на території, особливо на прилеглі до населених пунктів.</p> <p>4. У рибному господарстві потребують удосконалення існуючі технологічні процеси вирощування та вилову водних живих ресурсів, спрямовані на недопущення порушення екологічної рівноваги, забезпечення охорони, збереження та відтворення природних ресурсів і довкілля, досягнення цілей виробництва екологічно чистої продукції.</p>

Можливістьі	Загрози				
<p>1. Наявність водного фонду України, природних внутрішніх водойм для вирощування об'єктів аквакультури перевищує 1 млн га (2%, площа вод – 7%), із них водосховищ – близько 800 тис. га, ставків – 122,5 тис. га, озер – 86,5 тис. га, водойм-охолоджувачів – 13,5 тис. га, інших категорій – 6 тис. га. За об'ємом водного фонду Україна має одне з перших місць у Європі.</p> <p>2. Іхтіофауна вод України налічує близько 180 видів риб.</p> <p>3. Для збереження біорізноманіття, поліпшення екологічного стану природних водойм, раціонального використання наявного водного фонду, нарощування запасів, покращення видового складу риб, інших водних живих ресурсів і збільшення їх вилуви на природній кормовій базі передбачається:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вирощування на функціонуючих потужностях рибгосподарських підприємств молоді промислових риб і зариблення нею природних внутрішніх водойм; - будівництво рибокомплексу для відтворення молоді аборигенних і рослинних видів риб; - проведення рибоводно-меліоративних робіт на лиманах, озерах і річках для поліпшення стану нерестовищ і місць нагулу молоді аборигенних видів риб; - збільшення обсягів зариблення природних водойм аборигенними видами риб: судаком, сомом, щукою, лящем, іншими; - біологічна меліорація водосховищ і водойм шляхом зариблення з розширенням розплідників на базі діючих рибницьких господарств. 	<p>1. Незаконний вилов риби, в т. ч. у межах водних об'єктів агроландшафтів, і розповсюдження популяцій небажаних вселенців (амурський чебачок, гребінник-мнеміопсис, сонячний окунь, головешка амурська) порушують стан природних біоценозів.</p> <p>2. Має місце перелов риби та погіршення процесу її відтворення.</p> <p>3. Забруднення водойм речовинами, в т. ч. продуктами ерозії ґрунтів, негативно впливає на кисневий режим водойм і призводить до отруєння риб.</p> <p>4. Гідропоруди негативно впливають на режим стоку річок, розподіл біогенних речовин, шляхи риб до місць нересту та забір молоді риб у канали для технічного та с/г водопостачання.</p> <p>5. Пересихання, обміління та замулення малих річок погіршує умови життя гідробіонтів, зокрема риб.</p> <p>6. Спостерігається підвищення рівня солоності та забруднення води внутрішніх водойм продуктами промислових і комунальних відходів.</p> <p>7. Спостерігається зниження рівня чистоти берегів усіх видів водойм і річок.</p> <p>8. Погіршується екологічний стан малих річок внаслідок екологічно нерегульованої с/г діяльності на водозбірних басейнах річок, у т. ч. у результаті забудови водоохоронних зон.</p>				
2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРОТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th data-bbox="1190 1064 1222 2042" style="text-align: center;">Сильні сторони</th> <th data-bbox="1190 197 1222 1064" style="text-align: center;">Слабкі сторони</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1222 1064 1356 2042"> <p>1. У зонах Поліся та лісостепній існує високий потенціал створення кормової бази для молочного та м'ясного скотарства.</p> <p>2. Розвинена галузь птахівництва, для якої створені відповідне законодавче поле та державна підтримка. Досягнуте забезпечення внутрішнього ринку</p> </td> <td data-bbox="1222 197 1356 1064"> <p>1. ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» не відповідає положенням КБО в частині розвитку тваринництва.</p> <p>2. У процесі аграрної реформи та соціально-економічних</p> </td> </tr> </tbody> </table>		Сильні сторони	Слабкі сторони	<p>1. У зонах Поліся та лісостепній існує високий потенціал створення кормової бази для молочного та м'ясного скотарства.</p> <p>2. Розвинена галузь птахівництва, для якої створені відповідне законодавче поле та державна підтримка. Досягнуте забезпечення внутрішнього ринку</p>	<p>1. ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» не відповідає положенням КБО в частині розвитку тваринництва.</p> <p>2. У процесі аграрної реформи та соціально-економічних</p>
Сильні сторони	Слабкі сторони				
<p>1. У зонах Поліся та лісостепній існує високий потенціал створення кормової бази для молочного та м'ясного скотарства.</p> <p>2. Розвинена галузь птахівництва, для якої створені відповідне законодавче поле та державна підтримка. Досягнуте забезпечення внутрішнього ринку</p>	<p>1. ЗУ «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» не відповідає положенням КБО в частині розвитку тваринництва.</p> <p>2. У процесі аграрної реформи та соціально-економічних</p>				

<p>м'ясом птиці та вихід цієї продукції на європейські ринки.</p> <p>3. ЗУ «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (від 08.07.2011 р. № 3677-УІ) забезпечує правове регулювання відносин у галузі вивчення, охорони, відтворення, використання та реалізації водних біоресурсів, переміщення через митний кордон України водних біоресурсів і продукції з них, а також устанавлення основних принципів регулювання та управління рибогосподарською діяльністю в межах території України у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах, територіальному морі, виключній економічній зоні України та на континентальному шельфі.</p> <p>4. Закон України «Про аквакультуру» (від 18.09.2012 р. № 5293-VI) регулює с/г діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури в цілому або в частково контрольованих умовах із метою отримання с/г продукції (продукції аквакультури), ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг.</p> <p>5. Державна цільова програма розвитку рибного господарства України на 2012–2016 рр. (постанова КМУ № 1245 від 23 листопада 2011 р.) надала новий поштовх розвитку галузі, зумовила її позитивні зрушення та сприяє стабілізації та нарощуванню виробництва вітчизняної конкурентоспроможної рибної продукції.</p>	<p>перетворень в агросфері тваринницька галузь у значній мірі перемістилася в присадибні господарства. В результаті в межах сільських територій утворилася значна концентрація поголів'я (хоча за останні роки спостерігається зменшення поголів'я великої рогатої худоби), що підвищило ризики погіршення екологічної ситуації в межах сільських поселень.</p> <p>3. Не виконуються регулярні повномасштабні наукові дослідження стану природних рибних ресурсів, що призводить до значних фінансових втрат через інтенсивну деградацію природних екосистем, які, як правило, є необоротними.</p> <p>4. Нераціональний вилов риби, в т. ч. у межах агроландшафтів, незадовільне виконання заходів, спрямованих на відтворення рибних ресурсів у прісноводних басейнах, спричинили зменшення їх біологічної продуктивності та збіднення видового складу.</p> <p>5. Сучасний стан ведення рибного господарства в Україні визначається складною загальною економічною ситуацією, яка, до того ж, ускладнюється через суттєві екологічні наслідки антропогенного характеру.</p> <p>6. Недостатнім є контроль за дотриманням вимог існуючого законодавчо-нормативного забезпечення охорони та відтворення рибних та інших водних живих ресурсів, а також регулювання рибальства.</p>
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <p>1. Потребують удосконалення механізми реалізації ЗУ «Про племінну справу в тваринництві» та «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції» з урахуванням потреб малого та середнього бізнесу.</p> <p>2. Потребує подальшого регулювання підтримка органічної продукції тваринництва, особливо щодо дитячого та дієтичного харчування.</p>	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <p>1. Спостерігається зменшення поголів'я корів і свиней.</p> <p>2. Не вирішена проблема використання відходів птахівництва, в т. ч. їх негативного впливу на ґрунтові та водні ресурси, а також повітря, викиди ПП.</p>

3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ	
<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<p>1. Зменшення поголів'я корів і свиней мінімізувало негативний вплив галузі на довкілля. В результаті в галузі тваринництва значно зменшились викиди ПГ.</p> <p>2. Існує високий потенціал розвитку тваринництва, що насамперед пов'язано з дотриманням технологічних процесів і оптимізації державної підтримки, насамперед, у частині органічного виробництва продуктів харчування тваринного походження.</p>	<p>1. Незбалансована галузева політика призвела до дестабілізації соціально-економічного стану в межах сільських поселень і зайнятості населення.</p> <p>2. Недостатньо вирішено питання поводження з відходами в галузі птахівництва. Внаслідок нарощування об'ємів виробництва в цій галузі спостерігається збільшення негативного впливу її відходів на елементи екосистем, у т. ч. ґрунти, поверхневі води, повітря та, як наслідок, збільшення емісії ПГ.</p>
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<p>1. Є можливість виробництва біоенергії з відходів тваринництва та біомаси, особливо в галузі птахівництва.</p>	<p>1. Сучасна нормативно-правова база, яка регламентує галузь тваринництва, не вирішує питань оцінки екологічних ризиків у тваринництві, в т.ч. стану й змін усіх основних природних компонентів (ґрунтів, ґрунтових і поверхневих вод і атмосферного повітря), особливо в місцях розміщення великих виробничих тваринницьких підприємств.</p>

Таблиця 7. GAP-аналіз.

№	Положення та/або стратегічні цілі конвенції	Нормативно-правові акти, галуzeві плани та програми	Прогалини	Рекомендації
1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ				
1.1	<p>Ціль 3. (Стратегічна ціль С). Поліпшення стану біорізноманіття в аграрній сфері шляхом охорони агроєкосистем, видів і генетичного різноманіття Ресурсів. 3.1. (цільове завдання Айтї 13). Генетичне різноманіття культурних рослин і одомашнених тварин зберігається; стратегії розроблені та впроваджені для мінімізації генетичної ерозії та збереження їх генетичного різноманіття</p>	<p>1. У Програмі підтримки розвитку тваринництва на 2011-2015 рр. і розділі 3.3.3 «Розроблення та реалізація цільових програм» у частині «Г енофонд» вказано: стимулювання збереження та відновлення біорізноманіття с/г тварин відповідно до положень КБР. 2. Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 року (Розпорядження Кабміну від 17 жовтня 2007 р. № 880-р) (передбачене створення спеціальних центрів (розсадників, розплідників) зі збереження та відтворення в довікллі видів тваринного світу, занесених до Червоної книги України. 3. Відповідно до ЗУ «Про тваринний світ» для забезпечення збереження генетичного фонду рідкісних і які перебувають під загрозою зникнення видів тварин наукові установи й організації проводять дослідження з питань штучного розведення тварин, створюють центри та «банки» збереження необхідного для цього генетичного матеріалу. 3. ЗУ «Про племінне тваринництво»</p>	<p>1. У Програмі підтримки розвитку тваринництва на 2011-2015 рр. у розділі 3.3.3 у частині «Пасовища» не йдеться про забезпечення збереження природних і створення культурних пасовищ, які перебувають у державній і комунальній власності, запровадження їх реєстру для подальшого фінансування за участю держави. 2. У цій частині програми відсутні положення з дотримання вимог КБО.</p>	<p>Внести зміни в Програму підтримки розвитку тваринництва на 2011-2015 рр в п. 3.3.3 у частину «Пасовища»: «забезпечення збереження природних і створення культурних пасовищ і розширення площ посіву багаторічних трав як накопичувачів ПГ відповідно до положень КБР, що в цілому сприятиме оптимізації структури агроландшафтів і систем землекористування та адаптації агроєкосистем до зміни клімату, а також збереженню біорізноманіття в агроландшафтах...»</p>

	<p>передбачає міжнародний обмін інформацією про напрямки селекційних робіт і комплексної оцінки селекційних тварин. 4. У ЗУ «Про племінну справу в тваринництві» в ст. 6 зазначено: завдання племінної справи полягає у забезпеченні генетичного різноманіття.</p>	<p>передбачає міжнародний обмін інформацією про напрямки селекційних робіт і комплексної оцінки селекційних тварин. 4. У ЗУ «Про племінну справу в тваринництві» в ст. 6 зазначено: завдання племінної справи полягає у забезпеченні генетичного різноманіття.</p>	<p>1. Слабка державна підтримка в сфері аквакультури. 2. Недостатнє фінансування наукових досліджень у сфері аквакультури за рахунок коштів Державного бюджету України. 3. Не виконуються положення Земельного та Водного кодексів щодо заборони забудови та несанкціонованої господарської діяльності. 4. Не реалізується інтегроване управління земельними та водними ресурсами в межах басейнів малих річок.</p>	<p>Розробити й запровадити заходи з: - дотримання вимог нормативноправових актів у сфері аквакультури; - забезпечення ефективного та екологобезпечного використання рибогосподарських водних об'єктів; - недопущення погіршення екологічного середовища та умов існування водних біоресурсів у результаті господарської діяльності; - забезпечення якісного відтворення та охорони рибних, інших водних живих ресурсів; - гармонізації законодавства щодо якості продукції з риби та інших водних живих ресурсів із нормами ЄС і світовими стандартами; - дотримання вимог законів під час здійснення заходів зі вселення, переселення, інтродукції, акліматизації та реакліматизації водних біоресурсів і генетично змінених організмів у водних об'єктах; - проведення рибогосподарської</p>
<p>1.2 Цільове завдання Аїті 6. Регулювання та промисел усіх запасів риби, здійснюються в сталій спосіб, законно та із застосуванням екосистемного підходу для уникнення надмірного вилову; плани відновлення та заходи впроваджуються для всіх збіднених видів; рибальство не має значного негативного впливу на види, яким загрожує зникнення, вразливі екосистеми та вплив рибальства на запаси, види та екосистеми не перевищують безпечні екологічні ліміти.</p> <p>2. Цільове завдання Аїті 7. Території, зайняті під сільське господарство, аквакультуру та лісівництво, управляються в сталій спосіб, забезпечуючи збереження біорізноманіття</p>	<p>1. ЗУ «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» визначає основні засади діяльності державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів, порядок взаємовідносин між органами державної влади, які здійснюють рибогосподарську діяльність. 2. ЗУ «Про аквакультуру» спрямований на контроль рибогосподарської діяльності щодо промислового лову водних біоресурсів у водоймах України та передбачає заходи з охорони рибних запасів і повнішого використання наявної сировинної бази. 3. Державна цільова програма розвитку рибного господарства України на 2012–2016 рр. спрямована на розвиток рибного господарства та його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. 4. У Водному кодексі України передбачене створення прибережних</p>	<p>1. ЗУ «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» визначає основні засади діяльності державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів, порядок взаємовідносин між органами державної влади, які здійснюють рибогосподарську діяльність. 2. ЗУ «Про аквакультуру» спрямований на контроль рибогосподарської діяльності щодо промислового лову водних біоресурсів у водоймах України та передбачає заходи з охорони рибних запасів і повнішого використання наявної сировинної бази. 3. Державна цільова програма розвитку рибного господарства України на 2012–2016 рр. спрямована на розвиток рибного господарства та його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. 4. У Водному кодексі України передбачене створення прибережних</p>	<p>1. Слабка державна підтримка в сфері аквакультури. 2. Недостатнє фінансування наукових досліджень у сфері аквакультури за рахунок коштів Державного бюджету України. 3. Не виконуються положення Земельного та Водного кодексів щодо заборони забудови та несанкціонованої господарської діяльності. 4. Не реалізується інтегроване управління земельними та водними ресурсами в межах басейнів малих річок.</p>	<p>Розробити й запровадити заходи з: - дотримання вимог нормативноправових актів у сфері аквакультури; - забезпечення ефективного та екологобезпечного використання рибогосподарських водних об'єктів; - недопущення погіршення екологічного середовища та умов існування водних біоресурсів у результаті господарської діяльності; - забезпечення якісного відтворення та охорони рибних, інших водних живих ресурсів; - гармонізації законодавства щодо якості продукції з риби та інших водних живих ресурсів із нормами ЄС і світовими стандартами; - дотримання вимог законів під час здійснення заходів зі вселення, переселення, інтродукції, акліматизації та реакліматизації водних біоресурсів і генетично змінених організмів у водних об'єктах; - проведення рибогосподарської</p>

	водозахисних смуг, які слугують для регламентування діяльності, в тому числі с/г, у безпосередній близькості до водойм.		меліорації; - профілактики та боротьби із захворюваннями та загибеллю об'єктів аквакультури.
2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ			
2.1	Стаття 2.2. Стійке управління агроресурсами, в т. ч. земельними та водними.	Не виконуються положення Земельного та Водного кодексів щодо інтегрованого басейнового управління агроресурсами, зокрема щодо охорони та відтворення малих річок як важливої складової збереження біорізноманіття та соціального розвитку сільських територій.	Мінагрополітики, Мінприроди, Держводагенству та Держлісагенству розробити механізм інтегрованого управління земельними, водними та лісовими ресурсами в басейнах малих річок.
3. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ			
3.1	Сторони сприяють і співпрацюють у розробці, застосуванні та розповсюдженні, включаючи передачу технологій, методів і процесів, які дають можливість обмежити, знизити або припинити антропогенні викиди парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом, у всіх відповідних секторах, включаючи енергетику, транспорт, промисловість, сільське господарство, лісове господарство й видалення відходів	1. Нормативно-правове забезпечення галузі тваринництва, спрямоване на охорону довкілля потребує досить суттєвого вдосконалення, особливо у птиківництві. 2. Тваринницькі господарства є постійним джерелом викидів метану та (при певних умовах) негативного впливу відходів на всі компоненти довкілля (особливо на водні ресурси) при недотриманні технологічних вимог (особливо на великих тваринницьких комплексах). 3. Недостатньо врегульоване питання поводження з відходами в птиківництві. 4. Не прийняті регіональні та галузеві плани заходів із адаптації тваринницької галузі до зміни клімату.	1. Необхідними є розроблення та реалізація заходів, які забезпечують екологічно сталій розвиток підгалузі на засадах контролю за викидами ПГ і негативним впливом на агроландшафти при виробництві тваринницької продукції, що особливо стосується птиківництва. 2. Мінагрополітики України та НААН розробити рекомендації та план дій щодо безпечного поводження з відходами тваринництва та їх використання для виробництва біоенергії та добрив.

ПІДГАЛУЗЬ: МЕЛІОРАЦІЯ

Таблиця 5. SWOT-аналіз.

1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Земельним, Водним і Лісовим кодексами передбачені заходи, націлені на зменшення негативного впливу сільського господарства на водні екосистеми: впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території водозбору, здійснення агротехнічних, агролісомеліоративних, гідротехнічних протиерозійних заходів, а також створення для організованого відводу поверхневого стоку відповідних споруд. Це відповідає <i>ст.8 КБР про забезпечення умов, необхідних для сумісності існуючих способів, використати із збереженням біологічного різноманіття</i></p> <p>2. Для запобігання деградації екосистем малих річок Водним кодексом заборонено: 1) змінювати рельєф басейну річки; 2) руйнувати русла пересихаючих річок, струмки та водотоки; 3) випрямляти русла річок та поглиблювати їх дно нижче природного рівня або перекривати їх без улаштування водостоків, перепусків чи акведуків; 4) зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну річки; 5) розорювати заплавні землі та застосовувати на них засоби хімізації;</p> <p>6) проводити осушувальні меліоративні роботи на заболочених ділянках і в урочищах у верхів'ях річок; 7) надавати земельні ділянки в заплавах річок під будь-яке будівництво (крім гідротехнічних, гідрометричних і лінійних споруд), а також для садівництва та городництва;</p> <p>8) здійснювати інші роботи, які можуть негативно впливати чи впливають на водність річки і якість води в ній.</p> <p>3. У прибережних смугах обмежена господарська діяльність людини, зокрема 1) розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження та залісення), а також садівництво та городництво; 2) зберігання та застосування пестицидів і добрив; 3) влаштування літніх таборів для худоби; 4) будівництво будь-яких</p>	<p>1. Нормативно-правовими актами не забезпечений базейновий принцип інтегрованого управління водними та земельними ресурсами в агроландшафтах, особливо в басейнах малих річок.</p> <p>2. У ЗУ «Про меліорацію земель» не регламентований механізм збереження біорізноманіття.</p> <p>3. Не реалізована ґрунтоводоохоронна система землекористування на територіях із високим ризиком розвитку водної ерозії.</p> <p>4. Дюча структура управління зрошувальними системами потребує вдосконалення, залучення кредитних або інвестиційних ресурсів для модернізації та реконструкції наявних зрошувальних систем для їх розширення та розвитку.</p>

<p>споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних і лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів і стоянок автомобілів; 5) миття й обслуговування транспортних засобів і техніки;</p> <p>б) улаштування звалищ сміття, гноєховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо.</p> <p>4. Прийнятий ЗУ «Про меліорацію земель», який визначає правила використання меліорованих земель і меліоративних систем, повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. У ст. 25 зазначається, що користувачі та власники меліорованих земель зобов'язані забезпечувати збереження та відтворення родючості ґрунтів, біорізноманіття та екологічну рівновагу в навколишньому природному середовищі.</p>	
<p style="text-align: center;">Можливості</p>	<p style="text-align: center;">Загрози</p>
<p>1. Розширення площ під ресурсозберігаючий спосіб поливу – краплинне зрошення. У 2014 р. системи краплинного зрошення були розташовані на площі 75,5 тис. га земель, або в 1,5 раза більше, ніж у 2010 р. Використання локальних способів поливу сприяє підвищенню врожайності с/г культур на 20-30% порівняно з дощуванням і скороченню водовитрат. Це, в свою чергу, сприяє охороні водних екосистем, збереженню різноманіття ґрунтової біоти тощо.</p>	
<p>2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРОТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ</p>	
<p>Сильні сторони</p>	<p>Слабкі сторони</p>
<p>1. Закон України «Про меліорацію земель» у частині гідротехнічної меліорації враховує зобов'язання КБО в частині боротьби з опустелюванням і деградацією земель.</p> <p>2. В Україні зрошувані землі с/г призначення становлять 2,2 млн га, осушені – 3,3 млн га, що забезпечує досить високий потенціал пом'якшення негативного впливу зміни клімату. Питання полягає в підвищенні ефективності управління інфраструктурою меліорованих земель.</p>	<p>1. Зрошувані землі відповідно до Земельного кодексу не віднесені до особливо цінних земель із відповідним еколого-нормативним використанням.</p> <p>2. Не дотримується науково-обґрунтована структура посівних площ на зрошуваних землях.</p> <p>3. Погіршився технічний стан наявних зрошувальних систем, особливо внутрішньогосподарської інфраструктури, практично призупинена їх реконструкція. В процесі земельної реформи порушена технологічна цілісність зрошувальних міжгосподарських систем.</p> <p>4. Стан зрошуваних земель постійно погіршується й може бути кваліфікований як кризовий, що характеризується значним скороченням площ фактичного поливу.</p> <p>5. Значні площі земель виведені зі зрошення й потребують рекультивації та</p>

	<p>відновлення.</p> <p>6. Не виконуються заходи з хімічної меліорації на кислих, солонцевих і засоленних ґрунтах.</p> <p>7. Значна частина зрошувального фонду потребує докорінної реконструкції та відновлення.</p>
<p>Можливості</p> <p>1. Площа зрошуваних земель становить близько 2,2 млн га, або до 3,9% території країни. Зрошувані землі перебувають у задовільному стані (сучасний еколого-меліоративний стан цих земель оптимальний лише на 15-20% від їх загальної площі). Наявність зрошуваних земель створює міцну базу для боротьби з опустелюванням і посухою, що особливо актуально для адаптації аграрної сфери до зміни клімату в зоні степу.</p> <p>2. Осушені землі становлять близько 3,3 млн га. Більшість із них потребує відновлення, рекультивациі, а частина – ренатуралізації.</p>	<p>Загрози</p> <p>1. При недотриманні науково обґрунтованих норм і режимів зрошення ґрунти зазнають впливу деградаційних процесів, які зумовлюють розвиток підтоплення та вторинного іригаційного гіроморфізму, первинного та вторинного засолення земель, осолонцювання зрошуваних ґрунтів, ущільнення й посилення їх змитості.</p> <p>2. Збільшуються площі засоленних і солонцюватих ґрунтів. Загальна їх площа становить до 4 млн га, зокрема ріллі – до 2 млн га.</p> <p>3. У зв'язку з деградацією зрошувальних земель спостерігається збільшення площі вторинно засоленних і підтоплених ґрунтів.</p> <p>4. Спостерігається деградація осушувальної інфраструктури, розвиток процесів перезволоження та зниження родючості меліорованих земель.</p> <p>5. Збільшується площа підкислених ґрунтів (близько 11 млн га). Надмірно кислі ґрунти займають площу близько 17,9%, що є суттєвим фактором зниження їхньої родючості та біопродуктивності, а також здатності накопичувати й зберігати вуглець.</p>
<p>3. РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ</p>	
<p>Сильні сторони</p> <p>1. Наявність великого масиву зрошуваних земель (більше 2 млн га), багаторічний досвід їх використання забезпечують досить високий потенціал сталого розвитку аграрного виробництва в умовах зміни клімату та посилення ризиків прояву посушливих явищ.</p>	<p>Слабкі сторони</p> <p>1. Більша частина зрошуваних земель потребує запровадження енерго- та водозберігаючих агротехнологій у зрошуваних агроєкосистемах.</p> <p>2. Потребують удосконалення управління й узгодження міжгосподарської та внутрішньогосподарської зрошувальної інфраструктури.</p>
<p>Можливості</p> <p>1. Ефективність використання меліорованих земель, у т. ч. зрошуваних, може бути значно покращена шляхом оновлення парку дощувальних машин і вирішення питань відновлення технологічної цілісності зрошувальних систем.</p>	<p>Загрози</p> <p>1. Однією із загроз меліорації є посилення дефіциту водних ресурсів. Україна є найменш забезпеченою власними водними ресурсами з усіх європейських країн, при цьому водокористування в Україні є надмірним. У 2013 р. на полив 613 тис. га витрачено 1,8 млрд м³</p>

<p>2. Актуальним є вдосконалення діючого законодавства в частині відповідальності землевласників за цільове та ефективне використання меліорованих земель.</p> <p>3. Актуальною є розробка механізмів довгострокового пільгового страхування будівництва зрошувальних систем.</p> <p>4. Використання альтернативних джерел енергії сонця та вітру для подачі зрошувальної води є одним із перспективних способів ресурсоощадності при проведенні гідромеліоративних робіт, який успішно застосовують зокрема в Ізраїлі, США, Іспанії. Разом із тим, забезпечення водопостачання за допомогою альтернативних джерел енергії, за підрахунками науковців Інституту водних проблем і меліорації НААН, є висококовартісним із тривалим строком окупності (6-9 років).</p>	<p>прісної води. Водночас при транспортуванні її для с/г потреб (у т. ч. для зрошення) через незадовільний стан об'єктів інженерної інфраструктури втрачається близько 1 млрд м³ води.</p> <p>2. Площа фактично зрошуваних земель зараз становить близько 600 тис. га, що в цілому відображає рівень деградації існуючої зрошувальної інфраструктури. Держводагенство підтримує та здійснює експлуатацію міжгосподарської інфраструктури зрошуваних земель, яка є державною власністю, а внутрішньогосподарські меліоративні системи передані до місцевих органів влади, тобто до комунальної власності. Це суттєво ускладнює як управління зрошуваними землями, так і їх ефективне використання.</p> <p>3. Подальше використання зрошуваних земель у діючому правовому полі збільшує ризик їх подальшої деградації та звужує можливості пом'якшення негативної дії посушливих явищ на агроєкосистеми, особливо в зоні степу.</p>
--	--

Таблиця 6. GAP-аналіз.

№	Положення та/або стратегічні цілі конвенції	Нормативно-правові акти, галузеві плани та програми	Прогаляни	Рекомендації
1. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ОХОРОНУ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ				
1.1	Ціль 3. (Стратегічна ціль С). Поліпшення стану біорізноманіття в аграрній сфері шляхом охорони агроекосистем, видів і генетичного різноманіття	Прийняті Розпорядження КМУ від 18 вересня 2013 р. № 725-р «Про схвалення Концепції розвитку агролісомеліорації в Україні» та Розпорядження КМУ від 18 червня 2014 р. № 582-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку агролісомеліорації в Україні», реалізація якого спрямована на вирішення проблеми, пов'язаної з посиленням негативного впливу на агроландшафти та їх біологічну компоненту.	План заходів із реалізації Концепції розвитку агролісомеліорації не передбачає реалізацію системних заходів, спрямованих на вирішення проблеми, пов'язаної з посиленням ризиків негативного впливу зміни клімату на агроландшафти та їх біологічну компоненту.	Мінагрополітики України внести відповідні зміни до плану заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу зміни клімату на аграрне виробництво, структуру агроландшафтів і збереження їх біологічної компоненти.
2. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО БОРОТЬБУ З ОПУСТЕЛЮВАННЯМ				
2.1	Стаття 10д. Розроблення стійких іригаційних програм для потреб як землеробства, так і тваринництва.	ЗУ «Про меліорацію земель» визначає використання меліорованих земель і меліоративних систем і повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в сфері меліорації земель. Закон спрямований на забезпечення	У ст. 3 і 4 ЗУ «Про меліорацію земель», які стосуються видів меліорації земель і гідротехнічної меліорації земель, у т. ч. зрошення, не відображене питання боротьби з опустелюванням і деградацією земель в умовах	Доповнити ЗУ «Про меліорацію земель»: - ст. 4 (другий рядок) наступним: «...спрямованих на боротьбу з опустелюванням, збереження біологічного різноманіття та забезпечення поліпшення земель із несприятливим водним режимом (перезволоження, переосушення тощо), регулювання водного режиму...»;

	екологічної безпеки меліоративних систем і захист суспільних інтересів.	зміни клімату та збереження біорізноманіття в агроландшафтах.	- розд. 8 (другий рядок) наступним «...спрямованих на боротьбу з опустелюванням і деградацією земель, збереження біорізноманіття та адаптацію до зміни клімату ...»	
3. КОНВЕНЦІЯ ООН ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ				
3.1	1. Ціль 2. Розроблення плану дій щодо пом'якшення впливу змін клімату на сільське господарство та/або його адаптації до цих змін. Результат. Можливість застосувати попереджувальні заходи для запобігання або зведення до мінімуму негативному впливу змін клімату на сільське господарство. 2. Сторони РКЗК сприяють заохоченню форм сталого та раціонального ведення сільського господарства в контексті врахування особливостей зміни клімату.	1. Водний Кодекс України, 2. ЗУ «Про меліорацію земель» 3. «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну р. Дніпро на період до 2021 р.» 4. Агроекологічна концепція зрошення чорноземів.	У нормативно-правових документах різного рівня недостатньо враховані питання зміни клімату та не передбачені заходи з адаптування меліоративних систем, у т. ч. зрошення та осушення, до кліматичних змін у різних регіонах України.	Мінагрополітики, Держводагенству та профільним науковим установам НААН при розробці планів дій і рекомендацій із адаптації ведення аграрного виробництва приділяти більше уваги заходам із протидії зміні клімату. Це стосується іригації, осушення, лісомеліорації та інших заходів, спрямованих на скорочення викидів ПГ і впровадження енергозбереження.

ВИСНОВКИ

Аналіз стану та законодавчого забезпечення з виконання зобов'язань України в галузі сільськогосподарського виробництва за Конвенціями Ріо засвідчив, що стан законодавчого забезпечення з виконання цих положень і зобов'язань не є лімітуючим фактором, але за окремими напрямками потребує вдосконалення. Необхідно позитивно оцінити стан виконання зобов'язань зі збереження біорізноманіття, в т. ч. в агроландшафтах, що пов'язано як із досить повним нормативно-правовим забезпеченням цього напрямку діяльності, так і з організаційною, освітянською та інформаційно-консультативною діяльністю. Разом із тим, особливо в агросфері, є слабкі місця. Не вирішені проблеми з охорони земель від ерозійної деградації та дегуміфікації, не з'ясовані в повній мірі ризики для біорізноманіття інвазійних видів, у т. ч. ентомологічної небезпеки через зміни клімату, а також впливу генетично змінених організмів на якість сільськогосподарської продукції. Потребує подальшого опрацювання й вирішення питання розширення в агроландшафтах природних територій за рахунок консервації деградованих і малопродуктивних земель.

Щодо виконання зобов'язань за РКЗМ, також виконаний значний об'єм робіт, у т. ч. із боку нормативно-правового забезпечення. Позитивної оцінки в цьому сенсі заслуговує діяльність у напрямку торгівлі квотами на викиди ПГ і проектів спільного впровадження. Разом із тим існують прогалини в адаптації сільськогосподарського виробництва до змін клімату. Не розроблене відповідне законодавчо-нормативне забезпечення та плани дій із вирішення цих проблем.

Щодо зобов'язань за КБО, також виконаний певний об'єм робіт, у т. ч. із

боку законодавчого забезпечення. Визначена частка ПГ агросфери, яка складає майже 9% від загального об'єму в Україні. Більше половини викидів ПГ, які належать сфері аграрного виробництва, припадає на ґрунти та чинники, пов'язані з їх нераціональним використанням, з ерозійною деградацією та дегуміфікацією. Тому актуальними є розроблення та впровадження в практичну діяльність заходів із екологічної оптимізації структури агроландшафтів і систем землекористування, боротьби з водною та вітровою ерозією, досягнення бездефіцитного балансу гумусу в агроєкосистемах.

Нині функції контролю за станом земель і дотримання відповідного законодавства розпорознені серед декількох центральних органів виконавчої влади (Мінприроди, Мінагрополітики, частково Держлісагентство, Держводагентство). У результаті контрольної-інформаційно-консультативні функції виконуються недостатньо. Тому необхідно на завершальному етапі земельної реформи вирішити питання створення повновжного національного органу - «Державної служби моніторингу, охорони земель і родючості ґрунтів». Недоліком існуючої системи охорони земель і ґрунтів від деградації, опустелювання та виснаження є переважання контролюючих і караючих функцій у законодавчому полі над інформаційно-консультативними, це потребує перебудови всієї системи державного контролю за використанням земельних ресурсів, у т. ч. із питань охорони земель сільськогосподарського призначення від опустелювання та деградації, адаптації до змін клімату та підтримки біорізноманіття в агроландшафтах.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Враховуючи інерційний характер сільськогосподарського виробництва та його тісну залежність від погодних умов, у т. ч. змін клімату, та ступінь прояву деградації та опустелювання земель, необхідним є завчасне вжиття адекватних системних заходів із адаптації систем землекористування, агротехнологій і загалом агропромислового комплексу до кліматичних змін.

Актуальним і необхідним у цьому процесі є розроблення довгострокової стратегії та планів дій на різних рівнях управління, в т. ч. на національному, регіональному та локальному, що забезпечить виконання взятих за Конвенціями Ріо зобов'язань у галузі сільськогосподарського виробництва за підгалузями землекористування, системи землеробства (рослинництва), меліорації та тваринництва.

На національному рівні необхідно рекомендувати:

1. Центральному органу з питань сільського господарства розробити, прийняти та реалізувати консолідовану стратегію, галузеві та підгалузеві плани дій із виконання зобов'язань за Конвенціями Ріо, в т. ч. із питань:

- адаптації сільськогосподарського виробництва до змін клімату шляхом зменшення викидів ПГ і збереження якості поглиначів і абсорбції;

- боротьби з опустелюванням, ерозійною деградацією земель і виснаження родючості ґрунтів шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення на завершальному етапі земельної реформи. В національному плані дій, який розробляється згідно з Концепцією з питань боротьби з деградацією та опустелюванням земель, необхідно запланувати виділення необхідних фінансових ресурсів для їх

реалізації;

- забезпечення відтворення ландшафтного різноманіття шляхом зменшення негативного агротехногенного впливу на земельні та водні ресурси, в т. ч. консервації деградованих, малопродуктивних і забруднених земель.

2. Мінпромполітики та Мінприроди вдосконалити державну систему моніторингу земель, їх раціонального використання, прояву ерозійної деградації ґрунтів, процесів опустелювання; а також створити систему раннього попередження розвитку екстремальних погодних явищ.

3. Потребує вдосконалення система інформаційно-консультативного забезпечення на різних рівнях сільськогосподарського управління, в т. ч. із питань адаптації до змін клімату, пом'якшення наслідків посух, відтворення родючості ґрунтів і збереження біорізноманіття в агроландшафтах. Із цією метою необхідно визначити набір індикаторів для оцінки процесів деградації та опустелювання земель згідно з Рішенням 11-ї Конференції сторін КБО.

4. Потребують удосконалення системи державного та місцевого управління зрошуваними землями. Необхідно розробити дорожню карту та план дій із удосконалення управління та реконструкції існуючих внутрішньогосподарських іригаційних систем у напрямку більш ефективного використання зрошуваних і осушених земель.

5. Рекомендувати Мінагрополітики та НААН розробити механізми та заходи з удосконалення науково-інформаційного та консультативного забезпечення раціонального використання агроресурсного потенціалу, в т. ч.

запровадження принципів інтегрованого басейнового управління земельними, водними та біологічними ресурсами шляхом запровадження ґрунтовоохоронної контурно-меліоративної системи землекористування та формування на цій основі екологічно стійких агроландшафтів і систем землекористування.

6. Створити на базі існуючих підрозділів Мінагрополітики та підпорядкованих профільних установ повноважний національний орган - «Державну службу моніторингу земель і охорони родючості ґрунтів». Ініціювати відновлення дії статті Закону України «Про плату за землю» щодо відрахувань із плати за землю, створити центральний і регіональні фонди коштів і розробити порядок їх використання для реалізації проектів із охорони ґрунтів від деградації, опустелювання, консервації деградованих земель, адаптації до змін клімату, стимулювання землевласників і землекористувачів за реалізацію на практиці ґрунто-водоохоронних інноваційних заходів.

7. Мінагрополітики, Міносвіти та НААН розглянути питання підготовки узгоджених пропозицій із реформування державної та приватної системи дорадницьких послуг, у т. ч. із питань адаптації до змін клімату, боротьби з опустелюванням і деградацією земель, а також формування екологічно стійкої структури агроландшафтів і систем землекористування

8. Рекомендувати Мінприроди розглянути питання впровадження Декади ООН щодо пустель і опустелювання (2010-2020 рр.), проголошеної Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 19.12.2007 р. № 62/195.

9. У прийнятій Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації вдали в Україні в основному окреслене питання лише управління соціальною сферою;

щодо управління виробничою сферою, в т. ч. аграрним виробництвом, то в Концепції воно майже не розглядається. Разом із тим сільськогосподарська діяльність є основним джерелом економічного забезпечення життєдіяльності сільського населення та наповнення місцевих бюджетів. Актуальним у цьому контексті є підвищення ролі інститутів міжгосподарського й громадського самоуправління в АПВ, місцевого самоврядування в управлінні розвитком сільського господарства та в цілому АПК. Усе це потребує удосконалення законодавчого забезпечення, в т. ч. розроблення та прийняття рамкового закону України «Про сільське господарство» (Крапивко та ін., 2015).

На регіональному рівні

1. Рекомендувати місцевим органам управління та кооперативним аграрним об'єднанням: розробити план дій із ефективного використання наявних зрошуваних земель, здійснення їх реконструкції та планувати й виконувати заходи з адаптації до змін клімату, протидії процесам опустелювання й деградації земель, у межах кооперативних сільськогосподарських об'єднань здійснювати реконструкцію осушуваних систем, а за екологічної доцільності – їх ренатуралізацію.

2. На місцевих рівнях управління та координації сільськогосподарської діяльності розробити заходи з адаптації до змін клімату, зменшення викидів ПГ, у т. ч. у галузях землекористування, рослинництва, тваринництва з визначенням джерел фінансування адаптаційних заходів, у т. ч. запровадження більш досконалих енергозберігаючих методів ведення господарської діяльності та використання біоенергії.

3. Розробити механізми контролю прояву ерозійної деградації, дегуміфікації та опустелювання земель

насамперед шляхом моніторингу цих явищ і запровадження агротехнічних, лісомеліоративних та інших ґрунтоводоохоронних заходів для вирішення проблем, пов'язаних із процесами опустелювання, ерозії та деґуміфікації земель сільськогосподарського призначення та збереження ландшафтного та біологічного різноманіття.

4. Регіональним органам управління АПК, дорадчим службам разом із місцевими науковими закладами розробити план дій і разом із громадськістю підвищити загальну обізнаність населення в межах сільських територій про напрямки та способи адаптації сільськогосподарської діяльності до змін клімату, насамперед шляхом зменшення викидів ПГ і збереження їх накопичувачів, охорони біорізноманіття шляхом зменшення агротехногенного навантаження на сільськогосподарські угіддя, боротьби з деградацією та опустеленням земель шляхом запровадження системи протиерозійних заходів, раціонального використання зрошуваних земель,

запровадження ґрунтоводоохоронних, ресурсо та енергозберігаючих технологій ведення господарської діяльності.

6. Доцільним є на регіональних рівнях управління використання створеної в рамках стратегічного плану дій КБО системи управління знаннями, які покращують і поширюють науково-технічну інформацію з питань опустелювання/ деградації земель і посухи (ОДЗЗ) – Scientific Knowledge Brokering Portal (SKBP), який збирає контент із первинних джерел інформації та робить її доступною для широкого кола кінцевих користувачів, у тому числі виробників, учених і політиків. Цей портал призначений для управління знаннями, в тому числі традиційними, поширення передового досвіду та історій успіху в боротьбі з деградацією земель і опустелюванням. Із цією метою доцільно використати систему управління знаннями, яка покращує та поширює науково-технічну інформацію (портал SKBP) згідно з 10-річним стратегічним планом КБО та активізації реалізації Конвенції (2008-2018 рр).

ГЛОСАРІЙ

Ґрунт – природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори та є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості.

Деградація ґрунтів – погіршення корисних властивостей і родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів.

Деградація земель – природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів.

Родючість ґрунту – здатність ґрунту задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі та теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку, які в сукупності є основним показником якості ґрунту.

Меліоративна система – комплекс технічно пов'язаних між собою гідротехнічних споруд і технічних засобів для проведення водної меліорації в межах визначеної території.

Міжгосподарська меліоративна мережа – гідромеліоративна система в межах однієї адміністративної області або одного району, яка забезпечує

подавання, розподілення та (або) відведення води на цій території.

Внутрішньогосподарська меліоративна мережа – гідромеліоративна система в межах земель одного власника (користувача), яка забезпечує подавання, розподілення та відведення води на цих землях.

Землекористувач – юридична або фізична особа, якій відповідно до закону надані в користування земельні ділянки державної та комунальної власності, в т. ч. на умовах оренди.

Осушувачі землі – земельна територія, обладнана осушувальною мережею для ліквідації надлишкової зволоженості кореневмісного шару ґрунту, підтримання в ньому оптимального водно-болотного режиму.

Ренатуралізація земель – трансформація деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель у природні угіддя з метою їх відновлення до близького початковому стану.

Консервація земель – це тимчасове або постійне виведення деградованих орних земель із господарського використання з метою відновлення їх природних властивостей, продуктивних і екологічних функцій.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Перелік законів і нормативних документів

1. Про схвалення Концепції Державної цільової регіональної програми розвитку Українського Придунав'я на 2014-2017 роки, Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 21.11.2013 № 1002-р
2. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Стратегія від 17.10.2013 № 806-р
3. Про схвалення Концепції розвитку агролісомеліорації в Україні, Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 18.09.2013 № 725-р
4. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини, Закон України від 03.09.2013 № 425-VII
5. Про затвердження Порядку нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів) Мінагрополітики України; Наказ, Порядок, Нормативи, Коефіцієнти, Перелік, Витяг від 22.08.2013 № 508 Зареєстровано: Мін'юст України від 12.09.2013 № 1573/24105
6. Про затвердження Переліку питань і уніфікованої форми акта перевірки для здійснення Державною інспекцією сільського господарства України та її територіальними органами планових заходів державного нагляду (контролю) Мінагрополітики України; Наказ, Перелік, Акт, Форма типового документа від 16.08.2013 № 503 Зареєстровано: Мін'юст України від 22.08.2013 № 1459/23991
7. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру (додатки 2-52 до Порядку) Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок, Перелік, Форма типового документа, План, Заява, Рішення, Протокол, Довідка, Витяг, Повідомлення від 17.10.2012 № 1051
8. Про внесення змін до Закону України «Про насіння і садивний матеріал» Закон України від 02.10.2012 № 5397-VI
9. Про аквакультуру. Закон України від 18.09.2012 № 5293-VI
10. Про схвалення Концепції реалізації державної політики в сфері розвитку діяльності в окремих зонах радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 18.07.2012 № 535-р
11. Про затвердження положень щодо проведення апробації та реєстрації селекційних досягнень у тваринництві Мінагрополітики України; Наказ, Положення, Форма типового документа, Інформація від 02.07.2012 № 385 Зареєстровано: Мін'юст України від 19.07.2012 № 1217/21529
12. Про затвердження Положення щодо здійснення аналізу ризиків для розробки та/або перегляду фітосанітарних заходів Мінагрополітики України; Наказ, Положення від 11.06.2012 № 339 Зареєстровано: Мін'юст України від 27.06.2012 № 1081/21393
13. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI
14. Про схвалення Концепції розвитку овочівництва та переробної галузі.

- Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 31.10.2011 № 1120-р
15. Про затвердження Кваліфікаційного мінімуму для осіб, які здійснюють діяльність із визначення причин настання страхового випадку в сільському господарстві (аварійних комісарів) Держфінпослуг; Розпорядження від 02.06.2011 № 327 Зареєстровано: Мін'юст України від 24.06.2011 № 779/19517
  16. Про затвердження Національного плану дій із охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, План від 25.05.2011 № 577-р
  17. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2012-2016 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 27.04.2011 № 368-р
  18. Про Міністерство аграрної політики та продовольства України. Президент України; Указ, Положення, Перелік від 23.04.2011 № 500/2011
  19. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Верховна Рада України; Закон, Стратегія від 21.12.2010 № 2818-VI
  20. Про затвердження форми клопотання про проведення державної апробації (випробування) генетично модифікованого організму сорту сільськогосподарської рослини та форми технічного опису генетично модифікованого організму сорту сільськогосподарської рослини Мінагрополітики України; Наказ, Опис, Форма типового документа від 19.05.2010 № 252 Зареєстровано: Мін'юст України від 14.06.2010 № 379/17674
  21. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства на період до 2020 року. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 03.09.2009 № 1029-р
  22. Порядок проведення реєстрації технічних засобів, рекомендованих для застосування в агропромисловому комплексі України. Мінагрополітики України; Наказ, Порядок, Форма типового документа, Реєстр від 14.07.2009 № 488 Зареєстровано: Мін'юст України від 14.10.2009 № 959/16975
  23. Про затвердження Порядку видачі дозволу на проведення державної апробації (випробування) генетично модифікованих організмів у відкритій системі. Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок, Форма типового документа, Дозвіл, Інформація, Вимоги від 02.04.2009 № 308
  24. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 12.02.2009 № 276-р
  25. Про затвердження Інструкції з організації та здійснення моніторингу зрошуваних і осушуваних земель Держводгосп; Наказ, Інструкція, Перелік, Форма типового документа, Форма, Класифікація від 16.04.2008 № 108 Зареєстровано: Мін'юст України від 16.07.2008 № 656/15347
  26. Про затвердження Переліку специфічних ґрунтово-кліматичних умов, які характерні для земель сільськогосподарського призначення Мінагрополітики України, НААН; Наказ, Перелік від 18.01.2008 № 17/3 Зареєстровано: Мін'юст України від 06.02.2008 № 83/14774
  27. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 17.10.2007 № 880-р

28. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Кабінет Міністрів України; Постанова, Програма, Паспорт, Заходи від 19.09.2007 № 1158
29. Про затвердження Правил складання та подання заявки на сорт рослин. Мінагрополітики України; Наказ, Правила від 26.04.2007 № 287 Зареєстровано: Мін'юст України від 30.05.2007 № 553/13820
30. Про затвердження Правил відтворення лісів. Кабінет Міністрів України; Постанова, Правила від 01.03.2007 № 303
31. Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень із охорони навколишнього природного середовища Держкомстат України; Наказ, Інструкція, Перелік від 24.10.2006 № 494 Зареєстровано: Мін'юст України від 10.11.2006 № 1194/13068
32. Про затвердження Порядку збирання, використання, поширення інформації про опустелювання та деградацію земель. Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 19.07.2006 № 998
33. Про порядок координації заходів щодо виконання зобов'язань України за Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату та Кіотським протоколом до зазначеної Конвенції. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2006 № 468
34. Про керівників деяких консультативних, дорадчих та інших органів, утворених Кабінетом Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 № 147
35. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку заповідної справи на період до 2020 року. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 08.02.2006 № 70-р
36. Про схвалення Концепції Комплексної програми підтримки розвитку українського села на 2006-2010 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 21.12.2005 № 536-р
37. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV
38. Про затвердження Положень про Проекти організації територій установ природно-заповідного фонду України. Мінприроди України; Наказ, Положення від 06.07.2005 № 245 Зареєстровано: Мін'юст України від 29.07.2005 № 829/11109
39. Про схвалення Концепції Державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності на 2006-2009 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 20.06.2005 № 210-р
40. Про схвалення Концепції Державної програми створення сприятливих умов для стабілізації та розвитку рослинництва на 2005-2010 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 17.11.2004 № 861-р
41. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005 - 2025 роки. Кабінет Міністрів України; Розпорядження, Концепція від 22.09.2004 № 675-р
42. Про екологічну мережу України. Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV
43. Про Загальнодержавну програму селекції у тваринництві на період до 2010 року. Верховна Рада України; Закон, Програма від 19.02.2004 № 1517-IV
44. Про оцінку земель. Закон України від 11.12.2003 № 1378-IV
45. Про охорону земель. Закон України від 19.06.2003 № 962-IV

46. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Україна, Чеська Республіка; Конвенція, Міжнародний документ від 22.05.2003
47. Про землеустрій. Закон України від 22.05.2003 № 858-IV
48. Про насіння та садивний матеріал. Закон України від 26.12.2002 № 411-IV
49. Про зерно та ринок зерна в Україні. Закон України від 04.07.2002 № 37-IV
50. Про Генеральну схему планування території України. Закон України від 07.02.2002 № 3059-III
51. Земельний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III
52. Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів. Верховна Рада України; Закон, Перелік, Заходи, Програма від 22.03.2001 № 2333-III
53. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки. Верховна Рада України; Закон, Програма від 21.09.2000 № 1989-III
54. Про бджільництво. Закон України від 22.02.2000 № 1492-III
55. Про меліорацію земель. Закон України від 14.01.2000 № 1389-XIV
56. Про гідрометеорологічну діяльність. Закон України від 18.02.1999 № 443-XIV
57. Про пестициди та агрохімікати. Закон України від 02.03.1995 № 86/95-ВР
58. Лісовий кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 21.01.1994 № 3852-XII

Додаток 2.

Перелік використаних джерел:

1. Формування агросфери України за принципами Конвенцій Ріо / Тараріко О. Г., Ємельянова Ж. Л., Ільєнко Т. В. // Екол. вісник. – 2014. – № 4 (85). – С. 26–28.
2. Потенціал виробництва продовольства і біоенергії в зоні Полісся / Татаріко Ю. О., Бердніков О. М., Величко В. А. та ін. // Вісник аграрної науки. – 2013. – № 6. – С. 46–51.
3. Фурдичко О. І. Агроєкологія : монографія / Фурдичко О. І. – К. : Аграрна наука, 2014. – 400 с.
4. Дудар О. Т. Теоретичні основи формування органічного агровиробництва у контексті екологізації довкілля / О. Т. Дудар // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1 (18). – С. 191–195.
5. Довгань О. М. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність / О. М. Довгань, Я. В. Мандибуря // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1 (18). – С. 200–206.
6. Симборський А. І. Техніко-економічні показники розвитку сільськогосподарського виробництва та емісія парникових газів в Україні / А. І. Симборський // Проблеми загальної енергетики. – 2013. – Вип. 3 (34). – С. 60–65.
7. Кипоренко В. В. Напрями розвитку органічного землеробства в Україні / Кипоренко В. В. // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 5 (22). – С. 191–197.
8. Кравчук Г. І. Екологічні особливості та перспективи вирощування лісових енергетичних культур на радіоактивно забруднених територіях Вінниччини / Кравчук Г. І., Дзюмак М. А., Кравчук О. О. та ін. // Зб. наук. паць ВНАУ. – Серія Сільськогосподарські науки. – 2012. – Випуск 1 (57). – С. 35–40.
9. Чорний С. Г., Видинівська О. В. Біологічна активність та азотний режим чорнозему південного регіону при запровадженні технології no-till / Чорний С. Г., Видинівська О. В. // Вісник ОдНУ. – Серія: Географічні та геол. науки. – Т. 17. – Вип. 2 (15). – 2012. – С. 97–103.
10. Жанталай П. І. Проблема гумусу в зрошуваних ґрунтах південного заходу України / П. І. Жанталай // Вісник ОдНУ. Серія: Географічні та геол. науки. – Т. 17. – Вип. 2 (15). – 2012. – С. 54–58.
11. Екзогенні геодинамічні процеси буковинських Карпат і Передкарпаття / Солодкий В. Д., Беспалько Р. І., Казімір І. І. // Екологічна безпека та природокористування : зб. наук. пр. – К., 2013. – Вип. 13. – С. 54–63.
12. Ефективні підходи до формування агролісоландшафтів карпатського регіону / Солодкий В. Д., Лавров В. В., Робулець С. В. // Агроєкол. журнал. – 2012. – № 1. – С. 5–10.
13. Проневич В. А. Трансформація органічної речовини осушених торфових ґрунтів під впливом структурної меліорації / В. А. Проневич // Агроєкол. журнал. – 2013. – № 1. – С. 50–54.
14. Булигін С. Ю. Наукове забезпечення радіаційного моніторингу сільськогосподарського виробництва на території, забрудненій унаслідок Чорнобильської катастрофи / С. Ю. Булигін, О. І. Дутов // Агроєкол. журнал. – 2013. – № 1. – С. 5–9.
15. Коваленко Н. П. Екологічно збалансовані сівозміни в системі альтернативного землеробства: історичні аспекти / Н. П. Коваленко // Агроєкол. журнал. – 2012. – № 4. – С. 95–99.

16. Палапа Н. В. Основні складові методики оцінювання екологічного стану селітебних агроєкосистем / Н. В. Палапа // Агроекол. журнал. – 2012. – № 2. – С. 50–53.
17. Агрolandшафт і системний підхід до його оптимізації: теоретичний аспект / Булигін С. Ю., Белоліпський В. О., Булигін М. Є. // Вісник аграрної науки. – 2013. – № 8. – С. 43–48.
18. Фурдичко О. І. Особливості формування полезахисних лісових насаджень в умовах богарного і зрошеного землеробства / О. І. Фурдичко, В. С. Паштецький // Агроекол. журнал. – 2012. – № 4. – С. 5–12. 12 назв.

Підписано до друку _____
Формат 60x84/8. Папір Офс.
Ум. арк. 11,86. Наклад 300 примірників.

Видання та друк: ФОП Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. ДК № 4094 від 17.06.2011